

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

Hanna Albers

**Etuyhteyskorkojen vähennysoikeuden rajoitukset ja
niistä vapautuminen
– erityiskysymyksenä IFRS/FAS-tasevertailu**

Pro gradu -tutkielma

Vero-oikeus

Tampere 2015

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

ALBERS, HANNA: Etuyhteyskorkojen vähennysoikeuden rajoitukset ja niistä vapautuminen – erityiskysymyksenä IFRS/FAS-tasevertailu

Pro gradu -tutkielma, X + 81 s.

Vero-oikeus

Toukokuu 2015

Suomen elinkeinoverolakia (EVL) muutettiin vuoden 2013 alussa lisäämällä siihen 18 a §, jolla rajoitetaan konsernien sisäisille lainoille, eli niin sanotuille etuyhteyslainoille maksettavien korkojen vähennysoikeutta. Lakimuutoksella pyritään turvaamaan kansallista veropohjaa estämällä kansainvälistä verosuunnittelua. EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännöksen edellytysten täytyessä korkojen vähennysoikeus voidaan kuitenkin säilyttää. Tässä tutkielmassa pyritään tuomaan esille vapautussäännöksen tavoitteita ja ongelmakohtia lainopin keinoin.

Vapautussäännöksen soveltaminen perustuu yrityksen erillistaseen ja konsernitaseen välillä tehtävään omavaraisuusasteiden vertailuun. Säännöksen edellytysten täytyessä on katsottu, ettei yrityksessä todennäköisesti pyritä veronkierättämiseen korkojen vähennysoikeutta hyödyntämällä. Vapaussäännöksen olemassaolo on nähty tärkeäksi, sillä sen avulla pystytään lieventämään sääntelyn vaikutuksia keskitettyyn konsernirahoitukseen. Omavaraisuusvertailuun sidottu vapaussäännös on kuitenkin koettu riittämättömäksi tiettyjen tässä tutkielmassa tarkemmin esille tuotavien tasevertailuun liittyvien ongelmakohtien vuoksi.

Omana erityiskysymyksenään tutkielmassa käsitellään tilanteita, joissa yrityksen erillistilinpäätös ja konsernitilinpäätös on laadittu eri tilinpäätösnormistojen mukaisesti. Omavaraisuusasteiden vertailu voi olla ongelmallista, mikäli omavaraisuusasteet poikkeavat toisistaan esimerkiksi IFRS- ja FAS-tilinpäätösnormistojen välisistä eroista johtuen. Vertailuongelman hahmottamiseksi tutkielmassa tuodaan esille IFRS- ja FAS-normistojen väliset keskeisimmät erot sekä erojen vaikutus omavaraisuusasteen suuruuteen esimerkkien avulla.

KVL ja KHO ovat antaneen IFRS/FAS-vertailtavuusongelmaan liittyen päätökset, joissa on otettu kantaa siihen, onko tilinpäätöseriin mahdollista tehdä oikaisuita säännöstä sovellettaessa. KHO ei sallinut oikaisuiden tekemistä lain sanamuotoon ja rajanveto-ongelmiin vedoten, vaikka oikaisuilla olisikin voitu parantaa vertailukelpoisuutta. Verolainsäädännön parempi yhteensovittaminen IFRS-normistoon on KHO:n ratkaisun seurauksena noussut jälleen ajankohtaiseksi.

SISÄLLYS

SISÄLLYS	I
LÄHTEET	III
OIKEUSTAPAUKSET	XII
LYHENTEET	XIII
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimusaiheen esittely.....	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset.....	5
1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne.....	7
1.4 Tutkimuksessa käytettävät menetelmät ja lähdeaineisto	9
2 ETUYHTEYSKORKOJEN VÄHENNYSOIKEUDEN RAJOITUKSET	12
2.1 Elinkeinoverolain 18 a §.....	12
2.2 EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännös	18
2.3 Korkovähennysoikeuden rajoitukset Saksassa.....	23
2.4 Korkovähennysrajoitusten suhde muihin säännöksiin	28
3 TASEVERTAILUN ONGELMAKOHTIA.....	30
3.1 Vapautussäännöksen riittävyys	30
3.2 Hybridiluonteiset rahoitusinstrumentit tasevertailussa	36
3.3 Vahvistetun konsernitaseen käsite	41
3.4 Kuluvan vuoden taseeseen liittyvä epävarmuus	45
4 IFRS/FAS-TASEVERTAILUN ERITYISKYSYMYKSIÄ.....	47
4.1 Ongelman esittely ja pohjustus	47
4.2 IFRS- ja FAS-normiston mukaiset tilinpäätökset keskeisimpine eroineen	50

4.3 Tilinpäätöserojen vaikutus omavaraisuusasteen laskentaan	57
4.4 Ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja ja niihin liittyviä ongelmakohtia	66
5 PÄÄTELMÄT	78

LÄHTEET

Aalto – Viilo 2013

Aalto, Pia – Viilo, Hanna: Korkorajoitussäynnösten soveltamisen haasteita. Verotus 3/2013, s. 274–284.

Aarnio 1989

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. WSOY 1989.

Alexander – Nobes 2010

Alexander, David - Nobes, Christopher: Financial Accounting – An International Introduction. 2010.

Anttila ym. 2009

Anttila, Reija – Halonen, Jari – Jalkanen-Steiner, Johanna – Kempinen, Olli – Kärpänen, Milla – Nurmo, Pekka – Penttilä-Räty, Pekka – Pyykkönen, Riikka-Liisa – Sundvik, Peter – Suomela, Mari – Tolvanen, Merja – Torkkel, Timo – Torniainen, Tiina – Tuomala, Margit: IFRS Käytännön käsikirja. Helsinki 2009.

Armesto 2013

Armesto, Daniel: Limitaciones a la deducción de los gastos financieros: comparación de la normativa aplicable en España y en otros países europeos, s. 91–102. Quincena Fiscal. 2013. Saatavilla http://www.taxand.com/sites/default/files/migrated/u12/Aranzadi_Quincena_fiscal_Enero_2013.pdf (4.5.2015).

EK 2012a

Elinkeinoelämän keskusliiton lausunto koskien luonnosta hallituksen esitykseksi koskien korkovähennysoikeuden rajoittamista. 25.5.2012. Saatavilla <http://ek.fi/wp-content/uploads/Lausunto-korkomenojen-vhennysoikeuden-rajoittamisesta.pdf> (4.5.2015).

EK 2012b

Elinkeinoelämän keskusliiton lausunto koskien luonnosta hallituksen esitykseksi koskien korkovähennysoikeuden rajoittamista. 28.9.2012.

Finanssivalvonta 2010

Finanssivalvonta: Markkinat-tiedote 3/2010. Saatavilla http://www.finanssivalvonta.fi/fi/tiedotteet/markkinat/documents/markkinat_3_2010.pdf (4.5.2015).

FK 2012

Finanssialan Keskusliiton lausunto valtionvarainministeriölle koskien luonnosta hallituksen esitykseksi korkomenojen vähentämisen rajoittamisesta verotuksessa. 24.5.2012. Saatavilla https://www.fkl.fi/kannanotot/lausunnot/Dokumentit/HE_luonnos_korkomenojen_vahennysoikeuden_rajoitukset_24052012.pdf (4.5.2015).

FVCA 2012

Suomen pääomasijoitusyhdistys ry (The Finnish Venture Capital Association): Hallituksen esitys elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta, VM 044:00/2012. Muistio lakiesityksestä. 24.9.2012. Saatavilla http://www.fvca.fi/files/637/FVCA_lausunto_korkojenvahennysoikeus_-_2_kierros_-_24_9_2012.pdf (4.5.2015).

Haufler – Runkel 2008

Haufler, Andreas – Runkel Marco: Multinationals' capital structures, thin capitalization rules, and corporate tax competition. European Tax Policy Forum. 2008. Saatavilla <http://www.etpf.org/papers/34mnc.pdf> (4.5.2015).

HE 126/2004 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kirjanpitolain muuttamiseksi sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 146/2012 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta.

HE 2012 (luonnos)

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain, tuloverolain 58 §:n ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta. 10.4.2012.

Helminen 2013

Helminen, Marjaana: Kansainvälinen tuloverotus. Porvoo 2013.

Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2007

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita. Helsinki 2007.

Hirvonen 2011

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki 2011.

Huikka – Silvola 2012a

Huikka, Jari – Silvola, Hanna: Miksi liikearvon arvonalentumiskirjauksia ei tule? Tilintarkastus-lehti 1/2012, s. 10–13.

Huikka – Silvola 2012b

Huikka, Jari – Silvola, Hanna: Liikearvon arvonalentumistestaus – voiko lukuihin luottaa? Tilintarkastus-lehti 2/2012, s. 10–13.

Huikka - Silvola 2012c

Huikka, Jari – Silvola, Hanna: Onko liikearvon arvonalentumisen testauksella merkitystä? Tilintarkastus-lehti 3/2012, s. 32–35.

Ihantola ym. 2010

Ihantola, Eeva-Mari – Leppänen, Pasi – Kuhanen, Hanna – Sivonen, Irene: Yrityksen kirjanpito – perusteet ja sovellusharjoitukset. Helsinki 2010.

JB Eversheds Oy 2014

JB Eversheds Oy: Merkittävä päätös korkojen vähennyskelpoisuudesta ja siirtohinnoittelusäännöksen tulkinnasta. 8.7.2014. Saatavilla <http://www.eversheds.com/global/en/where/europe/finland/-fi/overview/articles/articles.page?ArticleID=en/finland/fi/jb-merkittava-paat-tos-korkojen-vahennyskelpoisuudesta-ja> (4.5.2015).

Kallunki – Lantto – Sahlström 2008

Kallunki, Juha-Pekka – Lantto, Anna-Maija – Sahlström, Petri: Tilinpäätösanalyysi IFRS-maailmassa. Hämeenlinna 2008.

Keskuskauppakamari 2010

Keskuskauppakamarin selvitys: Yritysverotus – kilpailukykyä ja kasvua. 2010. Saatavilla http://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2012/01/Veroselvitys2010_web.pdf (4.5.2015).

KILA 2006

Kirjanpitolautakunnan yleisohje laskennallisista verovelvoista ja -saamisista 12.9.2006.

KILA 2007

Kirjanpitolautakunnan yleisohje suunnitelman mukaisista poistoista. 16.10.2007.

KILA 2010

Kirjanpitolautakunnan yleisohje asunto-osakeyhtiöiden ja muiden keskinäisten kiinteistöyhtiöiden kirjanpidosta, tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta. 7.12.2010.

Kinnunen ym. 2007

Kinnunen, Juha – Laitinen, Erkki K. – Laitinen, Teija – Leppiniemi, Jarmo – Puttonen, Vesa: Avain laskentatoimeen ja rahoitukseen. Keuruu 2007.

KPMG 2006

KPMG:n tiimi: Halonen, Jari – Jalkanen, Johanna – Kyrölä, Petri – Kärpänen, Milla – Nurkkala, Jorma – Nurmo, Pekka – Penttilä-Räty, Elina – Sundvik, Peter – Suomela, Mari – Tolvanen, Merja – Torkkel, Timo – Tuomala, Margit: IFRS – käytännön käsikirja. Helsinki 2006.

KPMG 2015

KPMG: Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu 2015:11 ja omavaraisuusasteen vertailu. Julkaistu 15.1.2015. Saatavilla <http://www.kpmg.com/FI/fi/Ajankohtaista/Uutisia-ja-julkaisuja/Tax-Flash/Sivut/Korkeimman-hallinto-oikeuden-ratkaisu-2015-11-ja-omavaraisuusasteen.aspx> (4.5.2015).

Leppiniemi 2000

Leppiniemi, Jarmo: Hyvä kirjanpitolapa. Porvoo. 2000.

Leppiniemi 2003

Leppiniemi, Jarmo: IFRS - Johdon käsikirja. Helsinki 2003.

Leskelä 2011

Leskelä, Mikko: Onko yrityskaupassa syntyvä liikearvo haitallista? Talouselämä, 3.1.2011. Saatavilla <http://www.talouselama.fi/yrityskaupat/asiantuntijalta/hyvakysymys/onko+yrityskaupassa+syntyva+liikearvo+haitallista/a2026263> (4.5.2015).

Malmgrén 2013

Malmgrén, Marianne: Yritysten korkovähennysoikeuden rajoitukset. Verotus 1/2013, s. 5–16.

Martikainen 2012

Martikainen, Toivo: Mehiläisen verokikkailulle tulossa stoppi. Taloussanomat 16.8.2012. Saatavilla <http://www.taloussanomat.fi/yritykset/2012/08/16/mehilaisen-verokikkailulle-tulossa-stoppi/201235012/12> (4.5.2015).

Niskanen – Niskanen 2010

Niskanen, Jyrki – Niskanen, Mervi: Yritysrahoitus. Helsinki 2010.

Penttilä 2012

Penttilä, Seppo: Korkojen vähennysoikeuden rajoittaminen yritysverotuksessa. Keskuskauppakamarin Suuri veropäivä 2012, s. 21–42.

Perheyrittäjien liitto 2012

Perheyrittäjien liiton lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain, tuloverolain 58 §:n ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta. 25.5.2012. Saatavilla http://www.perheyrittajat.fi/wp-content/uploads/2014/11/PL_lausunto_HE-luonnos_korkovahennysrajoituksista_250512.pdf (4.5.2015).

PWC 2013

PWC: Saksa: Tuomioistuimien ilmaissut epäilyksensä korkovähennysrajoitusten perustuslain mukaisuudesta. Tax Express 12/2013. Saatavilla <http://www.pwc.fi/fi/veroneuvonta/tax-express/2013/kansainvalinen-yritysverotus-12-2013.jhtml> (4.5.2015).

PWC 2014

PWC: IFRS adoption by country. Saatavilla <http://www.pwc.com/us/en/issues/ifrs-reporting/publications/ifrs-status-country.jhtml> (4.5.2015).

Pörssisäätiö 2005

Pörssisäätiö. Miten tilinpäätös muuttuu? Opas IFRS-standardien vaikutuksista. 2005. Saatavilla http://www.porssisaatio.fi/en/wp-content/uploads/2012/01/1117-IFRS-opas_suomi.pdf (4.5.2015).

Ruf – Schindler 2012

Ruf, Martin – Dirk, Schindler: Debt Shifting and Thin-Capitalization Rules – German Experience and Alternative Approaches. 2012.

Suomen Asianajajaliitto 2012

Suomen Asianajajaliiton lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain, tuloverolain 58 §:n ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta. 25.5.2012.

Suomen Asianajajaliitto 2014

Suomen Asianajajaliitto: Lausunto Verohallinnon ohjeluonnoksesta korkovähennysoikeuden rajoituksista elinkeinotulolähteessä. Dnro. 54/2013. 13.1.2014. Saatavilla http://www.asianajajaliitto.fi/viestinta/tiedotteita_ja_lausuntoja/lausunto_verohallinnon_ohjeluonnoksesta_korkovahennysoikeuden_rajoituksista_elinkeinoitulolähteessa.7464.news (4.5.2015).

Suomen Tilintarkastajat ry 2008

Suomen Tilintarkastajat ry:n lausunto elinkeinoverolain muuttamisesta. 22.08.2008. Saatavilla <http://www.suomentilintarkastajat.fi/toiminta/lausunnot-ja-kuulemiset/2008/elinkeinooverolain-muuttaminen-22.08.2008> (4.5.2015).

Taxpoint 2015

Taxpoint: Korkovähennysrajoituksia tulkitaan lain kirjaimen mukaan. Julkaistu 17.3.2015. Saatavilla <http://www.taxpoint.fi/ajankoh-taista/2015/3/17/korkovhennysrajoituksia-tulkitaan-lain-kirjaimen-mukaan> (4.5.2015).

Tikka ym. 2013

Tikka, Kari – Nykänen, Olli – Juusela, Janne – Viitala, Tomi: Yritys-verotus I–II, luku 9. Korkojen vähennysoikeuden rajoittamissäännös (2014-). Sanoma pro:n verkkojulkaisu. 2013.

Tikkanen 2013

Tikkanen, Tuomas: Vielä yritysten korkovähennysoikeuden rajoituksista. Verotus 5/2013, s. 501–510.

Tilisanomat 2015

Tilisanomat: korkomenojen vähennysoikeuden rajoitukset – tasevertailu. Saatavilla <http://tilisanomat.fi/palstat/KHO-tuloverotus> (4.5.2015).

Troberg 2003

Troberg, Pontus: IAS ja kansainvälinen tilinpäätös. Jyväskylä 2003.

Urpilainen 2015

Urpilainen, Matti: Ensimmäinen vuosikirjaratkaisu EVL:n uusista korkovähennysrajoituksista - KHO 2015:11. 19.2.2015. Saatavilla <http://www.edilex.fi/uutiset/43380> (4.5.2015).

VaVM 31/2012 vp

Valtiovarainministeriön valiokuntamietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta.

VaVM 16/2013 vp

Valtiovarainministeriön elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän muistio. 16/2013.

Verohallinto 2012

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta. 26.9.2012.

Verohallinto 2014

Verohallinnon syventävä ohje: Korkovähennysoikeuden rajoitukset elinkeinotoiminnassa. 7.4.2014. Saatavilla [http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/Korkovahennysoikeuden_rajoitukset_elinke\(32479\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/Korkovahennysoikeuden_rajoitukset_elinke(32479)) (4.5.2015).

Vesikansa 2012

Vesikansa, Heikki (FVCA blogi): Ajankohtaiset veromuutokset Suomessa ja Ruotsissa - Verokikkailun suitsimista, verokannustimia vai veronkiristyksiä? 7.11.2012. Saatavilla http://www.fvca.fi/blogi?93_m=486 (4.5.2015)

Viherkenttä 2010

Viherkenttä, Timo: Yhtiöverokanta – mihin, miten ja miksi? Verotus 2010, s. 120–128.

Yritystutkimus ry 2011

Yritystutkimus ry: Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi. Helsinki 2011.

Yritystutkimusneuvottelukunta 2006

Yritystutkimusneuvottelukunta ry: IFRS-tilinpäätöksen keskeiset periaatteet. 2006. Saatavilla <http://www.yritystutkimusneuvottelukunta.fi/?file=27> (4.5.2015).

Äimä 2009

Äimä, Kristiina: Sisäiset korot lähiyhtiöiden kansainvälisessä verotuksessa. Helsinki 2009.

Äimä 2010a

Äimä, Kristiina: Sisäiset korot lähiyhtiöiden kansainvälisessä verotuksessa. Verotus 2010, s. 176–190.

Äimä 2010b

Äimä, Kristiina: Tarkastelussa virka-apu ja korkovähennykset kansainvälisen vero-oikeuden ja EU-vero-oikeuden näkökulmasta: Defensor legis: Suomen Asianajajaliiton äänenkannattaja. 2010, s. 296–308.

Äimä 2012

Äimä, Kristiina: Koron vähennysoikeuden rajoittaminen elinkeinoverotuksessa. Helsingin yliopiston veropäivä. 14.12.2012, s. 55–65.

OIKEUSTAPAUKSET

KHO 2014:119

KHO 2015:11

KVL 004/2014

KVL 006/2014

KVL 010/2014

KVL 045/2014

LYHENTEET

Dnro	diaarinumero
EK	Elinkeinoelämän keskusliitto
EVL	laki elinkeinotulon verottamisesta 4.6.1968/360
ETA	Euroopan talousalue
EU	Euroopan unioni
FAS	Finnish Accounting Standards
FVCA	Suomen pääomasijoitusyhdistys ry (The Finnish Venture Capital Association)
HE	hallituksen esitys
IAS	International Accounting Standards
IFRS	International Financial Accounting Standards
KHO	korkein hallinto-oikeus
KILA	kirjanpitolautakunta
KPL	kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
KVL	keskusverolautakunta
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
SVOP-rahasto	sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto
US GAAP	Generally Accepted Accounting Principles
VaVM	valtiovarainvaliokunnan mietintö
VM	valtiovarainministeriö
VML	laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558
VOVA	Veronsaajien oikeudenvallvontayksikkö
vp	valtiopäivät
YTN	Ylemmät Toimihenkilöt YTN ry

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen esittely

Suomen elinkeinoverolakia¹ (EVL) muutettiin vuoden 2013 alussa lisäämällä siihen 18 a §. Lakimuutoksen tarkoituksena on muun muassa turvata kansallista veropohjaa ja estää kansainvälistä veropakoa rajoittamalla etuyhteyskorkojen vähennysoikeutta elinkeinotoiminnassa. Sääntelyllä rajoitetaan osakeyhtiöiden, osuuskuntien, avoimien yhtiöiden ja kommandiittiyhtiöiden elinkeinotoiminnan etuyhteyskorkojen vähennysoikeutta. Etuyhteyskorkoihin rajaamisesta seuraa, että säännöksen yleisluontoisuudesta huolimatta rajoitukset koskevat käytännössä lähinnä konsernien sisäistä rahoitusta, sillä ulkopuolisille suoritettujen korkomenot ovat edelleen vähennyskelpoisia.²

Erilaiset konsernien sisäiset järjestelyt, joissa yritysten tuloa siirretään verotettavaksi matalampien verokantojen valtioihin, ovat viime aikoina yleistyneet huomattavasti. Kansallisen veropohjan kaventuminen kansainvälisen verosuunnittelun seurauksena on ongelma etenkin niissä maissa, joissa on korkea yhteisöverokanta. Yhteisöverokantojen suuruudella on havaittu olevan yhteys kansainvälisten konsernien harjoittamaan rahoituspolitiikkaan, ja etenkin korkeiden yhteisöverokantojen maissa kansallisen veropohjan on havaittu kaventuneen viime vuosina³. Myös Suomen verotuskäytännössä on tullut esiin tilanteita, joissa yrityksen verotettavaa tuloa on pyritty pienentämään erilaisin debt push down -järjestelyin. Niissä konsernin pääomarakennetta muunnetaan velkapainotteisemmaksi, jonka jälkeen rajoitetusti verovelvollisille maksetaan korkoa. Korkomeno kaventaa veropohjaa Suomessa silloin, kun vieras pääoma painottuu yrityksen rahoitusrakenteessa.⁴

¹ Laki elinkeinotulon verottamisesta 1968/360.

² Ks. HE 146/2012 vp, s. 15 ja 21.

³ Ks. tarkemmin Haufler – Runkel 2008, s. 1–2.

⁴ HE 146/12 vp, s. 15, VaVM 31/2012 vp ja Äimä 2010b, s. 303.

Omalle pääomalle maksettavat korvaukset, kuten osingot, eivät ole yhtiölle vähennyskelpoisia menoja. Osingot jaetaan näin ollen osakkeenomistajille vasta yhtiön verotettavan tuloksen laskennan jälkeen. Vieraalle pääomalle maksettavan koron yhtiö sen sijaan voi yleensä vähentää veronalaisesta tulostaan. Pääoman rahoitusvaihtoehdot eivät näin ollen ole täysin keskenään symmetriassa, vaan vieras pääoma tulee yritykselle verotuksessa edullisemmaksi. Tämä onkin osaltaan kannustanut yhtiöitä rahoittamaan toimintaansa velalla. Oman ja vieraan pääoman toisistaan poikkeava kohtelu verotuksessa on tehnyt yhtiöiden rahoitusrakenteesta varsin tehokkaan verosuunnittelukeinon, koska yrityksen pääomarakenne on pitkälti yrityksen itsensä vapaasti valittavissa.⁵ Ylikuormitettua vieraan pääoman käyttöä kutsutaan alikapitalisoinniksi⁶.

Etenkin kansainvälisillä markkinoilla toimiville konserneille verosuunnittelu korkojen avulla on ollut mahdollista, koska ne pystyvät hyödyntämään eri valtioiden verolainsäädäntöjen välisiä eroja silloin, kun emoyhtiö ja tytäryhtiö asuvat eri valtioissa. Tällöin konsernin kannattaa pyrkiä vähentämään korkomenoja niissä maissa, joissa korkojen vähennysoikeus on turvattu, ja tulouttamaan voittonsa siellä, missä on alhaisin verokanta.⁷ Oman ja vieraan pääoman suhdetta muokkaamalla on korkojen vähennyskelpoisuudesta johtuen pystytty kansainvälisissä konserneissa vaikuttamaan siihen, kuinka paljon verotettavaa tuloa jää tytäryhtiön kotivaltioon⁸. Konsernit ovat näin voineet minimoida kokonaisverorasitustaan tulouttamalla voittonsa siellä, missä verokannat ovat alhaisia. Kansainvälisillä markkinoilla rahoitusjärjestelyjen mahdollisuudet ovatkin lähes rajattomat. Käytännössä ulkomaista tytäryhtiötä on kannattanut rahoittaa velkarahoituksella silloin, kun lähdevaltion yhteisöverokanta on korkeampi kuin emoyhtiön asuinvaltion verokanta. Konsernien sisäisten lainojen avulla tuloa on voitu siirtää alhaisemman verokannan maahan tulouttavaksi, jolloin konsernin kokonaisverorasitus pienenee.⁹

⁵ Esim. Haufler – Runkel 2008, s. 1 ja Penttilä 2012, s. 24.

⁶ Mm. Helminen 2013, s. 304.

⁷ Ks. Helminen 2013, s. 306–307.

⁸ Mm. Penttilä 2012, s. 24.

⁹ Mm. Ruf - Schindler 2012, s. 2, Äimä 2009, s. 158 ja 160 ja Viherkenttä 2010, s. 127.

Suomessa ei ole aiemmin ollut alikapitalisointia koskevaa lainsäädäntöä, eikä korkojen vähennyskelpoisuutta ole muutoinkaan rajoitettu. Korkomenojen vähennysoikeus onkin ollut EVL:n perusteella varsin laaja. EVL 7 §:n mukaan vähennyskelpoisia ovat tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneet elinkeinotoiminnan menot. Ainoa perusedellytys korkojen vähentämiseksi on ollut, että kyse on vähennystä vaativan verovelvollisen korkomenoista. Konsernin sisäiset lainajärjestelyt ovat olleet mahdollisia, koska korot ovat EVL 18 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla olleet Suomessa vähennyskelpoisia.¹⁰ Saman säännöksen mukaan korot ovat vähennyskelpoisia silloinkin, kun korot riippuvat yrityksen tuloksesta¹¹.

Korkomenojen vähennysoikeus on voitu aiemmin evätä Suomessa kansainvälisten konsernien sisäisissä rahoitusjärjestelyissä lähinnä verotusmenettelystä annetun lain 1558/1995 (VML) 31 §:n mukaisen siirtohinnoitteluoikaisun sekä samaisen lain 28 §:n veron kiertämistä koskevan säännöksen perusteella. Siirtohinnoittelusäännöksen soveltaminen edellyttää, ettei lainaa voida pitää markkinaehtoisena. Veron kiertämistä koskevan säännöksen soveltaminen puolestaan edellyttäisi, että järjestely on katsottu toteutetun verotuksellisista syistä ja ilmeisesti verosta vapautumisen tarkoituksessa.¹²

Näillä perusteilla korkojen vähennysoikeuden rajoittaminen on kuitenkin ollut poikkeuksellista. Esimerkiksi pelkästään se, että yrityskauppa toteutetaan käyttäen hankintaa varten perustettua holdingyhtiötä, ei ole riittävä peruste veron kiertämissäännöksen soveltamiselle. Korkovähennyksiä ei voitu jättää hyväksyttäväksi Suomessa myöskään sen perusteella, miten korkoa vastaavaa tuloa verotetaan sen saajan asuinvaltiossa. VML 31 §:n siirtohinnoittelusäännösten soveltamisesta on jonkin verran julkaistua oikeuskäytäntöä.¹³ Myös veronkiertämistä

¹⁰ HE 146/12 vp, s. 3–4 ja 15 ja Verohallinto 2014. Ks. myös esim. Malmgrén 2013, s. 6 ja Äimä 2010a, s. 180.

¹¹ Verohallinto 2014.

¹² Mm. Penttilä 2012, s. 26.

¹³ Esim. KHO 2010:73. Ks. tarkemmin mm. Penttilä 2012, s. 26.

koskevan VML 28 §:n perusteella on joissain tilanteissa verotus- ja oikeuskäytännössä hylätty konsernin sisäisissä yritysjärjestelyissä syntyneiden korkomenojen vähennyskelpoisuus¹⁴.

Korkojen vähennysoikeuden ja alikapitalisoinnin kautta tapahtuvan verosuunnittelun torjumiseksi monet Euroopan maat ovat rajoittaneet korkojen vähennysoikeutta jo ennen Suomea erilaisin korkovähennysoikeutta rajoittavin säännöksin ja alikapitalisointinormien avulla. Nykypäivänä suurin osa OECD-maista on rajoittanut lainsäädännössään korkojen vähennysoikeutta jollakin tavalla¹⁵. Muiden EU-maiden korkojen vähennysoikeuden rajoitukset otettiin huomioon myös EVL 18 a §:ää koskevassa hallituksen esityksessä (146/12). Siinä todetaan muun muassa, että kaikissa Suomen keskeisissä kilpailijamaissa on erityisiä tai yleisiä korkovähennysrajoituksia, eivätkä korkovähennysrajoitukset näin ollen merkittävästi heikentäisi Suomen kansainvälistä kilpailuasemaa. Uuden sääntelyn tavoitteena onkin osittain poistaa kilpailuvääristymiä täysin kotimaisten konsernien ja eri valtioissa toimintaa harjoittavien konsernien kesken, jolloin kotimaisten ja ulkomaisien konsernien kilpailuasema olisi aiempaa yhtäläisempi. Tällöin ne konsernit, joissa on vain kotimaisia yhtiöitä, eivät voisi hyötyä veroeduista, joita voidaan saavuttaa ulkomailta otetuilla lainoilla.¹⁶

Lain muutoksen taustalla vaikuttivat osaltaan myös mediassa paljon keskustelua herättäneet yhtiöiden hyödyntämät verosuunnittelukeinot, joissa konsernit muun muassa juuri korkojen vähennysoikeutta hyödyntämällä tulouttivat voittojaan siellä, missä verokannat ovat alhaisimpia. Esimerkiksi Mehiläinen Oy joutui mediakohun kynsiin laajan verosuunnittelunsa vuoksi vuonna 2011. Mehiläinen Oy oli maksanut lähes 40 miljoonan euron voitollisesta tuloksestaan veroja Suomeen vain noin 360 000 euroa eli alle prosentin. Mehiläinen Oy:n harjoittama verosuunnittelu oli tuolloin täysin Suomessa voimassa olleen lain mukaista, koska Suomen verojärjestelmän korkovähennysoikeus antoi suomalaisyritysten vähentää lainojensa korot tuloistaan. Se, että korkojen vähennysoikeutta ei ollut rajoitettu lailla, oli kansainvälisessä vertailussa hyvin poikkeuksellista. Useissa EU-maissa oli jo

¹⁴ Verohallinto 2014.

¹⁵ Ks. esim. Haufler – Runkel 2008, s. 2.

¹⁶ HE 146/12 vp, s. 15–16.

tuolloin saatettu voimaan korkojen vähennysoikeutta rajoittavia säännöksiä, ja lainsäädäntö oli näiltä osin Suomea tiukempi. Mehiläinen Oy ei ollut ainoa yritys, joka nousi julkisuuteen verosuunnittelunsa vuoksi, sillä useat yritykset käyttivät Suomen poikkeuksellista korkovähennysoikeutta hyväkseen.¹⁷

Huomionarvoista on kuitenkin se, että korkojen vähennysoikeuden rajoitukset on Suomessa haluttu jättää kokonaan sääntelyn ulkopuolelle tiettyjen yrityksen varallisuusasemaan liittyvien edellytysten täytyessä¹⁸. Näissä tilanteissa ei voida pitää todennäköisenä, että korkojen maksulla pyritäisiin verojen kiertämiseen¹⁹. Tästä syystä EVL 18 a §:n 3 momentti sisältää vapautussäännöksen, joka on tämän tutkielman ensisijaisena mielenkiinnon kohteena. Vapautussäännöksellä pyritään takaamaan, ettei rajoituksilla puututa tilanteisiin, joissa veroetu on vähäinen tai sitä ei oletettavasti tavoitella²⁰. Tässä tutkielmassa keskitytään ensisijaisesti nimenomaan EVL 18 a §:n 3 momentin sisältämän vapautussäännöksen tavoitteiden ja säännöksen ongelmakohtien esille tuomiseen.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset

Tässä tutkielmassa tarkastellaan elinkeinoverolain muutoksen taustalla vaikuttaneita syitä sekä lakimuutoksen tavoitteita ja pyrkimyksiä. Aihe on ajankohtainen, sillä korkojen vähennysoikeuden rajoittaminen on kansainvälinen ilmiö ja herättää useissa maissa laajasti keskustelua. Alikapitalisointi ja korkojen vähennysoikeuden kautta tapahtuva verosuunnittelu on saanut laajasti huomiota talouspoliittisessa keskustelussa sekä alan tutkimuksessa ja kirjallisuudessa²¹, sillä normeilla on potentiaalisesti varsin suuri merkitys verovelvollisten toimintaan ja sen

¹⁷ Asiasta uutisoi mm. Martikainen 2012. Asiaan kiinnitettiin huomiota myös hallituksen esityksessä (HE 146/12 vp, s. 15).

¹⁸ Aalto – Viilo 2013, s. 281.

¹⁹ HE 146/2012 vp, s. 16.

²⁰ HE 146/2012 vp, s. 16.

²¹ Mm. Ruf - Schindler 2012, s. 2.

suunnitteluun²². Myös Suomen korkovähennysrajoituksista on kirjoitettu viime aikoina paljon²³.

Tutkielmassa keskitytään erityisesti käsittelemään etenkin EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännöksen tavoitteita ja sen soveltamiseen liittyviä ongelmakohtia. Muun muassa vapautussäännöksen riittävyteen ja laajuuteen sekä säännöksen soveltamisen ennakoitavuuteen ja oikeusvarmuuteen liittyviä näkökantoja sekä mahdollisia ongelmakohtia tuodaan esille. Muitakin vapautussäännöksen soveltamisen haastekohtia, kuten hybridiluontoisten rahoitusinstrumenttien uudelleenluokitteluun liittyviä epävarmuustekijöitä sekä esimerkiksi vahvistetun konsernitaseen käsitteen epäselvyyttä, käsitellään tutkielmassa rajatusti.

Tutkimuksessa käsitellään lisäksi omana erityiskysymyksenään tilanteita, joissa yrityksen erillistilinpäätös ja konsernitilinpäätös on laadittu eri tilinpäätösnormistojen mukaisesti. EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännös pohjautuu erillis- ja konsernitilinpäätöksen mukaan laskettujen omavaraisuusasteiden keskinäiseen vertailuun. Säännös sallii suhdeluvun laskemisen perustaksi sekä kansainvälisten standardien mukaan laaditun tilinpäätöksen että paikallisen kirjanpitolain mukaan laaditun tilinpäätöksen.

Tutkielmassa tuodaan esille niitä ongelmakohtia, joita liittyy tilanteisiin, joissa erillistilinpäätös on laadittu Suomen kirjanpitolain (KPL) säännösten mukaan, mutta konsernitasolla on siirrytty soveltamaan kansainvälisiä IFRS-tilinpäätösstandardeja (International Financial Reporting Standards). KPL:n säännösten mukaan laadittua tilinpäätöstä kutsutaan yleisesti myös FAS-tilinpäätökseksi (Finnish Accounting Standards). Muihin tilinpäätösnormistoihin, kuten US GAAP-normiston (Generally Accepted Accounting Principles) mukaiseen tilinpäätökseen, ja niihin liittyviin vertailtavuusongelmiin ei tässä tutkielmassa ole sen rajauksesta johtuen mahdollista perehtyä syvällisemmin.

Omavaraisuusasteiden vertailuun liittyvien ongelmakohtien havainnollistamiseksi tutkimuksessa tuodaan esille FAS- ja IFRS-normistojen mukaisten tilinpäätösten

²² Mm. Tikkanen 2013, s. 501.

²³ Vuoden 2014 aikana Verotus-lehdessä julkaistiin kolme artikkelia koskien korkovähennysoikeuden rajoituksia. Ks. Malmgrén 2013, Aalto – Viilo 2013 ja Tikkanen 2013.

keskeisimmät erot sekä erojen vaikutus vapautussäännöksessä edellytetyn omavaraisuusasteen suuruuteen esimerkkien avulla. Tutkimuksen tavoitteena on lisäksi pohtia vaihtoehtoisia ratkaisutapoja eri tilinpäätösnormistojen mukaan laskettujen omavaraisuusasteiden väliseen vertailtavuusongelmaan sekä tuoda ilmi esitettyihin ratkaisuvaihtoehtoihin liittyviä haasteita.

Myös Keskusverolautakunta (KVL) ja Korkein hallinto-oikeus (KHO) ovat antaneen EVL 18 a §:n 3 momentin mukaista IFRS/FAS-tasevertailua koskevat päätökset, joiden sisältöä ja ratkaisuiden vaikutuksia käsitellään tutkielman loppupuolella. Tässä yhteydessä pohditaan myös annettuihin ratkaisuihin liittyviä ongelmakohtia sekä tuodaan ilmi mahdollisia lainsäädännön kehittämiskohteita esimerkiksi verotuksen kirjanpitosidonnaisuuteen sekä verolainsäädännön ja IFRS-normiston yhteensovittamiseen liittyen.

1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne

Edellä mainittuihin tavoitteisiin pääsemiseksi tutkielmassa pohditaan seuraava tutkimuskysymyksiä:

1. Miten etuyhteyskorkojen vähennysoikeutta on Suomessa rajoitettu ja millä edellytyksillä vähennysoikeus voidaan EVL 18 a §:n rajoituksista huolimatta säilyttää?
2. Mikä on EVL 18 a §:n 3 momentin sisältämän vapautussäännöksen pääasiallinen tarkoitus ja millaisia käytännön ongelmakohtia säännöksen soveltamiseen voi liittyä?
3. Millaisia vertailtavuusongelmia vapautussäännöstä sovellettaessa voidaan kohdata, jos yrityksen erillistilinpäätös on laadittu FAS-normiston ja konsernitilinpäätös IFRS-normiston mukaisesti?
4. Millaisia vaihtoehtoja IFRS/FAS-tasevertailun ongelmakohtien ratkaisemiselle on esitetty, mitä haasteita niihin liittyy ja mikä on KHO:n kanta?

Tutkimus etenee pitkälti edellisten tutkimuskysymysten varassa. Tutkielman alussa käsitellään yleisesti korkojen vähennysoikeutta rajoittavaa EVL 18 a §:n sisältöä, sen 3 momentin sisältämän vapautussäännöksen edellytyksiä ja soveltamisalaa sekä sääntelyn tavoitteita ja korkovähennysrajoitusten suhdetta muuhun lainsäädäntöön. Tässä yhteydessä tarkastellaan lyhyesti myös Saksassa voimassa olevia korkovähennysrajoituksia, sillä Suomen sääntelyyn on otettu mallia Saksasta etenkin vapautussäännöksen osalta.

Tämän jälkeen käsitellään omana lukunaan EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännöksen edellyttämään tasevertailuun liittyviä käytännön ongelmakohtia sekä pohditaan muun muassa sitä, voidaanko omavaraisuusvertailuun perustuvaa vapautussäännöstä pitää riittävänä vapautuksena ja miten se onnistuu se sille asetetuissa tavoitteessaan. Tässä yhteydessä käsitellään myös esimerkiksi hybridiluonteisiin rahoitusinstrumentteihin liittyvää uudelleenluokitteluriskiä, vahvistetun konsernitaseen käsitteen osittaista epäselvyyttä sekä mahdollisia ennustetavuusongelmia, joita liittyy kuluvan vuoden taseeseen käyttämiseen.

Tutkielman neljännessä luvussa käsitellään omana erityiskysymyksenään IFRS/FAS-tasevertailuun liittyvää vertailtavuusongelmaa. Koska eri tilinpäätösnormistojen perusteella laskettujen omavaraisuusasteiden vertailuun liittyvällä ongelmalla on selkeä yhteys yrityksessä tehtyihin tilinpäätösraportoinnin ratkaisuihin ja kirjanpitoon, tutkimuksessa tuodaan esille myös IFRS- ja FAS-normistojen mukaisten tilinpäätösten pääpiirteittäiset erot. Tutkielmassa tuodaan esimerkkien avulla ilmi myös sitä, miten tilinpäätösten erot vaikuttavat EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännöksessä edellytetyn omavaraisuusasteen laskentaan ja miten tämä vaikuttaa yrityksen mahdollisuuteen soveltaa vapautussäännöstä. Viimeiseksi käsitellään IFRS/FAS-tasevertailun ongelmakohtiin esitettyjä ratkaisuvaihtoehtoja sekä esitellään KVL:n ja KHO:n antamat ratkaisut ja pohditaan niiden käytännön vaikutuksia.

Tutkielman viimeisessä luvussa esitetään kokoavia päätelmiä tutkimuksen keskeisimmistä teemoista. Samalla pohditaan lyhyesti myös lainsäädännön mahdollisia kehittämiskohtia muun muassa verolainsäädännön ja IFRS-normiston paremman yhteensovittamisen osalta.

1.4 Tutkimuksessa käytettävät menetelmät ja lähdeaineisto

Vero-oikeudellisia tutkimuskysymyksiä lähestytään tutkimuksessa oikeusdogmaattisesti. Oikeusdogmaattisessa eli lainopillisessa tutkimusotteessa keskeistä on lain tulkinta ja systematisointi²⁴. Oikeustieteellinen tutkimus perustuukin useimmiten pitkälti juuri lainopilliseen tutkimusotteeseen. Tarkoituksena on tällöin selvittää oikeusnormien sisältöä pääasiassa kahdella tavalla: lakia tulkitsemalla, eli oikeusnormien sisältöä selvittämällä, sekä lakia systematisoimalla, eli jäsen-telemällä voimassa olevaa oikeutta. Lainopilla on näin ollen sekä teoreettinen että praktinen ulottuvuus, joita käytetään tutkielman teossa rinnakkain.²⁵

Tutkimuskohteena lainopillisessa tutkimuksessa on voimassa oleva oikeus eli oikeusnormit, joista tuotetaan normatiivista eli tieteellistä tietoa. Tutkimusote on lakitekstikeskeinen, ja siinä hyödynnetään lain tulkinnan osalta muun muassa tekstianalyyttistä tutkimusotetta. Tällöin keskitytään tutkimaan, mikä on lakitekstin sisältö, miten säännöstä tulisi soveltaa ja mitä tulkintavaihtoehtoja säännöksen soveltamisessa on. Systematisoinnilla tarkoitetaan puolestaan sitä prosessia, jossa lainopin keinoin ryhmitellään lainsäätäjän tuottamaa materiaalia tutkimuksen aihealueen mukaiseksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi.²⁶

Tässä tutkielmassa pyritään oikeusdogmaattisin keinoin selvittämään etenkin EVL 18 a §:n 3 momentin sisältöä ja lainsäätäjän tarkoitusperiä. Varsinaisen säännöstekstin ja lain esitöiden lisäksi tulkinnan pohjana käytetään muun muassa aiheeseen liittyviä asiantuntijoiden lausuntoja, artikkeleita sekä muuta alan kirjallisuutta. Tavoitteena on oikeusdogmaattisen tutkimusmetodin avulla pohtia aiemmin mainittuja tutkimuskysymyksiä ja tuoda esiin säännöksen soveltamiseen liittyviä ongelmakohtia.

²⁴ Hirvonen 2011, s. 22.

²⁵ Mm. Aarnio 1989, s. 37 ja 48.

²⁶ Hirvonen 2011, s. 21–26.

Oikeudellisen tutkimuksen teossa keskeisintä lähdeaineistoa ovat oikeuslähteet, sillä oikeuslähteet antavat tietoa oikeuden sisällöstä. Oikeuslähteitä voidaan kuvailla informaatiokokonaisuudeksi, jolla on normatiivista, eli sääntöjä ja ohjeita antavaa merkitystä. Oikeuslähteiden avulla pyritään osoittamaan voimassa olevan oikeuden sisältö. Oikeuslähteitä ovat muun muassa lainsäädäntö, tavanomainen oikeus, lainvalmisteluaineisto, oikeuskäytäntö sekä oikeustiede eli aiempi julkaistu oikeuskirjallisuus.²⁷

Tämän tutkielman kannalta olennaisimmat lain säännökset ovat luonnollisesti EVL 18 a § ja etenkin sen 3 momentti. Myös muilla korkojen vähennysoikeutta rajoittavilla säännöksillä, kuten EVL 7 §:n ja 18 §:n yleisillä korkojen vähennysoikeutta rajoittavilla säännöksillä sekä VML:n veronkiertämistä koskevalla 28 §:llä sekä siirtohinnoitteluoikaisua koskevalla VML 31 §:llä on merkitystä.

Koska EVL 18 a §:n säännöksiä sovelletaan ensimmäistä kertaa vasta vuodelta 2014 toimitettavassa verotuksessa, on kotimaista oikeuskäytäntöä saatavilla vain rajoitetusti. Tutkimusaiheen verotuskytkentä onkin vielä melko uusi. Säännöksen sisältöä ja tarkoitusta on kuitenkin mahdollista avata muun muassa lain esitöihin sekä aihetta koskeviin kannanottoihin perehtymällä. Etenkin hallituksen esitys 156/2012 on tässä tutkielmassa keskeisessä asemassa. IFRS/FAS-tasevertailun ongelmakohtien osalta merkityksellisiä ovat lisäksi KVL:n ja KHO:n asiasta antamat uudet ratkaisut KVL 004/2014, KVL 006/2014 sekä KHO 2014:119.

Koska tutkielman keskiössä olevan EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännöksen ongelmakohdat liittyvät keskeisesti siinä edellytettyyn konsernitasevertailuun, edellyttää tutkimusaiheen syvällisempi käsittely edellä mainittujen oikeuslähteiden hyödyntämisen lisäksi perehtymistä yrityksen laskentatoimen, kuten kirjanpidon ja tilinpäätösraportoinnin, tietolähteisiin. Keskeisimpänä tietolähteenä on näiden kysymysten osalta alan aiempi tehty tutkimus, kuten alan kirjallisuus, artikkelit ja muut julkaisut²⁸. Kuitenkin myös laskentatoimen kysymysten osalta

²⁷ Hirvonen 2011, s. 41–45.

²⁸ Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2007, s. 117.

tietolähteen perustan luo lainsäädäntö ja muut alemman asteiset säädökset, kuten kirjanpitolautakunnan (KILA) asiasta antama ohjeistus.

Etenkin IFRS/FAS-tasevertailuun liittyvien erityiskysymysten avaaminen ja selvittäminen edellyttää eri tilinpäätösnormistojen mukaisten tilinpäätösten pääpiirteittäistä erittelyä. Vertailtavuusongelman havainnollistamiseksi tilinpäätöskäsittelyltään poikkeavat erät on tuotava tutkimuksessa esille, mikä edellyttää IFRS-standardien ja FAS:n mukaan laadittujen taseiden keskinäisten erojen esille tuomista. IFRS-standardien ja FAS:n mukaan laadittujen tilinpäätösten eroja on käsitelty melko kattavasti alan aiemmassa tutkimuksessa sekä artikkeleissa, joten ne ovat tutkielmassa keskeisessä asemassa kirjanpitoon liittyvien tutkimuskysymysten osalta.

Tutkimuksessa pyritään muodostamaan kokonaiskuva eri tilinpäätösnormistojen välisistä keskeisimmistä eroista sekä kokoamaan yhteen niitä seikkoja, joilla on merkitystä tutkimuksen verotuksellisten ongelmakohtien selvittämisessä. Tutkielma jakautuukin ikään kuin kahteen osaan, joista toinen painottuu selkeästi laskentatoimen piirissä tehtyyn aiempaan tutkimukseen ja toinen tutkimusongelman vero-oikeudelliseen pohdintaan. Tämä tutkimuksen sisällöllinen jako näkyy luonnollisesti myös tutkimuksessa hyödynnettävässä lähdeaineistossa sekä tutkimusmetodien valinnassa.

2 ETUYHTEYSKORKOJEN VÄHENNYSOIKEUDEN RAJOITUKSET

2.1 Elinkeinoverolain 18 a §

Korkojen vähennysoikeutta aiemmasta rajoittava elinkeinoverolain 18 a § on tullut voimaan 1.1.2013. Sääntelyä kuitenkin sovelletaan ensimmäisen kerran vasta vuodelta 2014 toimitettavassa verotuksessa.²⁹ Uusia säännöksiä sovelletaan näin ollen ensimmäisen kerran niihin tilikausiin, jotka päättyvät aikaisintaan vuoden 2014 puolella. Yrityksillä on näin ollen yhdestä kahteen vuotta aikaa korjata pääomarakenteitaan ja tehdä muita sopeuttavia toimia, mikäli rajoitussäännösten seurauksena kaikki konsernin sisäisen rahoituksen korot eivät muutoin olisi täysimääräisesti vähennyskelpoisia.³⁰

Hallituksen esityksen (146/2012) mukaan säännöstä sovelletaan elinkeinotulolähteeseen kuuluviin korkoihin yhteisöjen, avoimien yhtiöiden ja kommandiittiyhtiöiden verotuksessa. Säännöstä sovelletaan myös vastaaviin ulkomaalaisien yhteisöjen ja yhtiöiden suorittamiin korkoihin silloin, kun niillä on Suomessa kiinteä toimipaikka tai ne saavat Suomesta elinkeinoverolain mukaan verotettavaa tuloa. Rajoituksia sovelletaan sekä kansallisiin että rajat ylittäviin korkosuorituksiin. Muutamien muiden maiden sääntelystä poiketen korkojen vähennysoikeutta on kuitenkin rajoitettu koskemaan ainoastaan etuyhteysosapuolten välisiä velkasuhteita. Etuyhteyden määritelmä vastaa verotusmenettelystä annetun lain (VML) 31 §:n mukaista määritelmää³¹.

Korkovähennysrajoitukset eivät koske henkilökohtaisen tulolähteen eivätkä maatalouden tulolähteen tuloa. Elinkeinotoiminnan tulolähteeseen rajaamista perus-

²⁹ Ks. Verohallinto 2014 ja Malmgrén 2013, s. 10.

³⁰ Aalto – Viilo 2013, s. 274.

³¹ VML 31 §:n mukaan liiketoimen osapuolet ovat etuyhteydessä toisiinsa, jos liiketoimen osapuolella on toisessa osapuolella määräysvalta tai kolmannella osapuolella on yksin tai yhdessä lähipiirinsä kanssa määräysvalta liiketoimen molemmissa osapuolissa.

teltiin muun muassa sillä, etteivät rajoitukset koskisi esimerkiksi asunto-osakeyhtiöiden korkovähennysoikeutta. Rajoitukseen vaikuttivatkin pääasiassa asunto-politiittiset syyt, sillä asuntojen vuokratason nousua haluttiin estää.³² Sääntelyä ei myöskään sovelleta luotto-, vakuutus- eikä eläkelaitoksiin, sillä lakia valmisteltaessa katsottiin, että kyseisten alojen toimintaa ja vakavaraisuutta säädellään ja valvotaan jo entuudestaan muun lainsäädännön perusteella melko tiukasti. Tästä syystä sääntelyn ulkopuolelle jättämistä ei voida myöskään nähdä selektiiviseksi verotueksi.³³

Hallituksen esityksen (146/12) ja sitä koskevien valiokuntamietintöjen mukaan korkojen vähennysoikeuden rajoittamisen tavoitteena on turvata Suomen veropohjaa ja estää kansainvälistä veropakoa³⁴. Monet Euroopan maat ovatkin näistä syistä rajoittaneet korkojen vähennysoikeutta jo ennen Suomea. Muissa EU-maissa säädetyt alikapitalisointisäännökset sekä korkojen vähennysoikeuden rajoitukset vaikuttivat merkittävästi siihen, että vastaavaa sääntelyä suunniteltiin Suomessakin melko pitkään. Muiden EU-maiden korkojen vähennysoikeuden rajoitukset otettiin huomioon myös hallituksen esityksessä (146/12), jossa todetaan, että kaikissa Suomen keskeisissä kilpailijamaissa on erityisiä tai yleisiä korkovähennysrajoituksia, eivätkä korkovähennysrajoitukset näin ollen merkittävästi heikentäisi Suomen kansainvälistä kilpailuasemaa. Suomen sääntelyn kaltainen yleinen korkovähennysoikeuden rajoitus on voimassa esimerkiksi Italiassa ja Saksassa³⁵.

Valtioiden on jossain määrin seurattava toistensa verojärjestelmien kehitystä, jotta verotuksellinen kilpailukyky säilyy³⁶. Uuden sääntelyn tavoitteena onkin osittain poistaa kilpailuvääristymiä täysin kotimaisten konsernien ja eri valtioissa toimintaa harjoittavien konsernien kesken. Sääntelyllä pyritään näin ollen yhtenäis-

³² HE 146/2012, s. 20. Rajausta kohtaan on kuitenkin esitetty myös kritiikkiä. Ks. tarkemmin esim. HE 146/2012, s. 15 sekä Äimä 2012, s. 63.

³³ VaVM 31/2012 vp. ja HE 146/2012, s. 22–25.

³⁴ HE 146/12 vp, s. 16, VaVM 31/2012 vp.

³⁵ VaVM 16/2013 vp, s. 60.

³⁶ Malmgrén 2013, s. 6.

tämään kotimaisten ja ulkomaisten konsernien kilpailuasemaa. Tällöin ne konsernit, joissa on vain kotimaisia yhtiöitä, eivät voi hyötyä veroeduista, joita voidaan saavuttaa ulkomailta otetuilla lainoilla.³⁷

Suomessa korkojen vähennysoikeuden rajoitusta sovelletaan ainoastaan elinkeinotulolähteen korkoihin. Menettely poikkeaa esimerkiksi Ruotsin käytännöstä, jossa korkojen vähennysoikeuden rajoittaminen on toteutettu muuttamalla paikallista tuloverolakia (inkomstskattelagen)³⁸. Tuloverolakia muuttamalla korkojen vähennysoikeus on Ruotsissa saatu laajemmin myös esimerkiksi vuokraustoiminnan piiriin³⁹. Myös Suomessa elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmä katsoi alkuun, että korkovähennysoikeuden rajoitukset olisi ulotettava tuloverolain mukaan verotettavaan tulolähteeseen. Sääntely kuitenkin rajattiin lopulta kosemaan ainoastaan elinkeinotoiminnan tulolähdettä, koska rajoituksen soveltamiseen tuloverolain mukaisessa verotuksessa liittyi ongelmia. Tuloverolain mukaan verotettavan toiminnan jättämistä sääntelyn ulkopuolelle perusteltiin pääasiassa jo aiemmin mainituilla asuntopoliittisilla syillä.⁴⁰

Suomessa korkojen vähennysoikeuden rajoitus on jäänyt muutenkin verrattain suppeaksi. Ensinnäkin rajoitukset koskevat ainoastaan elinkeinotoiminnan etuyhteyskorkojen vähennysoikeutta⁴¹. Toisekseen korkojen vähennysoikeutta ei näissäkään tilanteissa ole rajattu täysin. Elinkeinotulolähteeseen kuuluvat korkomenot ovat EVL 18 a §:n 2 momentin mukaan vähennyskelpoisia siltä osin, kuin ne ovat korkotulojen suuruiset⁴². Vähennysoikeuden rajoitukset kohdistuvat siis ainoastaan niin sanottuihin nettokorkomenoihin, eli korkotulot ylittäviin korkomenoihin. Esimerkiksi tilanteessa, jossa yhtiöllä on verovuonna korkomenoja 700.000 euroa ja korkotuloja 500.000 euroa, on yhtiön nettokorkomenojen määrä

³⁷ HE 146/12 vp, s. 15–16.

³⁸ HE 146/2012 vp, s. 7.

³⁹ Ruotsin korkovähennysoikeuden rajoitukset poikkeavat kuitenkin myös muilta osin merkittävästi Suomen sääntelystä. Ruotsissa korkovähennysoikeuden rajoituksista on lisäksi mahdollista vältyä kokonaan, mikäli lainoille on liiketaloudellinen peruste. Ks. Ruotsin korkovähennysoikeuden rajoituksista ja sääntelyyn liittyvistä haasteista tarkemmin esim. Penttilä, 2012.

⁴⁰ HE 146/12 vp, s. 15 ja 20, VaVM 16/2013 vp, s. 59–60, Malmgrén 2013, s. 10–11.

⁴¹ Korkovähennysoikeuden rajoitusten soveltuminen ainoastaan etuyhteysosapuolille oleviin korkomenoihin on kuitenkin vain pääsääntö, josta on säädetty EVL 18 a §:n 6 momentissa merkittäviä poikkeuksia. Poikkeukset liittyvät pääasiassa erilaisiin laissa erikseen mainittuihin vakuutusjärjestelyihin. Ks. tarkemmin esim. Tikkanen 2013, s. 503–508.

⁴² Koron käsitteestä tarkemmin esim. Aalto – Viilo 2013, s. 274–278.

200.000 euroa. Nämä nettokorkomenot ovat edelleen jätetty vähennyskelpoisiksi silloin, kun ne ovat verovuonna enintään 500.000 euroa. Euromääräinen raja on hallituksen esityksen (146/2012) mukaan asetettu, jotta säännöksen soveltamisesta ei aiheutuisi kohtuutonta työtä verohallinnolle ja verovelvollisille. 500.000 euron raja lasketaan verovelvollis- ja verovuosikohtaisesti.⁴³

Euromääräisen rajan lisäksi korkojen vähennyskeltottomuus on rajattu 500.000 euroa ylittävältä osin koskemaan ainoastaan sitä osuutta, joka ylittää 25 %⁴⁴ yrityksen oikaistusta elinkeinotoiminnan tuloksesta. Oikaistulla elinkeinotoiminnan tuloksella tarkoitetaan hallituksen esityksen (146/2012) mukaan EVL 3 §:n mukaista elinkeinotoiminnan tulosta, johon on lisätty korkomenot, verotuksessa vähennettävät poistot, rahoitusomaisuuden menetykset ja arvonmuutokset sekä saadut konserniavustukset ja vähennetty annetut konserniavustukset⁴⁵. Korkomenoja ei EVL 18 a §:n 2 momentin mukaan saa vähentää siltä osin, kuin nettokorkomenot ylittävät 25 % yhteisön tai yhtiön oikaistusta elinkeinotoiminnan tuloksesta, eli verotuksellisesta EBITDA:sta. Laskettaessa ylittävätkö nettokorkomenot 25 % oikaistusta elinkeinotoiminnan tuloksesta, otetaan huomioon kaikki verovelvollisen velkojen korot eli etuyhteisyriyksille maksettujen korkojen lisäksi myös muista veloista maksetut korot.⁴⁶

Vaikka laskettaessa 25 % rajaa otetaankin huomioon kaikki yrityksen maksamat korot, on tärkeää muistaa, että korkojen vähennysoikeuden rajoitus koskee kuitenkin vain etuyhteisyriyksille suoritettuja korkoja. Korkojen vähennysoikeutta on siis rajattu ainoastaan konsernin sisäisten korkomenojen osalta. Mikäli laina on ulkopuolisen tahon antama, korkojen vähennysoikeutta ei ole rajoitettu. Siltä osin kuin 25 %:n rajan ylittävät nettokorkomenot ovat muita kuin etuyhteisyriyksen välisiä, ne ovat siis edelleen vähennyskelpoisia. Mikäli korkoja ei makseta lainkaan etuyhteisyriyksille, vaan kaikki korot on maksettu konsernin ulkopuolisille tahoille, EVL 18 a § ei rajoita korkojen vähennysoikeutta lainkaan.⁴⁷

⁴³ HE 146/2012 vp, s. 21. Ks. myös Tikka ym. 2013 ja Malmgrén 2013, s. 12.

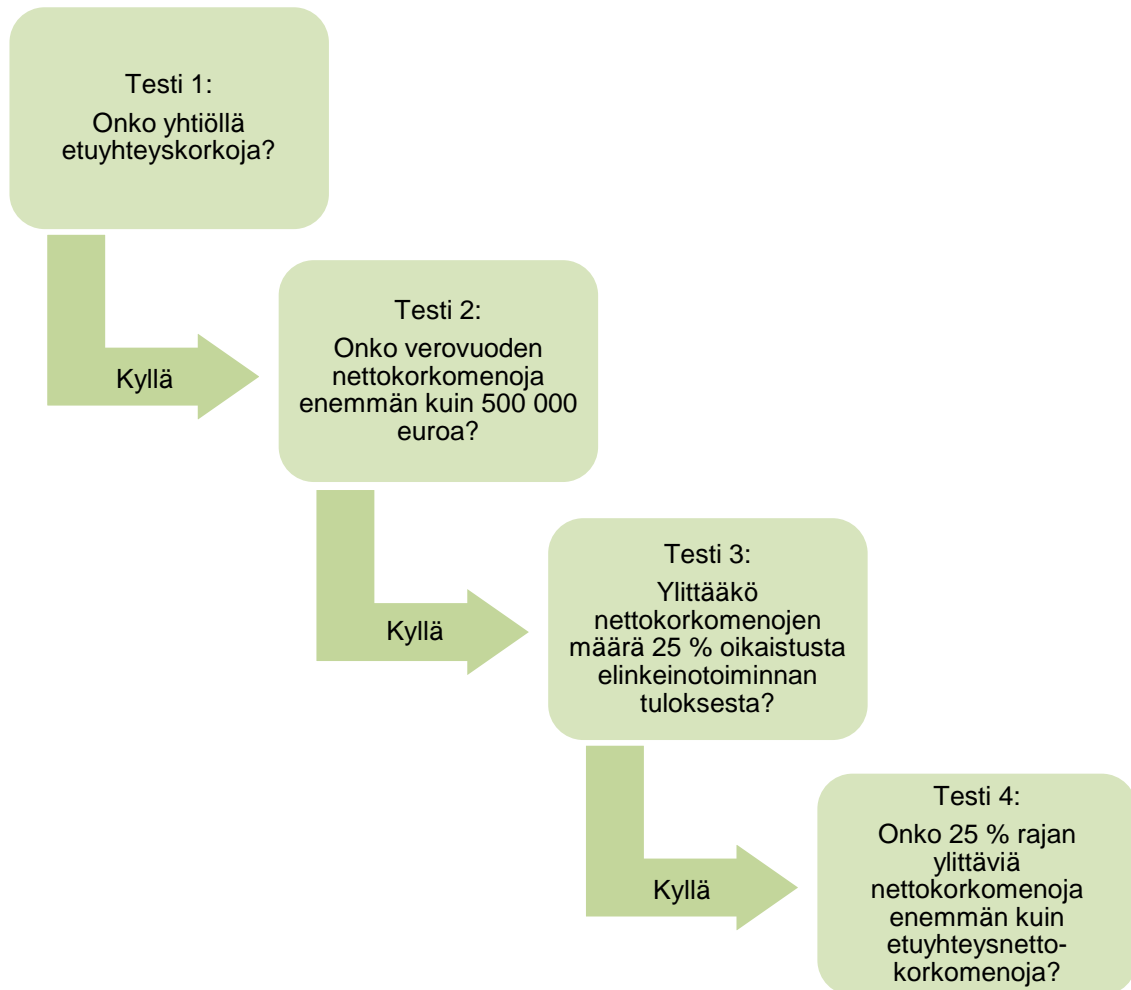
⁴⁴ EVL 18 a §:n sisältöä muutettiin tältä osin 30.12.2013. Alun perin vähennyskeltottomuus oli rajattu 30 %:iin oikaistusta elinkeinotoiminnan tuloksesta.

⁴⁵ Ks. tarkemmin esim. Tikka ym. 2013, Malmgrén 2013, s. 12, Aalto – Viilo 2013, s. 278–280.

⁴⁶ HE 146/2012 s. 1, 21 ja 25. Ks. lisäksi mm. Tikka ym. 2013.

⁴⁷ Mm. Tikka ym. 2013.

Verohallinto on syventävässä ohjeessaan⁴⁸ selventänyt korkorajoitussäännök-
sen soveltamisalan selvittämisen vaiheita seuraavanlaisen kaavion avulla:

[Muokattu lähteestä [https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Korkovahennysoikeuden_rajoitukset_elinke\(32479\)](https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Korkovahennysoikeuden_rajoitukset_elinke(32479))].

⁴⁸ Verohallinto 2014.

Yllä olevasta kaaviosta on selkeästi hahmotettavissa korkovähennysoikeuden rajoituksia koskevan sääntelyn soveltumisen neljä vaihetta. Korjojen vähennyskelpoisuus pystytään ratkaisemaan kaavion neljän kysymyksen avulla. Mikäli vastaus esitettyyn kysymykseen on ”ei”, EVL 18 a §:n sääntely ei koske niitä, jolloin korot ovat edelleen vähennyskelpoisia. Mikäli vastaus on ”kyllä”, siirrytään aina seuraavan ruudun kysymykseen. Vain silloin, kun vastaus jokaiseen näistä neljästä kysymyksestä on ”kyllä” rajoittaa EVL 18 a § korkojen vähennysoikeutta.

Ensiksi on siis mietittävä, onko yrityksellä ylipäättään etuyhteyskorkoja, eli onko korkoja maksettu konsernin sisäisille lainoille, sillä vähennysoikeuden rajoitukset koskevat nimenomaan vain etuyhteyslainoja. Mikäli korot ovat etuyhteyskorkoja, seuraavaksi tulee miettiä, ylittääkö verovuoden nettokorkomenojen yhteismäärä 500.000 euroa. Jos nettokorot ovat yhteensä alle mainitun rajan, ei sääntelyä sovelleta ja korot saa edelleen vähentää rajoituksetta. Nettokorkomenojen ylittäessä 500.000 euron rajan lasketaan seuraavaksi, ylittääkö nettokorkomenojen määrä 25 % oikaistusta elinkeinotoiminnan tuloksesta. Jälleen kerran korkojen jäädessä tämän rajan alkupuolelle niiden vähennysoikeus säilyy. Seuraavassa vaiheessa lasketaan, onko 25 % ylittäviä nettokorkomenoja enemmän kuin etuyhteyskorkomenoja, sillä korot ovat vähennyskeltottomia ainoastaan silloin, kun 25 % rajan ylittäviä nettokorkomenoja on enemmän kuin etuyhteyskorkomenoja.

Näiden edellä lueteltujen neljän vaiheen lisäksi tutkielman seuraavassa luvussa käsiteltävällä EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännöksellä on keskeinen merkitys korkojen vähennyskelpoisuutta arvioitaessa. Tasevertailuun perustuvan vapautuksen lisäksi myöskään luotto-, vakuutus- tai eläkelaitoksen vapautusta ei ole otettu kaaviossa huomioon. Kaavio soveltuukin yksinomaan niiden korkomenojen vähennysoikeuden arviointiin, jotka ylipäättään ovat EVL 18 a §:n kohdan 3.2 mukaisista etuyhteysveloista suoritettuja korkomenoja.

Edes edellisen testin perusteella vähennyskeltottomiksi todetut korkomenot eivät välttämättä todellisuudessa ole kokonaan vähennyskeltottomia. Verovelvollisen on nimittäin mahdollista vaatia niitä vähennettäväksi seuraavien vuosien tuloista aina kunkin verovuoden vähennyskelpoisten korkomenojen määrään saakka. Vähennyskeltottomat nettokorkomenot kumuloidaan näin ollen yhdeksi eräksi

aina silloin, kun niiden vähennyskelvottomuus on todettu. Kysymyksessä onkin siis ennemminkin eräänlainen jaksotussääntö. Vähennyksen tekemiselle ei ole aikarajaa eikä myöskään omistajanvaihdoksilla ole pääsääntöisesti vaikutusta vähennysoikeuteen. Esimerkiksi yhteisön sulautuessa vähennyskelvoton nettokorkomeno siirtyy vastaanottavalle yhteisölle. Myös jakautumisessa vähennyskelvoton nettokorkomeno siirtyy siltä osin kuin on ilmeistä, että vähennyskelvoton nettokorkomeno on syntynyt vastaanottavalle yhteisölle siirtyneessä toiminnassa samassa suhteessa kuin jakautuvan yhteisön nettovarat ovat siirtyneet vastaanottavalle yhteisölle.⁴⁹

2.2 EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännös

Korkojen vähennysoikeuden rajoittamisen käytännön vaikutusta pienentää entisestään EVL 18 a §:n 3 momentin sisältämä vapautussäännös⁵⁰. Kun valtiovarainministeriö lähetti 17.4.2012 ensimmäiselle lausuntokierrokselle korkovähennysoikeuden rajoituksia koskevan luonnoksen hallituksen esityksestä, ei siihen vielä sisällynyt mainittua vapautussäännöstä⁵¹. Vapautussäännös koettiin kuitenkin tarpeelliseksi muun muassa siksi, että sääntelyllä olisi muutoin ollut haitallisia vaikutuksia keskitettyyn konsernirahoitukseen. Monet intressiryhmät antoivat ensimmäiseen esitysluonnokseen kritiikkiä, jossa etenkin konserninäkökulmaan otettiin voimakkaasti kantaa.⁵²

On varsin tavanomaista, että konsernin rahoitus järjestetään konsernin emoyhtiön kautta. Tällöin emoyhtiö ottaa lainaa ulkopuolisilta tahoilta ja välittää sen sit-

⁴⁹ HE 146/2012, s. 23–24. Ks. tarkemmin esim. Helminen 2013, s. 313.

⁵⁰ Mm. Penttilä on käyttänyt EVL 18 a §:n 3 momentista nimitystä vapautussäännös, sillä säännöksen tasetestauksen tarkoituksena on vapauttaa liiketoiminnallisista syistä tehdyt lainajärjestelyt korkovähennysrajoituksista. Ks. tarkemmin Penttilä 2012, s. 41–42.

⁵¹ Ks. tarkemmin HE 2012 (luonnos).

⁵² Mm. Perheyriyksen liitto ry, Finanssialan keskusliitto sekä Elinkeinoelämän keskusliitto ottivat kantaa ensimmäiseen esitysluonnokseen sisältyviin keskitetyn konsernirahoituksen ongelmakohtiin. Ks. tarkemmin EK 2012a, FK 2012 ja Perheyriyksen liitto 2012. Samat tahot antoivat lausun-
toja myös toisen lausuntokierroksen mukaiseen hallituksen esitykseen.

ten konsernin muille yhtiöille. Näin voidaan menetellä esimerkiksi siksi, että rahoituksen saatavuutta saadaan parannettua ja samalla myös kustannuksia alennettua. Tällainen konsernirahoituksen järjestelmämalli perustuukin liiketoiminnallisiin syihin ja tarpeeseen hankkia kasvun ja investointien edellyttämää rahoitusta. Tällöin konsernin keskitetyn rahoitusmallin taustalla ei ole veronvälttämistarkoitusta.⁵³ Mikäli EVL 18 a § ei sisältäisi vapautussäännöstä, koskisivat korkojen vähennysoikeuden rajoitukset myös tämän tyyppisiä lainoja, vaikka se ei välttämättä lain tarkoituksen huomioon ottaen olisi perusteltua⁵⁴.

Muun muassa juuri keskitettyyn konsernirahoitukseen liittyvien ongelmakohtien vuoksi etuyhteyskorkojen vähennysoikeuden rajoitukset on haluttu jättää kokonaan soveltamisalan ulkopuolelle tiettyjen edellytysten täytyessä. Nämä edellytykset luetellaan elinkeinoverolain 18 a §:n 3 momentissa. Korkovähennysoikeuden sallivien vapautussäännöksiä on nähty olevan perusteltuja muun muassa rajoitusten hallinnollisen toimivuuden vuoksi. Vapautussäännöksellä pyritään näin ollen takaamaan, ettei rajoituksilla puututa tilanteisiin, joissa veroetu on vähäinen tai sitä ei oletettavasti tavoitella.⁵⁵

EVL 18 a §:n 3 momentissa säädetään seuraavasti:

Jos verovelvollinen esittää selvityksen siitä, että verovelvollisen oman pääoman suhde vahvistetun tilinpäätöksen mukaiseen taseen loppusummaan on korkeampi tai yhtä suuri kuin vahvistetun konsernitaseen vastaava suhdeluku verovuoden lopussa, 2 momentin säännöksiä korkomenojen vähennysoikeuden rajoituksesta ei sovelleta. Tase on laadittava Euroopan unionin jäsenvaltiossa, Euroopan talousalueella olevassa valtiossa tai valtiossa, jonka kanssa Suomella on voimassa oleva kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus. Taseella tarkoitetaan kirjanpitolain 7 a luvun 1 §:ssä tarkoitettujen kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaista tasetta. Jos kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaista tasetta ei ole laadittu, käytetään tasetta, joka on Euroopan unionin jäsenvaltion tai Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion kirjanpitolainsäädännön ja näiden puuttuessa vastaavien säännösten mukainen.

⁵³ Mm. Perheyritysten liitto 2012, s. 3.

⁵⁴ On nähty, että juuri tasesääntö muuttaa korkovähennysrajoitukset koskemaan pääasiassa ai-noastaan potentiaalisia veronkiertämistilanteita. Ks. Heikki Vesikansa 2012. Myös Penttilä koki vapautussäännöksen olevan olennainen osa korkovähennysrajoitussääntelyä, jotta sääntelyllä saavutettaisiin sille asetettu tavoite veronkiertämisen estäjänä. Ks. Penttilä 2012, s. 42.

⁵⁵ HE 146/2012 vp, s. 16.

Säännöksen soveltamiselle annetut edellytykset ovat siis seuraavat:

1. yrityksen erillistilinpäätöksen mukainen omavaraisuusaste on korkeampi tai yhtä suuri kuin vahvistetun konsernitaseen vastaava suhdeluku ja
2. tase on laadittu kansainvälisten tilinpäätösstandardien tai valtion oman kirjanpitolainsäädännön mukaisesti.

Säännöksen soveltaminen on lisäksi säädetty koskemaan ainoastaan Euroopan unionin jäsenvaltioita, Euroopan talousalueen valtioita sekä verosopimusvaltioita. Vapautusta sovelletaan siis vain silloin, kun konsernitase on laadittu jossakin EU-valtiossa, ETA-valtiossa tai valtiossa, jonka kanssa Suomella on voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva tuloverosopimus⁵⁶.

Erillisyhtiön osalta vertailussa käytetään ensisijaisesti yhtiön vahvistettua IFRS-tilinpäätöstä silloin, kun myös vahvistettu konsernitase perustuu IFRS-tilinpäätöseen. Vertailussa voidaan kuitenkin käyttää myös Suomen kirjanpitolain mukaista vahvistettua tasetta, jos yhtiöllä ei ole vahvistettua IFRS-tilinpäätöstä. Valittua tilinpäätösmuotoa tulee käyttää vertailussa johdonmukaisesti myös seuraavina verovuosina. Vertailu perustuu ensisijaisesti konsernin vahvistettuun IFRS-tilinpäätökseen. Silloin, kun kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaista tasetta ei ole laadittu, käytetään vertailussa tasetta, joka on EU-valtion tai muun, ETA:an kuuluvan valtion kirjanpitolainsäädännön tai vastaavien säännösten mukainen. Näin ollen myös esimerkiksi US GAAP:n mukaan vahvistettua tilinpäätöstä voidaan käyttää vertailussa. Valittua konsernitilinpäätös mallia tulee käyttää vertailussa johdonmukaisesti seuraavina vuosina.⁵⁷

Mikäli tasevertailun edellä mainitut edellytykset täyttyvät, ei EVL 18 a §:n 2 momentissa lueteltuja korkomenojen vähennysoikeuden rajoituksia sovelleta. Tasevertailuun perustuva vapautus koskee kuitenkin ainoastaan vapautuksen soveltamisvuoden aikana syntyneitä nettokorkomenoja. Yhtiön ei näin ollen ole mahdollista vähentää aikaisempien vuosien vähennyskelvottomia nettokorkomenoja

⁵⁶ Verohallinto 2014.

⁵⁷ Verohallinto 2014.

sinä verovuonna, jolta se vaatii tasevertailuun perustuvaa vapautusta korkovähennysoikeuden rajoituksista. Tasevertailuun perustuvaa vapautusta tulee vaatia verovuosittain ja se tehdään lähtökohtaisesti yhteisön sen tilikauden päättymishetken mukaan, jolta vapautustakin vaaditaan.⁵⁸

Vapautussäännöksen tarkoituksena on hallituksen esityksen (146/2012) mukaan mahdollistaa korkomenojen vähentäminen verovelvollisen selvityksen perusteella silloin, kun yksittäisessä yrityksessä oman pääoman osuus taseen loppusummasta on vähintään samalla tasolla kuin koko konsernissa.⁵⁹ Tasevertailun avulla arvioidaan, onko lähiyhtiölleen korkoja maksanut yhtiö velkaisempi kuin samaan konserniin kuuluvat yhtiöt keskimäärin. Ajatuksena on, että jos korkoja maksava yhtiö ei ole keskimääräistä velkaisempi, ei sen velkapainotteinen pääomarakenne todennäköisesti johdu alikapitalisoinnin kaltaisesta verosuunnittelusta, vaan konsernin harjoittaman liiketoiminnan erityispiirteistä. Tasetesti on käytännössä hyvin merkittävä, koska jos siinä asetetut edellytykset täyttyvät, korot jäävät kokonaisuudessaan EVL 18 a §:n vähennysrajoitusten ulkopuolelle.⁶⁰

Edellytysten täyttymisen osoittaminen jää hallituksen esityksen mukaan verovelvollisen omalle vastuulle, eikä vapautussäännöstä tulla noudattamaan automaattisesti tai viran puolesta⁶¹. Vapautusperusteen soveltaminen edellyttää verovelvollisen antamaa selvitystä siitä, että sen oman pääoman suhde vahvistetun tilinpäätöksen mukaisen taseen loppusummaan on korkeampi tai yhtä suuri kuin konsernitaseen vastaava suhdeluku. Verovelvollisen on vaadittava vapautusperusteen soveltamista veroilmoituksen liitelomakkeella ja pyydettäessä esitettävä vaatimuksensa tueksi vahvistettu konsernitilinpäätös ja tase, konsernikaavio ja laskelma tasevapautuksen edellytysten täyttymisestä. Laskelmassa on esitettävä myös ne konsernitaseen erät, joihin laskelman erät sisältyvät. Verohallinto voi tarvittaessa vaatia yhtiöltä myös muuta selvitystä.⁶²

⁵⁸ Verohallinto 2014.

⁵⁹ HE 146/2012 vp, s. 22. Ks. tarkemmin esim. Aalto – Viilo 2013, s. 281.

⁶⁰ Näin mm. Urpilainen 2015.

⁶¹ HE 146/2012 vp, s. 22.

⁶² Verohallinto 2014.

Menettelyllä pyritään muun muassa lieventämään sääntelyn vaikutuksia keskitettyyn konsernirahoitukseen, kuten aiemmin on jo mainittukin⁶³. Vapautussäännösten tavoitteena on näin ollen tarjota konserneille joustokohtia, jotka kaventavat korkovähennysrajoitusten alaa. EVL 18 a §:n 2 momentin mukaisesti osa konserniyhtiöiden korkomenoista vähennyskeltottomia, vaikka rahoitusjärjestelyt olisi tehty puhtaasti liiketaloudellisista syistä. Tästä syystä yleinen korkorajoitus olisi sellaisenaan turhan laajavaikutteinen ja kattaisi myös ne tilanteet, joissa ei ole kysymys veronkiertämisestä, koska säännöksen soveltaminen ei erikseen edellytä veronkiertämistarkoitusta. Tällöin sääntely kohdistuisi myös niille aloille ja toimijoihin, joiden korkojen vähennysoikeutta ei ole lähtökohtaisesti tarvetta rajoittaa. Joustoperusteissa on tästä syystä pyritty ottamaan huomioon myös konsernien keskitettyyn rahoitusrakenteeseen liittyvät tarpeet, joista verotuottovaikutuksiltaan merkittävin on EVL 18 a §:n 3 momentin mukainen omavaraisuudesta.⁶⁴

Mikäli omavaraisuusvertailuun perustuvaa vapautussäännöstä ei olisi säädetty, saattaisi korkovähennysoikeuden rajoittamisesta seurata, että konsernit muokkaisivat konserni- ja rahoitusrakenteitaan. Konsernien sisällä saatettaisiin esimerkiksi sulauttaa tytäryhtiöitä emoyhtiöön, jotta tytäryhtiön vähennyskelpoiset poistot eivät pienentäisi koko konsernin mahdollisuutta vähentää korkomenoja. Ilman EVL 18 a §:n 3 momentin sisältämää vapautussäännöstä yhtiöiden olisikin saattanut olla kannattavampaa siirtyä konsernirakenteesta yhden yhtiön malliin. Vapautussäännöksen toivotaan kaventavan eroa konserniyhtiöiden ja erillisyhtiöiden välillä ja kannustavan konserneja toimimaan edelleen konsernirakenteessa säädettyistä korkovähennysoikeuden rajoituksista huolimatta.⁶⁵

Vaikka tasetesti ei vapautakaan kaikkia liiketoiminnallisiin syihin perustuvia lainajärjestelyjä korkovähennysten rajoituksilta, lieventää se keskitettyyn konsernirahoitukseen liittyviä ongelmakohtia. Tasetestaukseen pohjautuva vapautussäännös onkin nähty lähtökohtaisesti paremmaksi vaihtoehdoksi kuin se, että sitä ei olisi lainkaan. Ilman vapautussäännöstä konsernien ei olisi mahdollista vapautua

⁶³ HE 146/2012 vp, s. 22. Ks. myös esim. Malmgrén 2013, s. 14 ja Aalto – Viilo 2013, s. 281.

⁶⁴ VaVM 31/2012 vp, HE 146/2012 vp s. 16, Malmgrén 2013, s. 11 ja Tikkanen 2013, s. 502.

⁶⁵ He 146/2012, s. 22 ja Äimä 2012, s. 64.

korkovähennysrajoitusten soveltamisesta millään perustein, vaikka lainoille olisi täysin liiketoiminnalliset perusteet.⁶⁶

2.3 Korkovähennysoikeuden rajoitukset Saksassa

Kun korkojen vähennysoikeuden rajoituksia alettiin Suomessa suunnitella, tehtiin harkintaa pääasiassa kahden toisistaan poikkeavan korkovähennysrajoitusmallin, niin sanotun "Ruotsin mallin" ja "Saksan mallin", välillä. Korkojen vähennysoikeuden rajoitukset oli mahdollista toteuttaa Suomessa esimerkiksi Ruotsin kaltaisella kohdennetulla korkojen vähennysoikeuden rajoituksella tai Saksan kaltaisella yleisellä rajoituksella. Näistä vaihtoehdoista päädyttiin käyttämään pohjana Saksan mallia muun muassa siitä syystä, että Ruotsin kaltaisessa korkotulon asuinvaltion verotuksen tasoon sidotuissa kohdennetuissa säännöksissä katsottiin olevan suurempi EU-oikeudellinen epävarmuus kuin Saksan kaltaisessa EBITDA-perusteisessa rajoituksessa. Ruotsin malli sisältää myös tiettyjä tulkinanvaraisia käsitteitä, joiden takia sen on katsottu olevan esimerkiksi ennustettavuudeltaan heikompi.⁶⁷

Saksassa siirryttiin vuonna 2008 alikapitalisointisääntelystä nykyisin käytössä olevaan EBITDA-pohjaiseen korkojen vähennysoikeutta rajoittavaan sääntelyyn. Korkojen vähennysoikeuden rajoitukset laajenivat samalla koskemaan kaikkia

⁶⁶ Mm. FVCA 2012, s. 1. Myös muut lausuntoja antaneet tahot olivat sitä mieltä, että toisella lausuntokierroksella hallituksen esitykseen oli tehty merkittäviä parannuksia, vaikka myös kehittämisen varaa nähtiin edelleen olevan.

⁶⁷ Myös EBITDA-pohjaiseen mallin siirtymiseen liittyi ongelmakohtia, sillä se oli ns. "hyppy tuntemattomaan". Mallin nähtiin muun muassa sisältävän enemmän epävarmuutta sen suhteen, miten se tulisi vaikuttamaan yritysten käyttäytymiseen ja kuinka tehokas se olisi poistamaan ilmenneitä epäkohtia. Ks. tarkemmin mm. Penttilä 2012, s. 31. Ks. myös VaVM 31/2012 vp.

lainoja, kun aiemmin ainoastaan korkeamman väärinkäyttöriskin sisältäviä lainajärjestelyitä, kuten lähipiirilainoja ja back-to-back -lainoja⁶⁸, oli rajoitettu alikapitalisointisäännöksiin⁶⁹. Lakimuutos oli Saksassa osa suurempaa verolainsäädännön uudistamispakettia, jonka tarkoituksena oli muun muassa parantaa oman pääoman ehtoisen rahoituksen asemaa vieraaseen pääomaan verrattuna. Toisena tavoitteena oli parantaa Saksan asemaa kilpailtaessa ulkomaisista investoinneista. Samassa yhteydessä muun muassa yhteisöverokantaa alennettiin kymmenen prosenttia.⁷⁰

Saksan korkovähennysrajoitusten mukaan korkomenot voidaan vähentää täysimääräisesti korkotulojen määrään asti. Korkotulot ylittäviä korkomenoja eli nettokorkomenoja voidaan vähentää enintään 30 % EBITDA:sta⁷¹. Tämän 30 %:n rajan ylittäviä nettokorkomenoja ei saa vähentää verovuonna. Niitä ei kuitenkaan luokitella osingoksi, ja ne voidaan vähentää tulevina vuosina. Ylittävä osa nettokorkomenoista siirtyy näin ollen käytettäväksi seuraavien viiden vuoden ajan⁷². Tällä pyritään turvaamaan se, että tilapäinen tappiollinen toiminta esimerkiksi taouden taantumassa ei johda korkojen vähennyskelvottomuuteen. Saksassa vähennyskelpoisuuden rajoitus on yleinen, jolloin rajoitukset koskevat Suomesta poiketen kaikkia korkoja. Sääntely koskee tällöin myös muita kuin etuyhteysosapuolille maksettuja korkoja.⁷³

Saksassa korkovähennysoikeuden rajoituksia ei sovelleta silloin, kun nettokorkomenot ovat vuodessa enintään 3.000.000 euroa. Vähennyskelpoisilla korkomenoilla on näin ollen tietty ”katto” (Zinsschranke)⁷⁴. Raja asetettiin siksi, että pienet ja keskisuuret yritykset haluttiin jättää sääntelyn ulkopuolelle⁷⁵. Raja on asetettu

⁶⁸ Back-to-back -lainauksella tarkoitetaan ulkopuolisen osapuolen välityksellä tapahtuvaa rahoitusjärjestelyä, jossa etuyhteydessä olevien osapuolien välinen velka on yhteydessä ulkopuoliselta osapuolelta olevaan velkaan. Ks. tarkemmin esim. Verohallinto 2014.

⁶⁹ Armesto 2013, s. 95.

⁷⁰ Penttilä 2012, s. 28. Ks. myös esim. Armesto 2013, s. 95.

⁷¹ EBITDA:lla tarkoitetaan tässä tulosta ennen korkoja, veroja, poistoja ja arvonalentumisia. Ks. tarkemmin mm. Penttilä 2012, s. 28.

⁷² Vähennyskelvottomien korkojen siirtämisestä tulevien vuosien verotukseen on käytetty nimitystä ”interest carry forward”, ks. Ruf - Schindler 2012 s. 13.

⁷³ Mm. Penttilä 2012, s. 28 ja 37, Malmgrén 2013, s. 9 sekä Armesto 2013, s. 95.

⁷⁴ Ks. esim. Ruf - Schindler 2012 s. 6.

⁷⁵ Mm. Ruf - Schindler 2012 s.

huomattavasti korkeammalle kuin Suomessa, jossa vastaava raja on 500.000 euroa. Mainittuja euromääräisiä rajoja ei kuitenkaan suoraan voida vertailla, sillä Saksan alaraja koskee koko verotuksellista yhteisöverotuksen piirissä olevaa konsernia⁷⁶ toisin kuin Suomessa, jossa raja on erillisyhtiökohtainen. Saksassa korot jäävät lisäksi kokonaisuudessaan sääntelyn ulkopuolelle silloin, kun yhtiö ei kuulu konserniin, joka voitaisiin konsolidoida kansainvälisten IFRS-tilinpäätösstandardien US-GAAP:n tai muun EU:n jäsenvaltioiden kirjanpitolainsäädäntöjen mukaan.⁷⁷ Rajoitussäännöstä ei siis sovelleta, jos yritys ei ole osa konsolidoitavaa konsernia. Kyseessä on niin sanottu "stand alone" -vapautus⁷⁸.

Saksassa korkovähennysoikeuden rajoitukseen on edellä mainittujen tilanteiden poissulkemisen lisäksi sisällytetty Suomen EVL 18 a §:n 3 momenttia vastaava tasevertailuun pohjautuva vapautussäännös, jonka edellytysten täytyessä korkojen vähennysoikeus säilyy kokonaisuudessaan. Suomen vapautussäännös onkin laadittu Saksan vastaavan säännöksen pohjalta. Saksassa tasevertailuun pohjautuvaa vapautusta voidaan soveltaa niissä tilanteissa, joissa yrityksen oman pääoman suhde yrityksen kirjanpidon mukaiseen taseen loppusummaan on korkeampi tai yhtä suuri kuin konsernin vastaava suhdeluku tai alittaa konsernin suhdeluvun enintään kahdella prosentilla.⁷⁹ Viimeksi mainitussa tapauksessa korkovähennysrajoituksia kuitenkin sovelletaan silloin, kun konserniyhtiö on saanut etuyhteydessä olevalta yhtiöltä lainoja ja niiden korot ovat yli 10 % verovelvollisen korkomenoista⁸⁰. Tällaista 2 %:n liukumasäännöstä Suomen vapautussäännös ei sisällä, vaikka säännökset muuten muistuttavatkin toisiaan.

Vapautussäännöksen avulla on pyritty parantamaan oman pääoman ehtoisen rahoituksen asemaa vieraaseen pääomaan verrattuna. Tutkimuksissa saatujen tulosten mukaan vaikuttaakin siltä, että sääntely on vaikuttanut Saksassa tehokkaasti yritysten omavaraisuuteen sitä parantamalla. Yritysten huomattiin vähentäneen etenkin konsernin ulkopuolista lainarahoitusta. Toisaalta on myös esitetty, että yrityksissä on saatettu sääntelyn seurauksena tehdä näennäisiä järjestelyitä,

⁷⁶ Penttilä 2012, s. 36.

⁷⁷ Mm. Malmgrén 2013, s. 9. Ks. myös Ruf - Schindler 2012 s. 13.

⁷⁸ Mm. Penttilä 2012, s. 41.

⁷⁹ HE 146/2012 vp, s. 8–9.

⁸⁰ Penttilä 2012, s. 28.

joissa lainarahoitusta on muodollisesti muutettu osakerahoituksen muotoiseksi, vaikka käytännössä rahoituksen ehtoja ei suuremmin olisi muutettu. Tällöin sääntely saattaa vaikuttaa tehokkaalta, vaikka käytännössä rahoitusasemassa ei ole tapahtunut todellisia muutoksia. Sen sijaan tutkimuksista ei ole saatu vahvistusta sille, että sääntelyllä olisi investointeja heikentävää vaikutusta, mitä korkovähennyssääntelyn pelättiin aiheuttavan. On kuitenkin huomattava, että sääntely ei ole vielä ollut Saksassa voimassa niin pitkään, että täysin luotettavia tutkimustuloksia esimerkiksi sääntelyn vaikutuksesta investointihalukkuuteen olisi saatavilla.⁸¹

Esimerkiksi edellä mainitun vapautussäännöksen ja sen tavoitteiden osalta Suomen ja Saksan korkovähennysoikeuden rajoitukset muistuttavat toisiaan. Maiden korkosääntelyssä on kuitenkin myös huomattavia eroja. Saksan ja Suomen järjestelmien vertailu onkin hankalaa muun muassa siksi, että Saksassa vähennysrajoitus on ainakin joiltain osin laajempi kuin Suomessa, sillä vähennysrajoitus koskee myös riippumattomille osapuolille maksettuja korkoja eikä yksinomaan etuyhteyskorkoja⁸². Lisäksi Saksan ja Suomen koko verotusjärjestelmissä on merkittäviä eroja. Näistä verojärjestelmien eroista johtuen edes toisiaan sisällöllisesti muistuttavien vapautussäännöksiä vertailu, esimerkiksi siihen liittyvien ongelmakohtien osalta, ei välttämättä ole mielekästä. Esimerkiksi tämän tutkielman luvussa 4 esiteltäviä IFRS/FAS-tasevertailua vastaavia ongelmakohtia ei ole esiintynyt Saksassa.

Merkittävin ero Suomeen muun muassa tasevertailun vertailtavuusongelmien osalta on se, että Saksassa on käytössä konsernien yhteisverotus (Organschaft). Saksassa konserniyhtiöiden voitot ja tappiot kerätään verotettavaksi yhden määräysvallan omaavan konserniyhtiön tulona, joka on samalla myös verovelvollinen konsernin yhteenlasketusta tulosta. Rajoitussäännöksiä sovellettaessa yhteisöverotuksen kohteena oleva konserni muodostaa tällöin yhden yksikön, jonka

⁸¹ Ks. Ruf - Schindler 2012, s. 3. Ks. tarkemmin s. 15–21.

⁸² Toisaalta Saksassa on säädetty konsernien osalta erilaisia vapautussäännöksiä, jollaisia Suomessa ei ole. Myös tästä johtuen järjestelmien vertailu esim. niiden ongelmakohtien tai ankaruuden suhteen ei välttämättä ole mielekästä. Ks. tarkemmin mm. Penttilä 2012, s. 40.

osalta verotuksellinen EBITDA ja nettokorkomenot lasketaan⁸³. Suomessa jokainen konserniyhtiö on puolestaan erillinen verovelvollinen, jolloin jokaiselle konserniyhtiölle maksuunpannaan erikseen yhteisövero sen oman verotettavan tulon perusteella. Suomessa konserneilla on kuitenkin mahdollisuus tasata tulostaan konserniavustuksien avulla.⁸⁴

Konsernien yhteisverotuksen seurauksena korkovähennysrajoitukset eivät tule Saksassa sovellettavaksi silloin, kun kaikki kirjanpidollisesti konsolidoitavaan konserniin kuuluvat yritykset kuuluvat verolainsäädännön mukaan yhtenä yksikkönä käsiteltävään konserniin. Tällöin kyseessä on korkovähennysoikeusrajoituksia sovellettaessa yksi yksikkö. Tämä puolestaan merkitsee käytännössä sitä, että yksinomaan Saksassa asuvista yhtiöistä muodostuvat konsernit jäävät kokonaan rajoitussäännösten ulkopuolelle.⁸⁵

Suomen ja Saksan verojärjestelmien merkittävistä eroista johtuen tämän tutkielman seuraavissa luvuissa keskitytään pääasiassa tuomaan esille Suomen vapautussäännökseen liittyviä ongelmakohtia. Suuri osa näistä ongelmakohtista on sellaisia, joita maiden verotusjärjestelmien eroista johtuen ei Saksan sääntelyn osalta vastaavasti ole. Muun muassa IFRS/FAS-tasevertailuun liittyviä ongelmakohtia ei Saksassa ole, koska Saksassa tasevertailun pohjana käytetään konserniverojärjestelmästä johtuen konsernitaseita, jotka on pääsääntöisesti laadittu IFRS-standardien mukaan⁸⁶.

⁸³ Saksassa on mm. 15.9.2011 jätetyssä valtiovarainministeriön työryhmämuistiossa esitetty lupumista yhteisverotuksesta. Tällöin myös Saksassa otettaisiin käyttöön Suomen kaltainen konserniavustusjärjestelmä. Ks. mm. Penttilä 2012, s. 40.

⁸⁴ Penttilä 2012, s. 40–41.

⁸⁵ Ruf - Schindler 2012, s. 13. Saksalaisten konsernien ulkopuolelle rajaamista on pidetty EU-oikeudellisesti ongelmallisena. Ks. esim. Penttilä 2012, s. 41 ja PWC 2013.

⁸⁶ Suomen tavoin myös Saksassa listattujen yhtiöiden konsernitilinpäätökset on laadittava IFRS-standardien mukaan. PWC 2014, s. 89.

2.4 Korkovähennysrajoitusten suhde muihin säännöksiin

Korkojen vähennysoikeutta rajoittava EVL 18 a § on erityissäännös, jolla rajoitetaan elinkeinotulolähteessä muutoin vähennyskelpoisia korkomenoja. Korkojen vähennyskelpoisuutta mietittäessä tulee näin ollen ensin ratkaista vähennyskelpoisuuden yleiset edellytykset. Muualla lainsäädännössä vähennyskelvottomiksi säädetyt korot jäävät EVL 18 a §:n soveltamisalan ulkopuolelle.⁸⁷

Korkomenojen vähentäminen edellyttää siis edelleen muun muassa sitä, että kyse on korkoja vähentävän verovelvollisen korkomenoista ja että korkomenot ovat markkinaehtoisia. Elinkeinoverolain 18 a §:n lisäksi korkomenojen vähentämiseen voidaan edelleen puuttua esimerkiksi EVL 7 §:n ja 18 §:n yleisillä korkojen vähennysoikeutta rajoittavilla säännöksillä, VML 28 §:n veronkiertämistä koskevalla säännöksellä sekä VML 31 §:n siirtohinnoitteluoikaisulla silloin, kun näiden säännösten soveltamisedellytykset täyttyvät.⁸⁸

EVL 7 §:n ja 18 §:n 1 momentin 2 kohdassa rajoitetaan korkojen vähennysoikeutta. Säännöksen mukaan elinkeinotoimintaa harjoittavan yhtiön korkomenot ovat verotuksessa vähennyskelpoisia vain silloin, kun velka johtuu elinkeinotoiminnasta ja kyse on korkoja vähentävän yhtiön menoista. Jos nämä edellytykset eivät täyty, korkomenot eivät ole vähennyskelpoisia elinkeinotulosta riippumatta siitä, maksetaanko korkomenot etuyhteydessä olevalle osapuolelle vai muulle taholle⁸⁹. Näissä tilanteissa EVL 18 a §:n sääntelyllä ei näin ollen ole merkitystä.

Korkomenojen vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on edelleen lisäksi se, että kyseiset korkomenot eivät ylitä markkinaehtoista määrää. Korkomenojen vähennyskelpoisuutta rajoittaa näin ollen edelleen myös VML 31 §:n siirtohinnoitteluoikaisua koskeva säännös. Myös VML 28 §:n veron kiertämistä koskeva yleislauseke voi tulla sovellettavaksi EVL 18 a §:n soveltamisesta riippumatta. Veronkiertämissäännöstä sovelletaan sellaisiin toimiin, joilla tavoitellaan selkeästi veroetua

⁸⁷ Verohallinto 2014.

⁸⁸ Malmgrén 2013, s. 15.

⁸⁹ Ks. Verohallinto 2014.

eikä suoritetuille toimille ole kokonaisuutena arvioiden osoitettavissa verotuksesta riippumattomia liiketaloudellisia perusteita. Näihin keinotekoisiiin järjestelyihin, joilla ei ole verotuksesta riippumattomia liiketaloudellisia perusteita, voidaan soveltaa VML 28 §:ä riippumatta siitä, täyttyvätkö EVL 18 a §:n edellytykset korkojen vähennysoikeuden rajoittamiselle. EVL 18 a § ei näin ollen rajoita yleisen veronkiertämistä koskevan säännöksen tai siirtohinnoitteluoikaisun soveltamista, koska säännösten soveltamisalat eroavat toisistaan.⁹⁰

EVL 18 a §:n korkovähennysrajoitukset tulevat sovellettavaksi vasta sen jälkeen, kun korkomenot on todettu muutoin lainsäädännössä vähennyskelpoisiksi. Näin ollen muun muassa edellä mainitut EVL 7 §:n yleissäännös, EVL 18 §:n 1 momentin 2 kohdan korkomenojen vähennyskelpoisuutta koskeva säännös sekä VML 31 §:n siirtohinnoitteluoikaisu sekä VML 28 §:n veronkiertämissäännös tulevat ensisijaisesti sovellettavaksi. EVL 18 §:n sääntelyä sovelletaan muihin korkovähennysrajoituksiin nähden vasta viimeisenä.⁹¹

⁹⁰ Ks. Verohallinto 2014.

⁹¹ Verohallinto 2014.

3 TASEVERTAILUN ONGELMAKOHTIA

3.1 Vapautussäännöksen riittävyys

EVL 18 a §:n vapautussäännöksen tarkoituksena on rajata korkojen vähennysoikeuden rajoitukset sellaisten tilanteiden ulkopuolelle, joissa veroetu on vähäinen tai sitä ei oletettavasti tavoitella⁹². Sääntelyllä pyritäänkin näin ollen siihen, että korkojen vähennysoikeuden rajoitukset koskisivat lähtökohtaisesti vain sellaisia tilanteita, joissa verotuksellisten syiden voidaan olettaa vaikuttaneen rahoitusjärjestelyihin⁹³. Mikäli korkoja maksava yhtiö ei ole koko konsernia velkaisempi, vaan sen pääomarakenne vastaa vahvuudeltaan koko konsernin rahoitusasemaa, yhtiön velkapainotteinen pääomarakenne ei todennäköisesti johdu alikapitalisoinnin kaltaisesta verosuunnittelusta, vaan konsernin harjoittaman liiketoiminnan erityispiirteistä⁹⁴.

Omavaraisuusasteiden vertailuun perustuvaa vapautussäännöstä on kuitenkin kritisoitu riittämättömäksi säännöksen tavoitteen saavuttamisessa, sillä erillisyhtiön koko konsernia korkeampi velkaisuusaste ei aina ole merkki veronkiertämisestä. Konsernin tytäryhtiöt voivat olla koko konsernia velkaisempia myös lukuisista täysin verotukseen liittymättömistä syistä, jotka perustuvat esimerkiksi liiketoiminnan rahoitukseen. Tytäryhtiöiden korkea velkaisuusaste on tyypillistä etenkin riskipitoisissa hankkeissa, kuten uusille markkina-alueille ja uusiin tuotteisiin tai palveluihin panostettaessa. Riskinotto saatetaan tällöin kapsuloida tytäryhtiöön, joka ottaa velkaa ulkopuolisilta tahoilta. Myös emoyhtiö voi lainoittaa tällaista tytäryhtiötä, koska tytäryhtiön mahdollisessa konkurssissa myös emoyhtiön saamiset maksetaan muiden samalla etusijalla olevien velkojen kanssa ennen omalle pääomalle maksettavaa korvausta.⁹⁵ Esimerkiksi tietyillä pääomaa paljon sitovilla aloilla, kuten energia- ja rakennusalailla velkarahoitus on monesti kannat-

⁹² HE 146/2012 vp, s. 16.

⁹³ Aalto – Viilo 2013, s. 281.

⁹⁴ Näin mm. Aalto – Viilo 2013, s. 281 sekä Urpilainen 2015.

⁹⁵ FVCA, 2012, s. 1.

tava keino hankkia rahoitusta projekteille lainarahoitukseen liittyvistä verotus-
systeemistä riippumatta. Tällöin velkarahoituksen saatavuuden heikentäminen saattaa
haitata projektien alkuunpanoa ja onnistumista.⁹⁶

Myös esimerkiksi yrityskauppatilanteissa voi olla liiketaloudellisesti perusteltua,
että yrityskaupasta syntynyt velka kohdennetaan kaupan kohteen sijaintivaltioon.
Ulkomaisen tytäryhtiön pääomarakenne voikin näissä tilanteissa olla jo alun perin
varsin velkapainotteinen, eikä sitä välttämättä ole mielekästä muuttaa.⁹⁷ On li-
säksi varsin yleistä, että konsernin tytäryhtiöt eivät ole kaikki suhteellisesti yhtä
kannattavia. Esimerkiksi eri maissa tai eri liiketoiminta-alueilla toimivat tytäryhtiöt
voivat erota toisistaan kannattavuudeltaan.⁹⁸ Kannattavuuden vaihtelusta joh-
tuen myös yhtiöiden omavaraisuusasteet voivat vaihdella konsernin sisällä, sillä
esimerkiksi velan vipuvaikutuksesta johtuen erilaiset rahoitusmuodot soveltuvat
eri tavoin kannattavuudeltaan toisistaan poikkeaviin yhtiöihin.

Yrityksen vieras pääoma voi olla peräisin paitsi ulkopuolisilta rahoittajilta, myös
konsernin sisältä, mikäli vieraan pääoman muut keskeiset tunnusmerkit täyttyvät.
Näitä ovat muun muassa velan takaisinmaksuvelvollisuus, koronmaksuvelvolli-
suus ja hyväksyttävän vakuuden asettamisvelvollisuus. Konsernin sisältä tulevan
vieraan pääoman tapauksessa onkin huomioitava, että lähipiirilainoilla on aina
oltava jokin liiketaloudellinen peruste. Liiketaloudellista perustetta arvioidaan lai-
nanantajan kannalta, eikä mahdollista korkotuottoa voida yksinään pitää riittä-
vänä perusteena lähipiirilainan antamiselle.⁹⁹ Rahoitusratkaisuihin eivät esimer-
kiksi edellä mainituissa tilanteissa usein olekaan vaikuttaneet ainoastaan vero-
tukselliset intressit. Niiden perustana on lähtökohtaisesti oltava myös liiketalou-
dellisia syitä, koska jo lähipiirilainojen antamisen edellytyksenä on liiketaloude-
llisen perusteen olemassaolo. Näissä tilanteissa emoyhtiön antamissa lainoissa ei
välttämättä ole kyse alikapitalisoinnista, eikä toimien voida katsoa liittyvän aina-
kaan yksinomaan verosuunnitteluun.

⁹⁶ Ks. esim. Armesto 2013, s. 92.

⁹⁷ Äimä 2009, s. 163.

⁹⁸ FVCA 2012, s. 1.

⁹⁹ Mm. Äimä 2009, s. 135 ja 147.

On myös esitetty, että lähtökohtaisesti yrityksillä tulisi olla oikeus rahoittaa liiketoimintansa haluamallaan tavalla: joko omalla tai vieraalla pääomalla tai näiden erilaisilla yhdistelmillä. Yritysten rahoitusrakenteen on nähty kuuluvan myös elinkeinovapauden piiriin vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti¹⁰⁰. On nähty, että lainsäädännön tulisi mahdollistaa yrityksen itsenäinen päätöksenteko rahoitusmuodon valinnasta etenkin taloudellisesti epävakaa tilanteessa, jolloin yritysten on yleensä haastavaa saada rahoitusta investoinneilleen. Velkamuotoinen rahoitus voi olla taloudellisesti epävakaa tilanteessa helpommin saatavilla. Korkovähennysten salliminen on nähty verolainsäädännön osalta helpoimmaksi keinoksi tukea yritysten rahoituksen saamista.¹⁰¹

Jos korkojen vähennysoikeus sidotaan omavaraisuusasteiden vertailuun konsernien sisällä, vaikuttaa se olennaisesti yrityksen rahoitusrakenteiden suunnitteluun. Korkovähennysoikeuden rajoituksilla on siten potentiaalisesti suuri vaikutus verovelvollisten toimintaan ja sen suunnitteluun¹⁰². Tasetestaukseen perustuva vapautussäännös on selvä kannustin oman pääoman ehtoisen rahoituksen lisäämiselle, sillä se kannustaa vahvistamaan suomalaisten konserniyhtiöiden vakavaraisuutta ja pääomarakenteita omavaraisuusasteen kasvattamiseksi¹⁰³. Kuten aiemmin on esitetty, esimerkiksi Saksassa yritysten omavaraisuuden parantaminen onkin sääntelyn yhtenä tavoitteena.

Yritysten rahoitusratkaisut ovat usein pitkällä aikataululla tehtyjä päätöksiä, joihin lainsäädännön nopeatkin muutokset vaikuttavat huomattavassa määrin. Esimerkiksi korkomenojen vähennysoikeuden rajoitukset eivät välttämättä ole olleet tiedossa, kun yrityksen rahoitusvaihtoehtoja on kartoitettu erilaisten projektien alkuvaiheessa, jolloin on valittu kannattavin vaihtoehto. Korkojen vähennyskelpoisuus on konsernien sisäisissä lainoissa otettu huomioon myös esimerkiksi silloin, kun investointeja on hinnoiteltu. Suomeen jo tehtyjen investointien osalta verolain taannehtiva vaikutus on nähty ongelmalliseksi, sillä se saattaa heikentää

¹⁰⁰ Äimä 2009, s. 132.

¹⁰¹ Ks. esim. Armesto 2013, s. 91.

¹⁰² Tikkanen 2013, s. 501.

¹⁰³ Aalto – Viilo 2013, s. 281.

Suomeen investointeja tekevien tahojen luottamusta oikeusvarmuuteen. Korkovähennysoikeuden rajoituksilla on nähty olevan haitallisia vaikutuksia myös yritysten investointi- ja riskinottohalukkuuteen tulevaisuudessa. On esitetty, että tämän tyyppinen sääntely saattaa estää riskinottoa uusissa liiketoimintahankkeissa tai uusien projektien aloittamisessa. Tällöin sääntelyllä voi olla jopa talouskasvua hidastavia vaikutuksia.¹⁰⁴

Muun muassa edellä mainituista syistä johtuen on esitetty, että korkojen vähennysoikeuden rajoitukset tulisi jättää soveltamisalan ulkopuolelle tasetestauksen tuloksesta riippumatta esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa tytäryhtiön oman pääoman suhde taseen loppusummaan on konsernin vastaavaa suhdelukua alempi erityisistä liiketaloudellisista perusteista. Tällainen tilanne voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun verovelvollinen osoittaisi oman pääoman tason olleen keskimäärin riittävä, mutta laskeneen verotuksesta riippumattomasta syystä, kuten liiketoiminnallisten riskien realisoitumisen seurauksena.¹⁰⁵

On kuitenkin muistettava, ettei Suomi suinkaan ole ainoa korkojen vähennysoikeutta rajoittanut maa. Kuten jo aiemmin on esitetty, kansainvälisesti kaikissa Suomen keskeisissä kilpailijamaissa oli jo lain valmisteluvaiheessa erityisiä tai yleisiä korkovähennysrajoituksia¹⁰⁶. Korkojen vähennysoikeuden rajoittamista koskeva hanke on lisäksi ollut vireillä jo pitkään. Esimerkiksi vuoden 2009 alussa valtiovarainministeriössä tehtiin selvitys korkovähennysrajoituksista, johon pyydettiin lausuntoja eri tahoilta.¹⁰⁷ Yrityksissä osattiin siis todennäköisesti odottaa, että ennemmin tai myöhemmin korkojen vähennysoikeutta rajoitettaisiin myös Suomessa. Näin ollen muun muassa rahoitusrakenteita suunniteltaessa ja investointeja hinnoiteltaessa tämä epävarmuustekijä on todennäköisesti osattu ottaa huomioon eikä sääntely ole tullut yritysten johdoille täysin yllätyksenä.

Etenkin kansainvälisille konserneille korkojen vähennysoikeuden rajoitukset ovat monesti jo tulleet sovellettavaksi toisissa valtioissa. Tällöin voidaan jopa katsoa,

¹⁰⁴ Armesto 2013, s. 91–92 sekä FVCA, 2012, s. 1–2.

¹⁰⁵ FVCA 2012, s. 1–2.

¹⁰⁶ HE 146/2012 vp. s. 15.

¹⁰⁷ Mm. Penttilä 2012, s. 21–22.

että täysin kotimaisten ja kansainvälisten konsernien välillä on ollut kilpailuvääristymä, jota on korkojen vähennysoikeuden rajoituksilla saatu poistettua. Samasta syystä myöskään Suomen kilpailuaseman ei voida nähdä merkittävästi heikentyvän sääntelyn seurauksena.¹⁰⁸

Myöskään oikeusvarmuuden heikentymiseen vetoaminen ei välttämättä ole mielekästä. Oikeusvarmuudella tarkoitetaan lähtökohtaisesti sitä, ettei säännöksiä sovellettaisi takautuvasti ja että ne ovat ennustettavissa päätöksiä tehtäessä. Oikeusvarmuuden säilymisen ei voida katsoa edellyttävän, että lainsäädäntö ei saisi lainkaan muuttua. Tilanne olisi ollut erilainen, mikäli korkojen vähennysoikeuden rajoituksia olisi alettu soveltaa jo vuoden 2013 aikana päättyviin tilikausiin¹⁰⁹. Yrityksille annettiin kuitenkin yhdestä kahteen vuotta aikaa sopeuttaa toimenpiteitään uuteen sääntelyyn, kun sääntely koski vasta vuoden 2014 aikana päättyviä tilikausia¹¹⁰. Mikäli kaikki lainsäädännön merkittävät muutokset vaarantaisivat oikeusvarmuuden toteutumista, ei lainsäädännön päivittäminen ajan tasalle olisi milloinkaan mahdollista.

On toki mahdollista, että erillisyhtiön alhainen omavaraisuusaste johtuu täysin liikeyrityksistä. Tällöin korkojen vähennysoikeus menetetään sääntelyn seurauksena, vaikka yrityksen tarkoituksena ei olisikaan ollut verojen kiertäminen. On kuitenkin muistettava, että korkojen vähennysoikeuden rajoittaminen erillisellä säännöksellä koettiin alun perin tarpeelliseksi juuri siitä syystä, että veronkiertämistarkoituksen osoittaminen oli usein koettu haastavaksi. Veronkiertämissäännöksen soveltuminen on arvioitava kussakin yksittäisessä tilanteessa erikseen tilannekohtaisesti. Tästä johtuen säännöksen soveltaminen onkin usein epävarmaa ja verotuksen ennustettavuus voi olla heikkoa¹¹¹. Veronkiertämissäännös sisältääkin useita harkinnanvaraisia elementtejä ja on tästä johtuen myös Verohallinnolle kuormittava. Liiketaloudelliset syyt ovat usein tulkinnanvaraisia, jolloin niiden olemassaolon arvioiminen voi aiheuttaa erimielisyyksiä sekä

¹⁰⁸ HE 146/2012 vp. s. 15.

¹⁰⁹ Ks. esim. Penttilä 2012, s. 21.

¹¹⁰ Mm. Aalto – Viilo 2013, s. 274.

¹¹¹ HE 146/2012 vp. s. 15 sekä Verohallinto 2012, s. 2.

valituskäsittelyjä oikeusasteissa. Myöskään Verohallinnon kokemukset säännöksen soveltamisesta ja sen tehokkuudesta käytännössä eivät ole olleet positiivisia.¹¹² VML 28 § onkin tarkoitettu vain poikkeustilanteissa sovellettavaksi, jolloin kansallisen veropohjan turvaamista ei voida jättää yksin sen varaan¹¹³.

Muun muassa juuri edellä mainituista syistä EVL 18 a §:n soveltamisen edellytykseksi ei haluttu liittää veronkiertämistarkoitusta tai liiketaloudellisen syyn puuttumista. Mikäli veronkiertämistarkoitusta olisi yksi soveltamisedellytys, jouduttaisiin edelleen arvioimaan sitä, milloin järjestelylle on riittävät liiketaloudelliset syyt ja milloin näitä syitä puolestaan ei ole. Säännöksen soveltaminen olisi tällöin tulkinanvaraista ja epävarmaa, mikä heikentäisi oikeusvarmuutta. Erillissäännöksellä ei myöskään olisi tämän sisältöisenä ollut merkittävää vaikutusta korkojen vähennysoikeuden kautta tapahtuvan verosuunnittelun torjumiseen, koska näihin tilanteisiin on ollut jo ennen uutta sääntelyä mahdollista puuttua laissa olevien veronkiertosäännösten, kuten mainitun VML 28 §:n perusteella¹¹⁴.

On myös esitetty, että omavaraisuusasteiden vertailua parempi vaihtoehto olisi esimerkiksi se, että vertailun pohjana käytettäisiin suhdelukua, joka perustuisi ainoastaan konserniin ja tytäryhtiöön sijoitetun oman pääoman ja taseen loppusumman väliseen vertailuun. Sijoitettuna omana pääomana huomioitaisiin yrityksen osakepääoma, SVOP-rahasto sekä mahdolliset muut oman pääoman rahastot. Kertyneitä voittovaroja ei sen sijaan huomioitaisi suhdelukua laskettaessa, jolloin suhteellisesti muita kannattavampaan tytäryhtiöön ei olisi kannattavaa lisätä velkaa yksinomaan verojenkiertämistarkoituksessa. Nykyisen omavaraisuusasteiden vertailuun pohjautuvan vapautussäännöksen on nimittäin nähty toimivan itseään vastaan myös fiskaalisessa tarkoituksessa, sillä se mahdollistaa uusia verosuunnittelukeinoja etenkin konsernia keskimääräisesti kannattavammille erillisyhtiöille.¹¹⁵

Konsernitasesäätö on ongelmakohdistaan huolimatta nähty merkittäväksi parannukseksi verrattuna asiasta aiemmin esitettyyn luonnokseen, johon kyseistä

¹¹² Verohallinto 2012, s. 2.

¹¹³ Penttilä 2012, s. 26.

¹¹⁴ Ks. mm. HE 146/2012 vp s. 16 ja Malmgrén 2013, s. 11.

¹¹⁵ Ks. FVCA 2012, s. 1–2.

vapautussäännöstä ei sisällynyt. Omavaraisuuteen perustuvan vapautussäännöksen on katsottu ainakin osittain poistavan kahdenkertaista verotusta, jota keskitetty konsernirahoitus olisi kotimaisille konserneille ilman vapautussäännöstä aiheuttanut. Kuitenkin esimerkiksi sellaiset tilanteet, joissa on kyse konsernin emoyhtiön hankkiman ulkopuolisen rahoituksen edelleen lainaamisesta operatiivisille konserniyhtiöille, olisi haluttu sulkea säännösten ulkopuolelle. Yksinomaan konsernitasetestaukseen perustuvan vapautussäännöksen ei ole nähty nykyisellään olevan riittävän laaja, jotta se vapauttaisi keskitetyn konsernirahoituksen yleisestä korkovähennysrajoituksesta, vaikka se on yksi vapautussäännöksen keskeisimmistä tavoitteista.¹¹⁶

Tasetestauksen ongelmakohdista huolimatta on nähty, että toimiessaan tavoitteidensa mukaisesti tasetestaus voi tuoda yrityksille mahdollisuuden parempaan korkomenojen vähennysoikeuden ennakointiin. Tällöin myös korkomenon vähennyskelvottomuudesta aiheutuvaa kaksinkertaista verotusta pystyttäisiin välttämään. Tasetestin perusteella on mahdollista karsia kohtuuttomia koron vähennyskelvottomuuteen johtavia tilanteita ainakin niissä tapauksissa, joissa suomalaisen erillisyhtiön pääomarakenne on yhtä vahva tai vahvempi kuin koko konsernin ulkoinen rahoitusasema.¹¹⁷

3.2 Hybridiluonteiset rahoitusinstrumentit tasevertailussa

Lähtökohtana tasevertailussa on, että kirjanpidon oman pääoman ja taseen loppusumman suhdetta verrataan siten kuin ne määritellään tilinpäätöksessä kirjanpitolainsäädännön mukaan. Näin ollen mahdollisella siirtohinnoittelusäännösten mukaisella velan luokittelulla omaksi pääomaksi ei ole vaikutusta tarkasteluun¹¹⁸. Kyseinen velka käsitellään siis EVL 18 a §:n 3 momentin mukaisessa tasevertai-

¹¹⁶ Ks. FVCA 2012, s. 3.

¹¹⁷ Aalto – Viilo 2013, s. 281.

¹¹⁸ HE 146/2012 vp s. 22.

lussa vieraana pääomana. Myöskään esimerkiksi nettovarallisuuden laskennassa käytettävillä veroilmoituksen varallisuuslaskelman erillä ei ole vaikutusta omavaraisuusasteen laskentaan¹¹⁹.

Nykyisen sisältöistä säännöstä on kritisoitu liian ankaraksi ja sen on lisäksi esitetty olevan verotuksen yleisen symmetriaperiaatteen vastainen, koska VML 28 §:ää ei sovelleta yhteneväisesti EVL 18 a §:n kanssa. Mikäli siirtohinnoittelusäännösten nojalla omaksi pääomaksi katsottua velkaa ei huomioitaisi vastaavasti myös tasevertailussa omana pääomana, olisi erillisyhtiön omavaraisuusaste alhaisempi. Tällöin vapautussäännöksen edellytykset eivät välttämättä täytyisi eikä sitä olisi mahdollista soveltaa, mikä voisi johtaa yrityksen kannalta epäedulliseen tilanteeseen.¹²⁰

Muun muassa Suomen pääomasijoitusyhdistys ry on tästä syystä esityksessään ehdottanut, että mahdollinen omaksi pääomaksi luokiteltu velka tulisi ottaa huomioon omana pääomana konsernitasevertailua tehtäessä. Toinen mahdollinen vaihtoehto heidän mukaansa olisi, ettei tällaisen velan vähennyskelvottomiksi katsottuja korkomenoja huomioitaisi, kun lasketaan yleisen korkovähennysrajoituksen mukaisia nettokorkomenoja.¹²¹ Myös Suomen Asianajajaliitto on antamissaan lausunnoissa kaivannut lisäselvennystä muun muassa VML 28 §:n perusteella omaksi pääomaksi luokitellun velan käsittelytavasta korkovähennysoikeuden rajoituksia sovellettaessa¹²². Asianajajaliitto tosin esitti lausunnossaan Suomen pääomasijoitusyhdistys ry:stä poiketen, että verotuksen ennakoitavuuden kannalta olisi mielekkäämpää, ettei säännösten soveltamisen välillä olisi riippuvuussuhdetta. Tällöin esimerkiksi markkinaehtoisuuteen ei tarvitsisi edes välillisesti ottaa kantaa EVL 18 a §:n soveltamisen kannalta.¹²³

Omaksi pääomaksi sijoitetun velan huomioimatta jättämisen on myös nähty luovan epävarmuutta lain soveltamisen ennustettavuuteen, sillä omaksi pääomaksi

¹¹⁹ Verohallinto 2014.

¹²⁰ Ks. FVCA 2012, s. 3.

¹²¹ Ks. FVCA 2012, s. 3.

¹²² Ks. tarkemmin Suomen Asianajajaliitto 2012 sekä 2014.

¹²³ Ks. Suomen Asianajajaliitto 2012.

luokittelusta ei ollut julkaistu oikeuskäytäntöä¹²⁴. Toisaalta ennustettavuusongel-
mia kohdattaisiin vastaavasti silloinkin, mikäli velan käsittely EVL 18 a §:n 3 mo-
mentin tasetestauksessa riippuisi VML 28 §:n tai 31 §:n mahdollisesta velan uu-
delleenluokittelupäätöksestä, johon tuskin olisi vielä tasetestauksen soveltamis-
ajankohtana annettu lainvoimaista ratkaisua.

Esimerkiksi KHO:n 3.7.2014 antamassa päätöksessä 2014:119 on käsitelty siir-
tohinnoitteluoikaisua hybridilainan uudelleenluokittelun osalta. KHO:n päätös kui-
tenkin koski ainoastaan velan uudelleenluokittelua markkinaehtoisuutta koske-
van VML 31 §:n 1 momentin perusteella VML 28 §:n sijaan.

Hybridilainalla tarkoitetaan tässä yhteydessä niin sanottua IFRS-hybridilainaa, eli
IFRS-tilinpäätöksessä omana pääomana käsiteltävä lainaa. Hybridilainat ovat
oman ja vieraan pääoman välimaastossa olevia rahoitusinstrumentteja, sillä ne
sisältävät piirteitä sekä oman että vieraan pääoman muotoisesta rahoituksesta.
Hybridilainassa ei esimerkiksi välttämättä ole tavallisen lainan tapaan ennalta
määrättyä takaisinmaksuaikaa eikä lainalle ole pakko maksaa korkoa. On tavan-
omaista, että hybridilainan tuotto sidotaan esimerkiksi osingonmaksuun. Hybridi-
lainoilla ei yleensä myöskään ole takaisinsaantioikeutta, vaan ne tulevat takaisin-
saantijärjestyksessä vasta tavanomaisten lainojen jälkeen, mutta kuitenkin ennen
oman pääoman takaisinmaksua. Lainan ehdoista ja aikarajoista sovitaan kulloin-
kin yhtiön ja pääoman antajien kesken.¹²⁵

Hybridilaina voidaan yleensä lukea yhtiössä omaan pääomaan, mikä parantaa
yhtiön taloudellisia tunnuslukuja, kuten omavaraisuusastetta. IFRS-säännösten
mukaan hybridilaina ei ole velkainstrumentti vaan pääomainstrumentti, jolloin se
huomioidaan omana pääomana IFRS-tilinpäätöksen mukaista omavaraisuusas-

¹²⁴ FVCA 2012, s. 3. Lausunto on julkaistu 24.9.2012, jolloin KHO:n 3.7.2014 antamasta päätök-
sestä 2014:119 ei ollut vielä tietoa.

¹²⁵ Esim. Niskanen – Niskanen 2010, s. 104.

tetta laskettaessa. Suomen yhtiöoikeudessa ja kirjanpidossa hybridilainoja pidetään sen sijaan tavallisesti vieraana pääomana.¹²⁶ Verotuksessa otetaan kuitenkin aina huomioon instrumentin muodon lisäksi sen todellinen taloudellinen luonne, joka ratkaisee verotuskohtelun omana tai vieraana pääomana¹²⁷.

KHO:n ratkaistavaksi päätyneessä tapauksessa KHO 2014:119 oli kyseessä tilanne, jossa A Oy oli vuonna 2009 saanut pääomistajaltaan luxemburgilaiselta yhtiöltä B yhteensä 15 miljoonan euron suuruisen lainan, jonka myöntäminen perustui A Oy:tä rahoittaneiden pankkien vaatimukseen lisärahoituksesta. Lainan tuli olla maksusaantijärjestyksessä toissijainen pankkilainoihin nähden ja luonteeltaan IFRS-tilinpäätöksessä omana pääomana käsiteltävä IFRS-hybridilaina. Laina oli vakuudeton ja eräpäivätön, ja sille maksettiin vuosittain kiinteää 30 %:n suuruisia korkoa, joka lisättiin lainan pääomaan. Laina voitiin maksaa takaisin vain A Oy:n vaatimuksesta.

Konserniverokeskus oli sivuuttanut osapuolten välisen lainajärjestelyn ja käsitellyt lainaa verotuksessa omana pääomana, jolloin korkojen ei ollut katsottu olevan lainkaan vähennyskelpoisia. KHO:n ratkaisu koski näin ollen sitä, pystyikö konserniverokeskus yksinomaan siirtohinnoittelun markkinaehtoisuutta koskevan VML 31 §:n 1 momentin nojalla sivuuttamaan kyseisen lainajärjestelyn. Veronkiertämistä koskevaan VML 28 §:ään ei sen sijaan ollut vedottu eikä sen edellytyksiä pyritty näyttämään toteen.

KHO päätyi ratkaisussaan siihen, että kyseistä hybridilainaa oli pidettävä verotuksessa vieraan pääoman luonteisena. Osapuolten sopiman liiketoimen sivuuttaminen ja uudelleenluonnehdinta olisi tällaisen menettelyn seuraamukset huomioon ottaen vaatinut KHO:n mukaan lain nimenomaista valtuutusta uudelleenluonnehdintaan. VML 31 §:n 1 momentin ei sen sanamuodon eikä sitä koskevien hallituksen esityksen perustelujen mukaan voida selvästi katsoa oikeuttavan lii-

¹²⁶ Ks. tarkemmin kuitenkin esim. KHO 2014:119.

¹²⁷ Helminen 2013, s. 315.

ketoimen luonnehdintaa toiseksi liiketoimeksi. Tästä syystä kyseisen lainan luonnehdinta verotuksessa oman pääoman ehtoiseksi sijoitukseksi ei KHO:n mukaan ole mainitun säännöksen nojalla mahdollista.

KHO:n antama päätös tulee todennäköisesti rajoittamaan konserniverokeskuk-
sen halukkuutta ja mahdollisuuksia konsernien sisäisten liiketoimien uudelleen-
luokitteluun etenkin silloin, kun konsernilla on tukenaan ammattitaitoisesti laadittu
siirtohinnoitteludokumentaatio sisäisten liiketoimiensa markkinaehtoisuudesta¹²⁸.
On kuitenkin muistettava, että velan uudelleenluokittelu on edelleen mahdollista
esimerkiksi VML 28 §:n edellytysten täytyessä, vaikka KHO:n antama päätös
2014:119 rajoittaakin uudelleenluokittelua VML 31 §:n 1 momentin nojalla.

KHO:n päätöksessä on mainittu, että laina on mahdollista katsoa oman pääoman
ehtoiseksi sijoitukseksi, jos sen ehdot kokonaisarviointia käyttäen ovat tosiasial-
liselta luonteeltaan sen mukaiset. VML 28 § sisältää viittauksen oikeustoimen oi-
kean muodon käyttämiseen, ja sen nojalla oikeus- ja verotuskäytännössä oikeus-
toimen rakenteesta on poikettu erilaisissa tilanteissa. Tilanteessa, jossa ei ole
uskottavaa, että riippumattomat osapuolet olisivat päätyneet toteutettuun järjes-
telyyn, oikeustoimessa käytettyjen ehtojen korvaaminen markkinaehtoisilla voi
joskus johtaa toimenpiteiden verotuksellisen luonteen muuttumiseen. Kynnystä
tällaiseen uudelleenluonnehdintaan on kuitenkin pidettävä korkeana. Taloudelli-
sissa vaikeuksissa olevalle konserniyhtiölle annettujen hybridilainojen katsomi-
nen tällaisella perusteella omaksi pääomaksi voi tulla kysymykseen vain hyvin
poikkeuksellisissa tilanteissa.

Hybridi-instrumentteja käytetään yleisesti sekä konsernin ulkoisessa että sisäi-
sessä rahoituksessa. Hybridilainojen uudelleenluokitteluun liittyvä riski lienee ve-
rovelvollisille taloudellisilta seuraamuksiltaan merkittävin siirtohinnoittelun epä-
varmuusalue¹²⁹. Tästä syystä uudelleenluokitteluun liittyvät ongelmakohdat on
syytä tiedostaa, vaikka ne ovatkin melko harvinaisia.

¹²⁸ JB Eversheds Oy 2014.

¹²⁹ Mm. JB Eversheds Oy 2014.

Hybridilainoihin liittyy tasevertailun kannalta aiemmin esitetyn uudelleenluokittelun epävarmuuden lisäksi toinenkin ongelmakohta. Mikäli hybridilainoja käsitellään suomalaisen yhtiön taseessa Suomen kirjanpitolainsäädännön mukaisesti vieraana pääomana ja konsernitaseessa kansainvälisten tilinpäätösstandardien tai ulkomaisen kirjanpitolainsäädännön mukaisesti puolestaan omana pääomana, erillisyyhtiötason omavaraisuusaste asettuu käytännössä hybridi-instrumentin osalta konsernitason omavaraisuusastetasoa heikommaksi¹³⁰. IFRS/FAS-tasevertailuun liittyviin ongelmakohtiin palataan laajemmin tämän tutkielman luvussa 4.

3.3 Vahvistetun konsernitaseen käsite

Tasevertailussa käytettävällä konsernitaseella tarkoitetaan hallituksen esityksen (146/2012) mukaan koko konsernin konsernitasetta. Tällöin esimerkiksi alakonsernin tasetta ei ole mahdollista käyttää tasevertailussa. Jotta säännöksen konsernitaseelle asettamat edellytykset täytyisivät, on vahvistetun konsernitilinpäätöksen taseeseen sisällyttävä kaikki konsernin yhtiöt sekä sellainen konsernin ylin taho, jolla on laissa asetettu velvollisuus konsernitilinpäätöksen laatimiseen. Konsernitase voi olla vahvistettu myös ulkomailla¹³¹.

Konsernitaseen laatimisvelvollisuus tai -mahdollisuus saattaa sääntelyn myötä tulla tiettyjen verovelvollisten kohdalla aikaisempaa ajankohtaisemmaksi kysymykseksi¹³². Koska lain sanamuodon mukaan alakonsernin tasetta ei saa käyttää tasevertailussa, saattaa joissain konserneissa olla kannattavaa laatia koko konsernin tase, jotta tasetestaukseen perustuvaa vapautussäännöstä päästäisiin soveltamaan, vaikkei konsernitaseen laatimiseen olisikaan kirjanpitolain mukaista velvoitetta.

¹³⁰ KPMG 2015.

¹³¹ Verohallinto 2014

¹³² Ks. tarkemmin Aalto – Viilo s. 282.

Esimerkiksi pääomasijoittajien yleisesti käyttämissä kommandiittiyhtiömuotoisissa rahastoissa vastuunalaisena yhtiömiehenä toimii usein hallinnointiyhtiö, jolla ei ole sellaista kirjanpitolain 1 luvun 5 §:n mukaista määräysvaltaa rahastossa, jotta rahasto katsottaisiin hallinnointiyhtiön tytäryhtiöksi. Tällaista määräysvaltaa ei yleensä katsota olevan myöskään tilanteissa, joissa rahaston sijoituksia koskevat päätökset on alistettava äänettöminä yhtiömiehinä toimivien sijoittajien tai heidän nimeämiensä edustajiensa hyväksyttäväksi. Tämän vuoksi hallinnointiyhtiö ei yleensä laadi konsernitilinpäätöstä, johon se sisällyttäisi kommandiittiyhtiömuotoisen rahaston tytäryrityksenä.¹³³ Mikäli tällainen yhtiö haluaa päästä soveltamaan vapautussäännöstä, on konsernitilinpäätös kuitenkin laadittava.

Kirjanpitolain 6 luvun 1 §:n mukaan kommandiittiyhtiö, joka toimii emoyhtiönä, on kuitenkin joka tapauksessa velvollinen laatimaan ja sisällyttämään tilinpäätökseensä konsernitilinpäätöksen, jos kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä on osakeyhtiö. Huomioitavaa kuitenkin on, että konsernia tai konsernitilinpäätöksen laatimisvelvollisuutta ei muodostu, mikäli tällaisella kommandiittiyhtiöllä on omistusosuuksia yhdessä tai useammassa osakkuusyhtiössä mutta ei yhdessäkään tytäryhtiössä. Arviointi määräysvallan olemassaolosta, konsernitilinpäätöksen laatimisvelvollisuudesta sekä konsernitilinpäätökseen yhdisteltävistä tytär- ja osakkuusyhtiöistä tulee tehdä kussakin tapauksessa erikseen.¹³⁴

Vahvistetun konsernitaseen laajuuteen ja sen laatimisvelvollisuuteen liittyen keskusverolautakunnan ratkaistavaksi on tähän mennessä päätynyt kaksi tapausta: KVL:010/2014 ja KVL:045/2014. Tapauksissa kysymys on ollut siitä, miltä tasolta omistusrakenteessa tulee hakea se konsernitilinpäätös, jonka perusteella tasevertailu tehdään¹³⁵. Näistä KVL:010/2014 on lainvoimainen, koska siihen ei haettu muutosta määräajan puitteissa.

Tapauksessa 010/2014 oli kyseessä tilanne, jossa kaupunki X omisti enemmistön A Oy:n osakkeista. A Oy oli energiakonsernin emoyhtiö ja kuului tytäryhtiöi-

¹³³ Aalto – Viilo s. 282.

¹³⁴ Ks. tarkemmin esim. Aalto – Viilo s. 282.

¹³⁵ Taxpoint 2015.

neen kaupungin X kuntakonserniin. Kaupunki X ei julkisyhteisönä ollut kirjanpitolain säännösten mukaan kirjanpitovelvollinen eikä siten myöskään sellainen emoyritys, jolla olisi velvollisuus laatia kirjanpitolaissa tarkoitettu konsernitilinpäätös. Keskusverolautakunnalta haettiin ennakkoratkaisua sen selventämiseksi, mitä tasetta tapauksessa oli pidettävä konsernin vahvistettuna taseena.

Keskusverolautakunta katsoi antamassaan ennakkoratkaisussa, että A Oy:n energiakonsernin emoyhtiönä laatimaa konsernitasetta pidettiin näissä olosuhteissa elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 18 a §:n 3 momentissa tarkoitettuna konsernitaseena. Kuntakonserniin kuuluvan yhtiön emoyhtiönä laatimaa tilinpäätöstä voidaan näin ollen käyttää tasevertailussa konsernitaseena.

Toisessa keskusverolautakunnan ratkaistavaksi päätyneessä tapauksessa KVL:045/2014 oli puolestaan kyse tilanteesta, jossa luxemburgilaisen sijoitusrahaston perustama holdingyhtiö X S.à.r.l. omisti enemmistön suomalaisen A Oy:n osakkeista ja oli näin ollen A Oy:n emo-yhtiö. A Oy omisti kokonaan B Oy:n osakkeet. B Oy puolestaan omisti C Oy:n osakkeet. A Oy oli suomalaisena emoyhtiönä laatinut Suomen kirjanpitolain mukaisen konsernitilinpäätöksen. Sijoitusrahaston omistama holdingyhtiö X S.à.r.l. ei sen sijaan ollut Luxemburgin kansallisen lainsäädännön nojalla velvollinen laatimaan sellaista konsernitilinpäätöstä, johon olisi tullut sisällyttää suomalaiset yhtiöt.

A Oy:n ja sen tytäryhtiöiden muodostaman konsernin katsottiin olevan X S.à.r.l.:n omistama alakonserni, joten A Oy:n laatima konsernitilinpäätös oli alakonsernin konsernitilinpäätös, eikä sitä näin ollen voitu pitää elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 18 a §:n 3 momentissa tarkoitettuna konsernitilinpäätöksenä. Sillä seikalla, että X S.à.r.l. saattoi erityissäännöksen perusteella jättää laatimatta konsernitilinpäätöksen, johon suomalaiset yhtiöt sisältyivät, ei ollut asiassa merkitystä, koska yhtiö oli Luxemburgin kirjanpitolainsäädännön mukaan kirjanpitovelvollinen, joka voi laatia konsernitilinpäätöksen. Merkitystä annettiin näin ollen sille, että mahdollisuus konsernitilinpäätöksen laatimiselle oli, vaikkei sitä ollutkaan velvoitetta laatia. Tilanne olikin tästä syystä merkittävästi erilainen kuin tapauksessa 10/2014, jossa kaupunki X ei ollut edes kirjanpitovelvollinen. Edelly-

tyksen esittää konsernin emoyhtiön laatima konsernitase elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 18 a §:n 3 momentissa tarkoitettuna selvityksenä ei myöskään katsottu olevan ristiriidassa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 49 artiklassa säädetyn sijoittautumisvapauden kanssa.

Keskusverolautakunnan antama päätös ei ole vielä lainvoimainen, sillä siihen odotetaan lopullista ratkaisua KHO:sta. Tämän hetkinen tulkinta näyttäisi kuitenkin noudattavan ”ylimmän mahdollisen tason” -periaatetta, kun otetaan huomioon esimerkiksi lainvoimainen päätös KVL 10/2014. Tällöin vertailtava konsernitilinpäätös haetaan ylimmältä mahdolliselta tasolta, jolle sellainen voidaan sovelletavan lain mukaan laatia riippumatta mahdollisista vapautuksista.¹³⁶

Pääomasijoittajien rahoitus- ja omistusrakenteissa saattaa kuitenkin edelleen olla joissain tilanteissa epäselvää, mikä yhtiö omistusketjussa on laissa tarkoitettu konsernitaseen laativa yhtiö¹³⁷. Keskusverolautakunnan ratkaistavaksi päätyneillä ratkaisuilla ei ole saatu täyttä selvyttä sille, miten epäselvissä omistusrakenteissa määritellään säännöksen edellyttämä konsernin ylin taho. Muun muassa Suomen Asianajajaliitto toi kannanotossaan esille esimerkkitalanteita, joissa saattaa vielä olla epäselvyyttä siitä, mikä lain tarkoittamaksi vahvistetuksi konsernitaseeksi katsotaan, kun konsernissa on laadittu samanaikaisesti useampia vahvistettuja konsernitaseita¹³⁸.

Vaikka kannanotto onkin esitetty ennen keskusverolautakunnan asiasta antamia ratkaisuita, Verohallinnon voisi näin ollen edelleen olla syytä selventää ylimmän tahon käsitettä antamassaan syventävässä ohjeessaan. Ohjeessa olisi esimerkiksi hyvä selventää vielä sitä, että vertailussa tulisi käyttää nimenomaan sellaisen laajimman yrityskokonaisuuden vahvistettua konsernitasetta, johon verovelvollinen tytäryrityksenä kuuluu. Silloin, kun verovelvollinen olisi yhdisteltynä tytäryrityksenä useampaan vahvistettuun konsernitaseeseen, jotka eivät ole toistensa alakonserneja, tulisi Asianajajaliiton näkemyksen mukaan puolestaan tarkem-

¹³⁶ Ks. Taxpoint 2015.

¹³⁷ Aalto – Viilo s. 282.

¹³⁸ Ks. tarkemmin Suomen Asianajajaliitto 2014

man ohjeistuksen puuttuessa sallia verovelvollisen käyttää jompaakumpaa vahvistetuista konsernitaseista. Tällainen poikkeuksellinen tilanne on kuitenkin käytännössä mahdollinen lähinnä 50/50-omistussuhteisiin liittyvissä tapauksissa.¹³⁹

3.4 Kuluvan vuoden taseeseen liittyvä epävarmuus

Omavaraisuusvertailu tehdään verovuoden lopun taseen perusteella. Valtiovarainministeriön valiokunta piti esityksessään vertailuvuotta perusteltuna, koska se kuvaa taseiden pääomarakennetta siltä vuodelta, jolta korkomenotkin on tarkoitus vähentää. Tästä syystä valiokunta ei puoltanut ehdotettua muutosta, jossa vertailuperusteeksi oli muun muassa selvyiden ja ennustettavuuden vuoksi ehdotettu käytettäväksi edellisen vuoden tasetta. Erityisenä ongelmana ei valiokunnan kannanoton mukaan voitu pitää sitä, että konsernitase on käytettävissä vasta verovuoden päättymistä seuraavan vuoden alkupuolella, koska myös esimerkiksi konserniavustusten määrää varten tarvittava tieto on yleensä käytettävissä vasta verovuoden päättymisen jälkeen.¹⁴⁰

Saman vuoden vahvistettavien taseiden käyttäminen saattaa kuitenkin aiheuttaa ongelmia tasetestin soveltavuuden ennakoitavuudelle. Suomalaisten ja ulkomaisten konsernien voi olla haasteellista merkitä korkoja kirjanpitoonsa ja laskea esimerkiksi tilitettäviä verojaan tilikauden kuluessa, jos tasetestin soveltuvuudesta ei voida olla varmoja. Toisaalta on nähty, että monille kvartaalitaloutta eläville konserneille suhdelukujen seuranta jo tilikauden aikana voi olla helpostikin järjestettävissä. Verovuoden lopun suhdeluvut saattavat olla yrityksestä riippuen suhteellisen hyvin ennustettavissa viimeistäänkin viimeisen kvartaalin aikana.¹⁴¹

On kuitenkin mahdollista, että vuoden loppuun ajoittuu tapahtumia, kuten yritysostoja ja -myyntejä tai muita uudelleenjärjestelyjä, jotka vaikuttavat suhdelukuihin

¹³⁹ Suomen Asianajajaliitto 2014, Malmgrén 2013, s. 14.

¹⁴⁰ Ks. VaVM 31/2012 vp.

¹⁴¹ Aalto – Viilo s. 281–282.

ja joiden vaikutus ei ole ollut tiedossa aikaisemmin tilikauden aikana. Tällöin sisäisten korkomenojen vähennyskelpoisuuden arviointi saattaa olla haasteellista. On kuitenkin nähty tärkeäksi, että korkojen vähennyskelpoisuus ja tasetestin soveltuminen pystyttäisiin arvioimaan jo tilikauden kuluessa muun muassa konserniraportointia ja verokirjauksia varten.¹⁴²

Ennakoitavuusongelma ratkeaisi, jos tasetesti voitaisiin tehdä edelliseltä verovuodelta vahvistettujen suhdelukujen perusteella. Tällöin jo tilikauden alussa tiedettäisiin, onko korkojen vähennysoikeutta arvioitava tilikauden aikana oikaistun elinkeinotoiminnan tuloksen perusteella, vai täytyvätkö tasetestauksen edellytykset korkojen vähennyskelpoisuuden turvaamiselle. Myös oikeusvarmuuden kannalta verovuotta edeltäneen tilikauden päättävän tase on nähty paremmaksi vaihtoehdoksi, sillä sen on nähty osoittavan paremmin rahoitusilanteen, josta verovuodelle jaksottuvat korot lasketaan. Esimerkiksi Saksassa vertailu tehdään muun muassa edellä mainituista syistä verovuotta edeltävän vuoden tilinpäätöksen perusteella.¹⁴³

Edellisen vuoden taseen käyttäminen vertailupohjana saattaisi kuitenkin johtaa siihen, että yrityksessä hyödynnettäisiin ennakoitavuutta verosuunnittelukeinona. Konsernien olisi esimerkiksi mahdollista suunnitella vuosittain tytäryhtiöiden keskinäisiä pääomarakenteita siten, että erilaisin konserninsisäisin lainajärjestelyin saataisiin konsernitasetestauksessa tyydyttävä lopputulos ja etuyhteyskorkojen vähennysoikeus turvattaisiin¹⁴⁴. Esimerkiksi Saksassa onkin pohdittu sitä, onko konsernien pääomarakenteita muokattu näennäisesti sääntelyn seurauksena, jotta korkojen vähennysoikeus pystyttäisiin turvaamaan¹⁴⁵. Tällaista keinotekoisiiin lainajärjestelyihin perustuvaa verosuunnittelua voidaan tuskin pitää tavoiteltavana. Osittain juuri tästä syystä Suomessa päädyttiin käyttämään vertailussa kuluvan vuoden tasetta.

¹⁴² Aalto – Viilo s. 281–282.

¹⁴³ Aalto – Viilo s. 282, FVCA 2012, s. 4.

¹⁴⁴ Ks. esim. FVCA 2012, s. 4.

¹⁴⁵ Ks. esim. Ruf - Schindler 2012 s. 13.

4 IFRS/FAS-TASEVERTAILUN ERITYISKYSYMYKSIÄ

4.1 Ongelman esittely ja pohjustus

Vapautussäännöksen soveltaminen saattaa olla ongelmallista sellaisissa tilanteissa, joissa yrityksen erillistilinpäätös ja konsernitilinpäätös on laadittu eri tilinpäätösstandardien mukaisesti. Kuten aiemmissa luvuissa on jo esitetty, EVL 18 a §:n 3 momentissa edellytetään erillistilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen mukaisten omavaraisuusasteiden vertailua. Omavaraisuusasteiden vertailu ei välttämättä kuitenkaan ole sellaisenaan mielekäästä, jos taseet on laadittu eri tilinpäätösnormistojen pohjalta, koska eri tilinpäätösstandardien perusteella laaditut taseet eivät välttämättä ole keskenään täysin vertailukelpoisia.

Tilinpäätöskäytäntöjen eroja ja niiden vaikutuksia tunnuslukuihin on tutkittu myös Suomessa melko paljon. Esimerkiksi käytännön tutkimuksia tilinpäätöserojen vaikutuksista tunnuslukuihin on tehty jonkin verran etenkin silloin, kun konsernit Suomessa siirtyivät kansainvälisten standardien soveltamiseen konsernitilinpäätöksissään Suomen kirjanpitolain muutoksen seurauksena¹⁴⁶. Eri tutkimuksissa saatujen tulosten mukaan tilinpäätösstandardien välisillä eroilla on merkittäviä vaikutuksia tunnuslukuihin ja niiden suuruuteen. Tilinpäätösstandardien välisten erojen vaikutuksia omavaraisuusasteen suuruuteen on käsitelty tarkemmin myöhemmin tämän tutkielman luvussa 4.3.

Mitään yleistä linjausta tilinpäätösstandardien erojen vaikutuksesta yrityksen tunnuslukuihin ei ole mahdollista tehdä, sillä tapaukset ovat aina yritys- ja maakoh- taisia ja riippuvat merkittävästi niissä sovellettavien tilinpäätösstandardien erityis- piirteistä. Kansainvälisten tilinpäätösnormistojen, kuten IFRS-standardien, ole- massaolo on jonkin verran parantanut yritysten vertailukelpoisuutta aiemmasta,

¹⁴⁶ Kansainvälisten tilinpäätösstandardien soveltaminen on ollut pakollista 7 a luvun 2 §:n mukaisesti siitä tilikaudesta lukien, joka alkaa 1 päivänä tammikuuta 2005 tai sen jälkeen. Niihin kirjan- pitovelvollisiin, joiden liikkeeseen laskemista arvopapereista ainoastaan velkakirjoja on julkisen kaupankäynnin kohteena, kyseistä pykälää sovelletaan vasta siitä tilikaudesta lukien, joka alkaa 1 päivänä tammikuuta 2007 tai sen jälkeen. Ks. HE 126/2004 vp s. 53.

mutta se ei kuitenkaan ole poistanut ongelmaa täysin. Kansainvälisten standardien olemassaolo ei ole hävittänyt kansallisia normistoja, joiden mukaan useat yhtiöt yhä laativat tilinpäätöksensä. Eri maiden kansallisten tilinpäätösten erot voivatkin vaikeuttaa tilinpäätöksien tulkintaa, sillä niiden erilaiset laadintatavat ja esimerkiksi erot tunnuslukujen laskentatavoissa voivat hankaloittaa tunnuslukujen keskinäistä vertailua.¹⁴⁷ Myös Suomessa useat yritykset laativat edelleen tilinpäätöksensä Suomen kirjanpitolain säännösten mukaisesti IFRS-standardien soveltamisen sijaan.

Suomalaisen ja kansainvälisen tilinpäätöskäytännön erot vaikuttavat tutkimusten mukaan ennen kaikkea kannattavuuden tunnuslukuihin, mutta niillä on selkeä vaikutus myös esimerkiksi vakavaraisuuden lukuihin. Yrityksen vakavaraisuuden tunnusluvuilla mitataan yrityksen vieraan ja oman pääoman suhdetta koko pääomasta. Vakavaraisen yrityksen vieraan pääoman osuus koko pääomasta ei ole liian suuri, jolloin yritys suoriutuu hyvin muun muassa vieraan pääoman korkomaksuista. Tyypillisimpiä vakavaraisuuden tunnuslukuja ovat omavaraisuusaste, nettovelkaantumisaste ja suhteellinen velkaantuneisuus.¹⁴⁸

Omavaraisuusaste (equity ratio) on yleisesti käytetty vakavaraisuuden mittari, joka mittaa oman pääoman suhdetta taseen loppusummaan. Se lasketaan viimeksi vahvistetun taseen perusteella. Omavaraisuusaste ilmoitetaan yleensä prosentteina, jolloin se kertoo, montako prosenttia yrityksen taseesta on rahoitettu omalla pääomalla.¹⁴⁹

Omavaraisuusaste lasketaan seuraavasti:

$$\text{Omavaraisuusaste, \%} = \frac{\text{oma pääoma}}{\text{taseen loppusumma - saadut ennakot}} \times 100 \%$$

¹⁴⁷ Ks. mm. Alexander – Nobes 2010, s. 359–360.

¹⁴⁸ Ks. mm. Alexander – Nobes 2010, s. 359–360.

¹⁴⁹ Mm. Kinnunen ym. 2007, s. 63, Kallunki – Lantto – Sahlström 2008, s. 147–148, Yritystutkimusneuvottelukunta 2006, s. 42.

Saadut ennakot vähennetään omavaraisuusasteen laskennassa siksi, koska niihin liittyvä keskeneräinen työ sisältyy vaihto-omaisuuteen. Tarvittaessa omavaraisuusasteen laskennan perusteena voidaan käyttää myös oikaistua omaa pääomaa ja taseen loppusummaa.¹⁵⁰

Yritystutkimuksen antamat ohjearvot omavaraisuusasteelle ovat seuraavat: yli 40 % hyvä, 20–40 % tyydyttävä ja alle 20 % heikko. Suhdeluvun laskentaperusteissa on joitakin eroavaisuuksia muun muassa luvuissa tehtävien oikaisuiden osalta, mutta suhdeluvun päätarkoituksena on eroavaisuuksista huolimatta aina nimenomaan yrityksen omavaraisuuden kuvaaminen. Hyvän omavaraisuusasteen voidaan katsoa takaavan yrityksen tappionsietokykyä sekä kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäimellä.¹⁵¹

Kuten jo aiemmin luvussa 2.2 on esitetty, EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännös sallii suhdeluvun laskemisen perustaksi sekä kansainvälisten standardien mukaan laaditun tilinpäätöksen että paikallisen kirjanpitolain mukaan laaditun tilinpäätöksen. Säännöstekstistä ilmenee, että ensisijaisesti laskennan pohjana tulisi käyttää kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan laadittua IFRS-tilinpäätöstä. Silloin, kun tällaista ei ole, käytetään kuitenkin kansallisen lainsäädännön mukaan laadittua tilinpäätöstä.¹⁵² Käytännössä erillisyhtiöt eivät yleensä tee tilinpäätöstään IFRS-standardien mukaisesti, jolloin tasevertailussa käytettävä omavaraisuusaste lasketaan suomalaisen konserniyhtiön osalta yleensä KPL:n mukaan laaditun taseen pohjalta¹⁵³.

Kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukainen tilinpäätös eroaa huomattavasti KPL:n säännösten mukaan laaditusta FAS-tilinpäätöksestä¹⁵⁴. Tällöin myös yritysten omavaraisuusasteet saattavat poiketa toisistaan varsin merkittävästi, jos niiden laskennan perusteena on käytetty eri tilinpäätösstandardien mukaan laadittuja taseita. Eri periaattein laadittu konsernitilinpäätös onkin tästä syystä nähty

¹⁵⁰ Kallunki – Lantto – Sahlström 2008, s. 143–147.

¹⁵¹ Yritystutkimus ry 2011, s. 67–68.

¹⁵² HE 146/2012 vp, s. 22. Ks. myös Malmgrén 2013, s. 14, Aalto – Viilo 3013, s. 281.

¹⁵³ Mm. Tilisanomat 2015.

¹⁵⁴ Ihantola ym. 2010, s. 209.

toisinaan sattumanvaraiseksi lähtökohdaksi tasevertailulle¹⁵⁵, sillä tasevertailussa käytettävien taseiden yhteismitallisuus on tällöin ainakin jossain määrin ongelmallinen¹⁵⁶. IFRS-standardien käyttäminen ei sinänsä muuta tunnuslukujen laskentaperiaatteita, mutta koska se vaikuttaa tilikauden tulokseen, taseen lopsummaan, omiin pääomiin sekä muihin tase-eriin, on sillä tätä kautta merkittävä vaikutus myös yrityksen tunnuslukuihin, kuten omavaraisuusasteeseen.¹⁵⁷

Tilinpäätösstandardien välisistä eroista johtuen EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännöksen soveltamista pohdittaessa on kiinnitetty erityistä huomiota niihin tilanteisiin, joissa yrityksen erillistilinpäätös on laadittu Suomen KPL:n säännösten mukaan mutta konsernitilinpäätös on puolestaan laadittu IFRS-standardien mukaisesti. Tällaisissa tilanteissa on muun muassa pohdittu sitä, miten tilinpäätöskäsittelyltään poikkeavat erät huomioidaan – vai huomioidaanko niitä mitenkään – kun erillistilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen mukaan laskettuja omavaraisuusasteita verrataan toisiinsa. Vapautussäännöksen soveltamisongelmien kannalta keskeisimpiä ovat erityisesti ne tilinpäätösten väliset erot, jotka liittyvät omavaraisuusasteen laskennan perusteena oleviin tase-eriin. IFRS- ja FAS-normistojen mukaisten tilinpäätösten välisiä eroja ja niiden vaikutusta omavaraisuusasteen laskentaan käsitellään tarkemmin seuraavissa luvuissa.

4.2 IFRS- ja FAS-normiston mukaiset tilinpäätökset keskeisimpine eroineen

KPL 7 a luvun 2 §:n mukaan kirjanpitovelvollinen, jonka liikkeeseen laskemat arvopaperit ovat julkisen kaupankäynnin kohteena, on velvollinen laatimaan konsernitilinpäätöksensä kansainvälisiä IFRS-tilinpäätösstandardeja noudattaen.

¹⁵⁵ Aalto – Viilo 2013, s. 282.

¹⁵⁶ Tilisanomat 2015.

¹⁵⁷ Pörssisäätiö 2005, s. 29–30.

Kansainvälisesti toimivilla konserneilla konsernitase onkin tästä syystä usein laadittu IFRS-standardien mukaisesti¹⁵⁸. Yritysten erillistilinpäätökset laaditaan kuitenkin usein edelleen kirjanpitolain säännösten, eli niin sanotun FAS-normiston mukaisesti muun muassa verotuksellisista syistä¹⁵⁹.

IFRS-normisto on laaja tilinpäätösinformaatiota säätelevä säännöstö, joka on vuodesta 2005 alkaen otettu EU-alueella yhteiseksi raportointitavaksi julkisesti noteerattujen emoyhtiöiden esittämässä konserni-informaatioissa. IFRS-normisto rakentuu kolmesta osasta: tilinpäätöksen laatimista ja esittämistä koskevista yleisistä perusteista, kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista sekä tulkintaohjeista. Normiston lähtökohtana on esittää tilinpäätösinformaatio siten, että se palvelee sijoittajia parhaalla mahdollisella tavalla.¹⁶⁰

IFRS-normiston tavoitteena on palvella sijoittajia muun muassa parantamalla yritysten talousinformaation laatua ja lisäämällä tilinpäätösten kansainvälistä vertailukelpoisuutta. Kirjanpitoajattelua pyritään yhtenäistämään ja eroja valtioiden välillä halutaan vähentää, jotta tilinpäätökset olisivat keskenään aiempaa vertailukelpoisempia. Suomalainen tilinpäätösnormisto korostaa sen sijaan huomattavasti enemmän esimerkiksi verottajan ja lainanantajien näkökulmaa.¹⁶¹ Suomalaisen normiston mukainen tilinpäätös onkin suunniteltu pankkikeskeiseen rahoitusjärjestelmään, kun taas IFRS-tilinpäätös on suunniteltu osakemarkkinaperusteiseen rahoitusjärjestelmään. Ero normistojen välillä on edelleen huomattavissa, vaikka Euroopan yhteisöjen tilinpäätösdirektiivien toteuttamisen myötä myös suomalainen normisto on siirtynyt lähemmäs kansainvälistä käytäntöä.¹⁶²

IFRS-standardit eroavat suomalaisesta säännöstöstä ja käytännöstä monella eri osa-alueella niin ajattelutavaltaan ja periaatteiltaan kuin myös laskentateknisiltä ratkaisuiltaan. Tässä tutkielmassa keskitytään sen rajauksesta johtuen erityisesti niihin IFRS- ja FAS-standardien välisiin eroihin, joilla voidaan katsoa olevan eni-

¹⁵⁸ Mm. Tilisanomat 2015.

¹⁵⁹ Mm. FVCA 2012, s. 3, EK 2012b, s. 3 ja Aalto – Viilo 2013, s. 281.

¹⁶⁰ Mm. Yritystutkimusneuvottelukunta 2006, s. 4, Kallunki – Lantto – Sahlström 2008, s. 18.

¹⁶¹ Mm. Pörssisäätiö 2005, s. 3, Leppiniemi 2003, s. 9, Kallunki – Lantto – Sahlström 2008, s. 20.

¹⁶² Kallunki – Lantto – Sahlström 2008, s. 20.

ten merkitystä EVL 18 a §:n 3 momentin vapautussäännöksen soveltamisen kannalta. Koska kyseinen säännös edellyttää omavaraisuusasteiden vertailua konserni- ja erillistilinpäätösten välillä, keskeisimpiä vapautussäännöksen soveltamisen ovat ne erät, jotka vaikuttavat omavaraisuusasteen suuruuteen.

Tässä tutkielmassa keskitytään käsittelemään pääasiassa eroja poistoeron, vapaaehtoisten varausten ja liikearvon käsittelyssä. Myös hybridilainojen kirjanpidollisia käsittelyeroja tuodaan esille. Tutkielmassa on keskitytty näihin eriin, koska muun muassa poistoeroon ja vapaaehtoiisiin varauksiin on kiinnitetty oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa tällä hetkellä eniten huomiota. Liikearvojen käsittelyeroja tuodaan esille puolestaan siksi, että liikearvo on usein merkittävä erä tilinpäätöksessä etenkin suurilla ja tunnetuilla yrityksillä, jolloin myös liikearvojen käsittelyeroilla on suuri vaikutus omavaraisuusasteeseen. Liikearvojen käsittelyeroa käytetään lisäksi ikään kuin esimerkkinä, jolloin voidaan havainnollistaa yleisemmälläkin tasolla IFRS- ja FAS-normistojen välisiä eroja käyvän arvon ja menoajäätöpoistoihin perustuvan arvostamisen suhteen. Mainittujen erien kirjanpitokäsittelyä ja käsittelyerojen vaikutuksia omavaraisuusasteeseen käsitellään tarkemmin luvussa 4.3.

Suomessa etenkin poistojen ja varausten käsittelyssä kulun on pääsääntöisesti sisällyttävä tilinpäätökseen, mikäli se halutaan vähentää verotuksessa. Verotus voikin osaltaan vaikuttaa ohjaavasti siihen, että erillisyhtiöt tekevät virallisen tilinpäätöksensä FAS-standardien mukaan, vaikka konsernitasolla jo sovellettaisiin kansainvälisiä IFRS-standardeja. Tämä johtuu osittain esimerkiksi siitä, että verotuskäytännössä on katsottu, ettei IFRS-erillistilinpäätöksen tekevä yhtiö voi tehdä täysiä EVL:n sallimia poistoja investoinneistaan, koska IFRS ei salli poistoeron kirjaamista kuluksi tuloslaskelmassa¹⁶³.

Poistoerolla tarkoitetaan suunnitelman mukaisten poistojen ja kirjanpidossa tehtyjen kokonaispoistojen välistä erotusta. Poistoeroa syntyy siis EVL 54 §:ssä ilmaistun verotuksen kirjanpitosidonnaisuuden johdosta¹⁶⁴. Poistoero on luonteel-

¹⁶³ Mm. Troberg 2003, s. 19 ja FVCA 2012, s. 3.

¹⁶⁴ Mm. Urpilainen 2015.

taan tuloksenjärjestelyerä, sillä sen lisäys kasvattaa tilikauden kuluja tuloslaskelmassa¹⁶⁵. FAS-standardien perusteella laaditussa taseessa poistoero merkitään vastattavaa puolelle tilinpäätössiirtojen kertymäksi¹⁶⁶.

KPL 5:12 §:n mukaan kirjanpitovelvollinen saa esimerkiksi verotuksellisista syistä kirjata suunnitelman ylittäviä poistoja. IFRS-standardien mukaan laaditussa tilinpäätöksessä poistot on sen sijaan tehtävä systemaattisesti hyödykkeen taloudellisen vaikutusajan kuluessa¹⁶⁷. Näin ollen IFRS-tilinpäätöksessä on mahdollista tehdä maksimissaan suunnitelman mukaisia poistoja, eikä niitä ylittävien poistojen kirjaaminen poistoeron avulla ole mahdollista. IFRS-taseessa poistoero kirjaetaan omaan pääomaan laskennallisella verovelalla vähennettynä. Poistoeron käsittely omana pääomana IFRS-standardien mukaan laaditussa tilinpäätöksessä perustuu siihen, että kertynyt poistoero osoittaa, miten paljon yritys on tehnyt taloudellisen kulumisen ylittäviä poistoja, eli ennaikaisia kulukirjauksia. Poistoeroon liittyvä piilevä verovelka realisoituu myöhempinä verovuosina poistojen pienentyessä tai silloin, kun taloudellisen kulumisen ylittävät etupainotteiset poistot realisoituvat myyntivoittona.¹⁶⁸

Myöskään vapaaehtoisten varausten kirjaaminen IFRS-standardien mukaan laadittuun tilinpäätökseen ei ole sallittua. Kuten poistoerokin, myös vapaaehtoiset varaukset ovat luonteeltaan tuloksenjärjestelyeriä, joiden avulla voidaan muokata kirjanpidon tulosta vastaamaan esimerkiksi verotuksen tuloslaskennan tarpeita. Vapaaehtoisten varausten kirjaaminen pienentää tilikauden tulosta ja varausten purkaminen puolestaan kasvattaa sitä. Vapaaehtoisten varausten avulla yrityksen tulosta on näin mahdollista siirtää tilikaudelta toiselle, jos edellytykset vapaaehtoisten varusten kirjaamiselle täyttyvät. Poistoeron tapaan myös vapaaehtoiset varaukset merkitään taseessa vastattavaa puolelle tilinpäätössiirtojen kertymiin. KPL 5:15 §:n sallimia vapaaehtoisia varauksia ovat investointi-, toiminta- ja muut

¹⁶⁵ Ihantola ym. 2010, s. 138.

¹⁶⁶ KILA 2007.

¹⁶⁷ Yritystutkimusneuvottelukunta 2006, s. 35.

¹⁶⁸ Ks. mm. Urpilainen 2015.

vastaavat varaukset. Käytännössä verolainsäädäntö säätelee vapaaehtoisten varausten sisällön.¹⁶⁹

Muun muassa poistoeron ja vapaaehtoisten varausten kirjaamisen rajoitukset johtavat siihen, että IFRS-standardien myötä joustavuus ja kirjanpidolliset ratkaisuvaihtoehdot vähenevät huomattavasti. IFRS-normisto on suomalaiseen säännöstöön verrattuna muutenkin yksityiskohtaisempi ja ankarampi, koska standardien tavoitteena on liiketoiminnan läpinäkyvyyden turvaaminen. Tästä syystä myös esimerkiksi liitetietoinformaation on oltava olennaisesti laajempaa ja avoimempaa kuin aiemmin.¹⁷⁰

Toinen merkittävä ero IFRS- ja FAS-normistojen välillä liittyy tilinpäätöksessä tehtäviin arvostamisratkaisuihin. FAS-normistossa omaisuuslajien arvostaminen perustuu lähtökohtaisesti omaisuuden alkuperäiseen hankintamenuun. Varojen arvostaminen markkinahintaperusteella esimerkiksi jälleenhankintahintaan tai todennäköiseen luovutushintaan on pääsääntöisesti sallittua vain silloin, kun markkinahinta on alkuperäistä hankintamenua alhaisempi.¹⁷¹ IFRS-standardien mukaisessa tilinpäätöksessä sovelletaan puolestaan useita erilaisia arvostusperusteita, jotka eivät kuitenkaan yleensä ole vapaasti valittavissa. Markkinahintojen käyttäminen on joka tapauksessa IFRS-standardeissa huomattavasti yleisempää kuin FAS-standardeissa. Esimerkkinä käyvän arvon ja menojäännöspoistoihin perustuvasta arvostamisesta voidaan mainita liikearvojen käsittely IFRS- ja FAS-standardien mukaisissa tilinpäätöksissä.

Liikearvo on se osa kauppahintaa, jota ei voida kohdistaa millekään taseerälle¹⁷². Liikearvoa syntyy etenkin yrityskauppojen yhteydessä silloin, kun ostettavasta yrityksestä maksetaan kaupan yhteydessä enemmän, kuin mitä ostokohteen käypään arvoon arvostettu nettovarallisuus on. Ylijäänyt osa kauppahinnasta kirjataan taseeseen vastaavaa puolelle aineettomaksi omaisuudeksi siltä osin, kuin sitä ei ole voitu kohdistaa muille omaisuuserille tai veloille.¹⁷³ Tällaista

¹⁶⁹ Ks. Ihanola ym. 2010, s. 148 ja 211.

¹⁷⁰ KPMG 2006, s. 15, Kallunki – Lantto – Sahlström 2008, s. 23 ja 41–42.

¹⁷¹ Kyseessä on ns. ”alimman arvon periaate”. Ks. esim. Leppiniemi 2000, s. 141.

¹⁷² Mm. KPMG 2006 s. 83.

¹⁷³ Huikka & Silvola 2012b, s. 10 ja Anttila ym. 2009, s. 193. Ks. myös esim. Leskelä 2011 ja Ihanola ym. 2010, s. 180.

aineetonta omaisuutta ovat muun muassa yhtiön brändi, tuote-edustukset, hyvät asiakas- ja alihankkijasuhteet sekä työsuhteet osaavan henkilöstön kanssa. Etenkin palveluyhtiöiden kauppahinnasta suuri osa muodostuu yleensä nimenomaan tällaisesta aineettomasta omaisuudesta.¹⁷⁴

FAS-standardien mukaan laaditussa tilinpäätöksessä taseen liikearvo tulee poistaa KPL 9 §:n mukaisesti suunnitelman mukaisina poistoina 5-20 vuoden kuluessa. Sen sijaan IFRS-standardien mukaisessa tilinpäätöksessä on myös yrityshankintojen yhteydessä lähtökohtana käypien arvojen käyttö, eikä säännönmukaisten poistojen tekeminen liikearvosta ole näin ollen mahdollista¹⁷⁵. Tästä seuraa, että IFRS-periaatteiden mukaan yrityskaupassa hankitun yhtiön taseessa olevat liikearvot poistuvat hankitun yhteisön nettovaroista, koska uuden hankinnan yhteydessä kaikki yhtiön yksilöitävissä olevat varat ja velat arvostetaan käypiin arvoihin¹⁷⁶. Liikearvoa ei voida sellaisenaan katsoa yksilöitäväksi omaisuus-eräksi hankitussa yhtiössä, vaan se on mukana varojen ja velkojen kokonaisarvostuksessa. Tämä poikkeaa FAS-standardien mukaisesta käytännöstä, jonka mukaan hankitussa yhtiössä olleet liikearvot on voitu jättää sellaisenaan hankitun yhtiön taseeseen.¹⁷⁷

FAS-standardien mukaisessa tilinpäätöksessä liikearvon aktivoiminen ei ole pakollista, vaan se voidaan kirjata suoraan kuluksi. Mikäli liikearvo kuitenkin aktivoidaan, sen poistoaika ei saa olla 20 vuotta pidempi. IFRS-standardeja noudatettaessa liikearvon aktivointi on sen sijaan pakollista¹⁷⁸. Aktivoidusta liikearvosta ei IFRS-standardeja sovellettaessa tehdä vuotuisia poistoja, vaan liikearvon mahdolliset vähennykset perustuvat säännölliseen testaukseen, jossa vertaillaan kirjanpitoarvoja tulosennusteiden perusteella diskontattuihin kerrytettävien rahavirtojen nykyarvoihin. Arvonalentumistestin tavoitteena on selvittää tällä tavoin, onko liikearvoksi kirjatun aineettoman omaisuuden arvo laskenut siitä maksetun hinnan alle¹⁷⁹.

¹⁷⁴ Leskelä 2011.

¹⁷⁵ KPMG 2006, s. 56 ja 84.

¹⁷⁶ Mm. Yritystutkimusneuvottelukunta 2006, s. 16.

¹⁷⁷ KPMG 2006, s. 57.

¹⁷⁸ Mm. Yritystutkimusneuvottelukunta 2006, s. 16.

¹⁷⁹ Yritystutkimusneuvottelukunta 2006, s. 16 ja Leskelä 2011.

Liikearvoa on testattava IAS 36-standardin mukaisesti vähintään vuosittain. Testaus on kuitenkin suoritettava aina silloin, kun liikearvon arvonalentumista on syytä epäillä. Kerrytettävissä olevien rahavirtojen alittaessa kirjanpitoarvon syntyy arvonalentumistappio, jolloin tehdään liikearvoon erotuksen suuruinen, tulosvaikutteinen arvonalentumiskirjaus. Liikearvojen arvonalentumiset voivat aiheuttaa merkittäviäkin kertaluonteisia kulukirjauksia yhtiöiden tuloksiin. Myös yrityksen oma pääoma, ja näin ollen myös yrityksen omavaraisuusaste, heikkenee arvonalentumiskirjauksen seurauksena.¹⁸⁰

Liikearvojen ohella myös muiden taseen omaisuususerien arvoja on IFRS-standardeja noudatettaessa uudelleenarvioitava, mikäli viitteitä mahdollisista arvonalentumisista havaitaan¹⁸¹. IFRS-standardien mukaan laaditussa tilinpäätöksessä useiden tase-erien arvostaminen käypään arvoon onkin joko pakollista tai ainakin mahdollista, jolloin myös vielä realisoitumattomat arvomuutokset kirjataan tuloslaskelmaan. Tämä johtaa muun muassa tuloksen ja oman pääoman vaihteluherkkyyden kasvuun.¹⁸²

Suomen kirjanpitolainsäädännössä arvostaminen tapahtuu usein käypien markkina-arvojen sijaan esimerkiksi hankintahintoihin tai niitä alempiin todennäköisiin myyntihintoihin¹⁸³. Etenkin realisoitumattomien arvonnousujen kirjaamista tulosvaikutteisesti on rajoitettu. Koska IFRS-tilinpäätöksen tavoitteena on antaa informaatiota erityisesti sijoittajille, se korostaa taseen asemaa nettovarallisuuden kuvaajana. FAS-normisto puolestaan korostaa tuloksen laskentaa, jolloin ainoastaan realisoituneet voitot voidaan sisällyttää tilinpäätökseen. IFRS-standardien mukaan laaditussa tilinpäätöksessä myös hallussapitovoitot voivat vaikuttaa tulokseen, ja ne voidaan esittää omaisuuden arvon nousuina.¹⁸⁴

IFRS- ja FAS-normistojen mukaiset tilinpäätökset eroavat jo aiemmin mainittujen erien lisäksi myös muun muassa vuokrasopimusten, työsuhde-etuuksien sekä

¹⁸⁰ Mm. KPMG 2006, s. 57, 84 ja 397, Pörssisäätiö 2005, s. 20, Anttila ym. 2009, s. 238–239, Huikka – Silvola 2012a, s. 10 ja Huikka – Silvola 2012c, s. 33.

¹⁸¹ Mm. Pörssisäätiö 2005, s. 20.

¹⁸² KPMG 2006, s. 15.

¹⁸³ Mm. Pörssisäätiö 2005, s. 6.

¹⁸⁴ Ihantola ym. 2010, s. 209.

rahoitusinstrumenttien tilinpäätöskäsittelyn osalta¹⁸⁵. Kuten aiemmin on jo mainittu, keskitytään tässä tutkielmassa kuitenkin sen rajauksesta johtuen vain niihin eroihin, joilla voidaan katsoa olevan eniten merkitystä EVL 18 a §:n 3 momentin edellyttämässä omavaraisuusasteiden vertailussa.

4.3 Tilinpäätöserojen vaikutus omavaraisuusasteen laskentaan

IFRS-standardeihin siirtymisen vaikutuksista yritysten tunnusluvuille on tehty useita tutkimuksia etenkin silloin, kun yrityksissä alettiin yleisesti soveltaa IFRS-standardeja konsernitason tasolla. Muun muassa Pörssisäätiö on koonnut vuodelta 2003 viiden pörssiyrityksen osalta tietoja erilaisista tunnusluvuista IFRS- ja FAS-normiston mukaan laskettuna. Myös vaikutuksia yrityksen omavaraisuusasteen tutkittiin. Neljässä yrityksessä viidestä omavaraisuusaste oli IFRS-standardien mukaisessa tilinpäätöksessä matalampi kuin FAS-normiston mukaan laskettu omavaraisuusaste. Yhden yrityksen osalta omavaraisuusaste oli kuitenkin sama kummankin tilinpäätöksen mukaan laskettuna.¹⁸⁶

Kallungin ym. vuonna 2008 tekemässä tutkimuksessa on puolestaan tarkasteltu edellistä laajemmin 91 Suomessa pörssinoteeratun yhtiön vuosien 2002–2004 osalta sitä, kuinka IFRS-standardeihin siirtyminen on vaikuttanut yhtiöiden tilinpäätösten tunnuslukuihin. Myös kyseisen tutkimuksen mukaan IFRS-standardien perusteella lasketut omavaraisuusasteet ovat keskimäärin selvästi pienempiä kuin FAS-standardien perusteella laskettuna. Joissain tapauksissa muutos voi kuitenkin olla myös toisen suuntainen, ja aina muutosta ei ole lainkaan. Suurimmat vaikutukset tunnusluvun kokonaisarvoon ovat tutkimuksen mukaan standardeilla IAS 17 (vuokrasopimukset), IAS 19 (työsuhde-etuudet), IAS 12 (tuloverot) ja IAS 32 (rahoitusinstrumentit).¹⁸⁷

¹⁸⁵ Mm. Pörssisäätiö 2005, s. 6.

¹⁸⁶ Pörssisäätiö 2005, s. 30.

¹⁸⁷ Kallunki – Lantto – Sahlström 2008, s. 147–149.

Edellä mainituissa tutkimuksissa tavoitteena oli etenkin sen selvittäminen, miten kansainvälisiin standardeihin siirtyminen tulisi vaikuttamaan yrityksen tunnuslukuihin ja niiden tulkintaan. Tarkastelussa lähestyttiin tunnuslukujen eroja etenkin sijoittajien tekemän tilinpäätösanalyysin näkökulmasta. Kyseisiä tutkimuksia on kuitenkin mahdollista soveltaa ainakin soveltuvin osin myös EVL 18 a §:n 3 momentin sisältämän vapautussäännöksen ongelmakohtien esille tuonnissa, koska vapautussäännöksen soveltamisen edellytyksenä on aiemmin esitetyn mukaan, että yrityksen erillistilinpäätöksen mukainen omavaraisuusaste on korkeampi tai yhtä suuri kuin vahvistetun konsernitaseen vastaava suhdeluku.

Niin sanottu konsernitasetesti toimii vapautussäännöksenä, jolla yrityksen korkojen vähennysoikeutta pyritään turvaamaan. Mikäli konsernin ja erillisyhtiön omavaraisuusasteiden laskennan perusteena on käytetty eri tilinpäätösstandardein laadittuja taseita, ei omavaraisuusasteiden vertailu sellaisenaan ole välttämättä ongelmaton tai edes tarkoituksenmukaista. Ero omavaraisuusasteiden suuruudessa saattaa nimittäin osittain tai jopa kokonaan johtua eri tilinpäätösstandardien noudattamisesta konserni- ja erillisyhtiötasolla. Tällöin yksinomaan laskentateknisistä syistä johtuen yrityksessä ei päästä soveltamaan vapautussäännöstä, vaan korkojen vähennysoikeus menetetään.

Erityisesti verotuksellisista syistä johtuvia eroja IFRS- ja FAS-standardien välillä ja niiden vaikutusta omavaraisuusasteen laskentaan pohdittiin jo lain valmisteluvaiheessa. Myös esimerkiksi Suomen Asianajajaliitto kiinnitti huomiota tilinpäätösstandardien välisiin poikkeamiin 13.1.2014 antamassaan lausunnossa koskien Verohallinnon ohjeluonnosta korkovähennysoikeuden rajoituksista elinkeinotulolähteessä. Verohallinnon toivottiin selvyiden vuoksi ottavan kantaa siihen, miten FAS-standardien mukaan laaditussa taseessa esiintyvät tilinpäätössiirtojen kertymät, kuten poistoero ja pakolliset varaukset, jaetaan omaan ja vieraaseen pääomaan EVL 18 a §:n 3 momentin tasetestiä sovellettaessa.¹⁸⁸ Lausunnon antamishetkellä myöhemmin käsiteltäviä KVL:n ennakkoratkaisuita sekä KHO:n päätöstä erien käsittelystä ei ollut vielä annettu.

¹⁸⁸ Ks. Suomen Asianajajaliitto 2014.

Omavaraisuusasteen suuruuteen voivat merkittävästi vaikuttaa muun muassa IFRS- ja FAS-normistojen toisistaan poikkeavat tulouttamisperiaatteet, yritysjärjestelyitä koskevat erilaiset laskentaperiaatteet sekä erilaisten rahoitusinstrumenttien käsittelyn väliset erot. Toimialasta ja yrityksen transaktioista riippuen IFRS-standardien periaatteiden mukaisesti laadittu tilinpäätös saattaakin olla vertailtavuudeltaan vaihteleva lähtökohta tasetestaukselle.¹⁸⁹ Tästä syystä onkin esitetty, että erot omavaraisuusasteen laskennan perusteena olevissa erissä tulisi jotenkin ottaa huomioon vertailua tehtäessä.

Mikäli tasevertailussa käytettäviä varallisuuseriä on käsitelty eri tavalla erillistilinpäätöksessä ja konsernitilinpäätöksessä, voi tämä johtaa siihen, että IFRS- ja FAS-standardien mukaan lasketut omavaraisuusasteet poikkeavat toisistaan merkittävästi. On esitetty, että jo yksinomaan poistoeron, vapaaehtoisten varausten tai liikearvon tilinpäätöskäsittelyn poikkeavuudesta johtuen erillisyhtiön oman pääoman ja taseen loppusumman suhde on lähes aina konsernin oman pääoman ja taseen loppusumman suhdetta matalampi¹⁹⁰.

Konsernitilinpäätöksessä poistoero jaetaan omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan, mutta erillisyhtiön tasolla vastaavaa jaottelua ei tehdä, vaan poistoero käsitellään oman ja vieraan pääoman välisenä eränä tilinpäätössiirtojen kertymissä, jolloin sitä ei osittainkaan lasketa osaksi omaa pääomaa.¹⁹¹ Näin olen Suomen kirjanpitolain mukaan erillistilinpäätöksen laatinut velallisyhtiö näyttää konsernin keskimääräistä velkaantumisasetta tarkasteltaessa velkaisemmalta¹⁹². Samasta syystä myös vapaaehtoisten varausten osalta FAS-standardien perusteella laaditun taseen mukainen omavaraisuusaste on usein alhaisempi kuin IFRS-standardien mukaan laaditun taseen.

Seuraavan sivun kuvitteellinen esimerkki havainnollistaa poistoeron ja vapaaehtoisten varausten käsittelyeroa FAS-normiston ja IFRS-normiston mukaisissa ta-

¹⁸⁹ Aalto – Viilo 2013, s. 282.

¹⁹⁰ FVCA 2012, s. 3.

¹⁹¹ Ks. Suomen Asianajajaliitto 2014 sekä FVCA 2012, s. 3.

¹⁹² Näin mm. Urpilainen 2015.

seissa sekä käsittelyeron vaikutusta normistojen mukaisesti laskettuihin omavaraisuusasteisiin¹⁹³. Omavaraisuusaste on tässä laskettu yksinkertaistuksen vuoksi siten, ettei saatuja ennakoita ole vähennetty taseen loppusummasta, kuten aiemmin sivun 48 omavaraisuusasteen laskentakaavassa oli tehty. Omavaraisuusasteet on siis laskettu jakamalla oma pääoma taseen loppusummalla.

Esimerkeissä on tehty muitakin yksinkertaistuksia. Laskennalliset verovelat on tässä kirjattu täysimääräisesti lyhytaikaisiin velkoihin. Omaan pääomaan luetut poistoerot on kirjattu kertyneisiin voittovaroihin, sillä ne kerryttävät omaa pääomaa pääasiallisesti niiden kirjausvuoden poistoja pienentämällä, jolloin kyseisen vuoden tulos on poistoeron verran suurempi. Myös vapaaehtoiset varaukset on kirjattu IFRS-taseessa kertyneisiin voittovaroihin, sillä varausten tekeminen ei ole IFRS-standardien mukaisessa tilinpäätöksessä sallittua. Tällöin kyseisen tilikauden voitto on varauksen verran suurempi.

FAS-normiston mukainen tase

VASTATTAVAA

Oma pääoma	439,9
Osakepääoma	83
Omat osakkeet	-148,1
Vararahasto	3,4
SVOP-rahasto	77,8
Edellisten tilikausien voitto	225,5
Tilikauden voitto/tappio	198,3
Tilinpäätössiirtojen kertymä	76,2
Poistoero	24,1
Vapaaehtoiset varaukset	52,1
Vieras pääoma	1385,7
Pitkäaikainen vieras pääoma	900,4
Lyhytaikainen vieras pääoma	485,3
Vastattavaa yhteensä	1901,8

IFRS-normiston mukainen tase

OMA PÄÄOMA JA VELAT

Oma pääoma	500,86
Osakepääoma	83
Omat osakkeet	-148,1
Vararahasto	3,4
Käyvän arvon rahasto	
Muut rahastot	
SVOP-rahasto	77,8
Kertyneet voittovarot	484,76
Velat	1400,94
Pitkäaikaiset velat	900,4
Lyhytaikaiset velat	500,54
Oma pääoma ja velat yhteensä	1901,8

¹⁹³ Esimerkissä on käytetty pohjana Elisa Oyj:n vuoden 2014 tasetietoja FAS-normiston mukaan laaditun erillistilinpäätöksen osalta. Esimerkissä on kuitenkin tehty useita yksinkertaistuksia, ja muun muassa laskennalliset verovelat on laskettu siten, että niiden määrä on 20 % poistoeron määrästä. IFRS-normiston mukainen tase on laadittu erillistilinpäätöksen lukujen mukaisesti, jotta esimerkkierien vaikutus omavaraisuusasteeseen saataisiin paremmin esille. Elisa Oy:n laatimaa konsernitasetta ei näin ollen ole käytetty esimerkissä. Esimerkin luvut ovat miljoonia euroja.

Omavaraisuusaste, %		Omavaraisuusaste, %	
$439,9 / 1901,8 = 0,2313$	23,10 %	$500,86 / 1901,8 = 0,2634$	26,30 %

Esimerkissä FAS-normiston mukaisessa taseessa erillisenä eränä tilinpäätössiirtojen kertymissä esitetty poistoero ja vapaaehtoiset varaukset on luettu IFRS-normiston mukaisessa taseessa omaan pääomaan laskennallisella verovelalla vähennettynä. Poistoeroon on laskettu sisältyvän laskennallista verovelkaa 4,82 ja vapaaehtoisin varauksiin puolestaan 10,42. Velkoihin on näin ollen laskettu laskennallista verovelkaa yhteensä 15,24. Kertyneisiin voittovaroihin luetut poistoerot ja vapaaehtoiset varaukset on esimerkissä laskettu seuraavasti: $24,1 + 52,1 - 15,24 = 60,96$.

Myös hybridiluonteisten rahoitusinstrumenttien käsittely eroaa FAS- ja IFRS-normistoissa, kuten aiemmin luvussa 3.2 kerrottiin. FAS-normiston mukaisesti laaditussa erillistilinpäätöksessä hybridilainat käsitellään vieraana pääomana. IFRS-normiston mukaisessa konsernitaseessa hybridilainat puolestaan käsitellään omana pääomana. Käsittelyerosta johtuen erillisyhtiötason omavaraisuusaste asettuu käytännössä hybridi-instrumentin osalta konsernitason omavaraisuusasteetasa heikommaksi. Seuraavan sivun esimerkki havainnollistaa jälleen käsittelyeron vaikutusta omavaraisuusasteeseen. Esimerkissä hybridilainat on kirjattu pääomalainoiksi. Omavaraisuusasteet on jälleen laskettu yksinkertaisesti jakamalla oma pääoma taseen loppusummalla.

FAS-normiston mukainen tase**VASTATTAVAA**

Oma pääoma	439,9
Osakepääoma	83
Omat osakkeet	-148,1
Vararahasto	3,4
SVOP-rahasto	77,8
Edellisten tilikausien voitto	225,5
Tilikauden voitto/tappio	198,3
Vieras pääoma	1461,9
Pitkäaikainen vieras pääoma	900,4
Lyhytaikainen vieras pääoma	561,5
Vastattavaa yhteensä	1901,8

IFRS-normiston mukainen tase**OMA PÄÄOMA JA VELAT**

Oma pääoma	760,1
Osakepääoma	83
Omat osakkeet	-148,1
Vararahasto	3,4
Käyvän arvon rahasto	
Muut rahastot	
SVOP-rahasto	77,8
Kertyneet voittovarot	423,8
Pääomalainat	320,2
Velat	1141,7
Pitkäaikaiset velat	580,2
Lyhytaikaiset velat	561,5
Oma pääoma ja velat yhteensä	1901,8

Omavaraisuusaste, %

439,9 / 1901,8 = 0,2313 **23,10 %**

Omavaraisuusaste, %

760,1 / 1901,8 = 0,3997 **40,00 %**

Esimerkissä FAS-normiston mukaan taseessa pitkäaikaiseksi velaksi luokitellut hybridilainat 320,2 on luettu IFRS-normiston mukaisessa taseessa omaksi pääomaksi kirjaamalla ne kohtaan pääomalainat.¹⁹⁴

On kuitenkin tärkeää tässä vaiheessa korostaa, että edellä mainitut esimerkit ovat täysin kuvitteellisia tilanteita, sillä niissä on käytetty samoja varallisuuseriä sekä FAS-normiston että IFRS-normiston mukaisissa taseissa. Todellisuudessaan vapautussäännöksen edellyttämässä omavaraisuusasteiden vertailussa käytettävät erillistilinpäätös ja konsernitilinpäätös poikkeavat toisistaan muidenkin varallisuuserien osalta huomattavasti, sillä konsernitase sisältää koko konsernin varat ja velat, kun taas erillistaseessa on ainoastaan kyseisen erillisyhtiön varat ja velat. Esimerkkien tarkoituksena on kuitenkin hahmottaa nimenomaan

¹⁹⁴ Myös tämä esimerkki pohjautuu erillistilinpäätöksen osalta Elisa Oyj:n vuoden 2014 tasetietoihin. Edellisen esimerkin tapaan IFRS-tase on laadittu erillistilinpäätöksen tietojen pohjalta.

kyseisten esimerkkierien sekä niiden tilinpäätöskäsittelyn vaikutusta omavaraisuusasteeseen, joten muut muuttujat on poistettu siten, että omavaraisuusasteen laskennassa muu oma pääoma on täysin yhtä suuri sekä FAS- että IFRS-taseessa. Todellisuudessa erot poistoeron ja vapaaehtoisten varausten kirjanpito-käsittelyssä tuskin koskaan näkyvät esimerkkien tavoin yhtä suoraan EVL 18 a §:n 3 momentin mukaisessa omavaraisuusvertailussa.

Myös erot liikearvon tilinpäätöskäsittelyssä saattavat johtaa siihen, että IFRS-standardien mukaan laskettu omavaraisuusaste on FAS-standardien mukaan laskettua omavaraisuusastetta korkeampi. Kuten edellä on mainittu, FAS-standardien mukaan laadittavassa tilinpäätöksessä liikearvosta tehdään säännönmukaisia poistoja 5–20 vuoden ajan. IFRS-standardien mukaan laaditussa tilinpäätöksessä liikearvon arvonalentumiskirjauksia on sen sijaan mahdollista tehdä ainoastaan arvonalentumistestauksen perusteella. Liikearvon alentumiskirjaukset ovat olleet IFRS-tilinpäätöksissä kohtuullisen harvinaisia, sillä liikearvon on vain harvoin todettu arvonalentumistestauksen perusteella todella madaltuneen¹⁹⁵. Tällöin liikearvo on IFRS-tilinpäätöksessä korkeampi, koska siitä ei ole tehty FAS-tilinpäätöksen mukaisia säännönmukaisia poistoja, jotka pienentävät liikearvoa vuosittain.

Liikearvosta tehtävät säännönmukaiset poistot pienentävät yrityksen tulosta. Tuloksen pienentymisen kautta liikearvosta tehdyt poistot puolestaan vaikuttavat ajan kuluessa edelleen taseen omaan pääomaan. Yrityksen tilikauden voittohan huomioidaan yhdessä aiempien vuosien voiton kanssa taseessa omana pääomana, jolloin suuremmat voitot kasvattavat omavaraisuutta. Mikäli liikearvoa alennetaan vuosittain FAS-standardien mukaan laaditussa tilinpäätöksessä, yrityksen tulos ja näin ollen myös oma pääoma pienenevät. Koska IFRS-standardien mukaisessa tilinpäätöksessä liikearvo alenee ainoastaan arvonalentumistestauksen perusteella, ei liikearvolla ole vaikutusta tuloksen kautta myöskään yrityksen omavaraisuusasteeseen, ellei erillistä arvonalentumista kirjata.

¹⁹⁵ Ks. Finanssivalvonta 2010, s. 1.

Muun muassa edellä mainituista tilinpäätöskäsittelyllisistä eroista johtuen on esitetty, että konsernitasesäännön huojentava vaikutus saattaisi jäädä jopa merkityksettömäksi kaikissa niissä suomalaisissa pörssiyhtiöissä, joiden on pakko laatia konsernitilinpäätöksensä IFRS-normiston mukaan. Sama pätee myös niihin konserneihin, jotka soveltavat IFRS-standardeja vapaaehtoisesti.¹⁹⁶ Tilinpäätösstandardien välisistä eroista johtuen onkin esitetty, että tasevertailu olisi mielekkäämpää ja vastaisi paremmin myös lain tarkoitusta, mikäli se voitaisiin tehdä toisiaan vastaavien suhdelukujen kesken.¹⁹⁷

Kallungin ym. ja Pörssisäätiön tutkimuksissa IFRS-standardien soveltamiseen siirtymisen kuitenkin havaittiin yleensä nimenomaan alentaneen yritysten omavaraisuusasteita. Näissä tapauksissa FAS-standardien mukaan lasketut omavaraisuusasteet olivat siis korkeampia kuin IFRS-standardeihin siirryttyä. Todelliset erot omavaraisuusasteissa ovatkin aina yrityskohtaisia, sillä omavaraisuuslaskennan pohjana olevat varallisuuserät voivat poiketa lukuisilla eri tavoilla.

Edellisissä esimerkeissä on käsitelty nimenomaan sellaisia tilinpäätösstandardien välisiä eroja, jotka johtavat erillisyhtiön kannalta haitalliseen tilanteeseen, sillä näihin on kiinnitetty esimerkiksi lain valmisteluvaiheessa sekä eri intressiryhmien antamissa lausunnoissa eniten huomiota. Näissä esimerkkien tilanteissa omavaraisuusaste on nimenomaan FAS-normiston mukaisessa taseessa alhaisempi mainittujen erien kirjanpitokäsittelystä johtuen. Tällöin vapautussäännöksen soveltamisen edellytykset eivät täyty, jolloin yrityksen etuyhteyskorkojen vähennysoikeutta ei pystytä vapautussäännöksen avulla turvaamaan. On kuitenkin edelleen korostettava, että edes mainittujen erien osalta kirjanpidollinen käsittelyero IFRS- ja FAS-normistojen mukaisissa tilinpäätöksissä ei useinkaan näy esimerkkien tavoin yhtä suoraan verrattaessa yrityksen erillisyhtiön tasetta koko konsernin taseeseen.

¹⁹⁶ FVCA 2012, s. 3.

¹⁹⁷ Suomen Asianajajaliitto 2014. Ks. myös mm. Urpilainen 2015, jossa on esitetty laajemmin kannanottoja puolesta ja vastaan.

Todellinen ero omavaraisuusasteiden suuruudessa riippuukin aina kaikkien omavaraisuuslaskennan pohjana olevien tilinpäätöserien käsittelyerojen kokonaisvaikutuksesta yksittäisen erän vaikutuksen sijaan. Joidenkin erien osalta IFRS-normiston mukaisen taseen arvot saattavatkin olla matalampia kuin FAS-normiston mukaisen taseen arvot, jolloin vaikutus on käsiteltyihin eriin nähden toisen suuntainen. Tällöin kokonaisero omavaraisuusasteiden suuruudessa riippuu erien eumääräisestä suuruudesta. Esimerkiksi Kallungin ym. tekemässä tutkimuksessa suurimmat vaikutukset omavaraisuusasteen kokonaisarvoon olivat vuokrasopimuksien, työsuhde-etuuksien, tuloverojen ja rahoitusinstrumenttien käsittelyeroilla. Tässä tutkimuksessa on näin ollen keskitytty käsittelemään osittain eri tilinpäätöseriä kuin Kallungin ym. tekemässä tutkimuksessa, mikä osaltaan selittää sitä, että Kallungin ym. tutkimuksessa on päästy hieman toisenlaiseen lopputulokseen kuin tässä tutkielmassa.

On kuitenkin siis mahdollista, että tietyissä yrityksissä erot IFRS- ja FAS-standardien välillä koituisivatkin päinvastoin yrityksen eduksi. Mikäli käsittelyeroista seuraisi, että FAS-standardien mukaan laaditun taseen perusteella laskettu omavaraisuusaste olisi korkeampi kuin IFRS-standardien mukaan laaditun taseen perusteella laskettu omavaraisuusaste, yritys hyötyisi eri tilinpäätösstandardien soveltamisesta konserni- ja erillistilinpäätöksessä. Tästä syystä ei voidakaan suoranaisesti tehdä sitä johtopäätöstä, että konsernitasesäännön huojentava vaikutus jäisi täysin vaille merkitystä niissä yhtiöissä, joiden erillistilinpäätös ja konsernitilinpäätös on laadittu eri tilinpäätösstandardien perusteella.

Varsinainen ongelma vertailua tehtäessä on ennemminkin se, ettei eri tilinpäätösstandardien mukaan laskettujen omavaraisuusasteiden vertaileminen keskenään välttämättä vastaa vapautussäännöksen varsinaista tarkoitusta silloin, kun ero omavaraisuusasteissa – koitui se sitten yrityksen hyödyksi tai haitaksi – riippuu yksinomaan laskentateknisistä eroista kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä. Tästä syystä onkin pohdittu sitä, miten tasevertailu pystyttäisiin tekemään keske-

nään vertailukelpoisten taseiden kesken, jolloin myös omavaraisuusasteita voitaisiin luotettavasti verrata toisiinsa.¹⁹⁸ Toisaalta eri periaatteilla laadittujen taseiden vertaileminen on nähty myös tietoiseksi valinnaksi lainsäädännössä. Sellaisenaan tasetestin olemassaolo on nähty sen soveltamisongelmista huolimatta perustelluksi ja hyväksi lähtökohdaksi.¹⁹⁹

4.4 Ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja ja niihin liittyviä ongelmakohtia

Omavaraisuusasteiden vertailun ongelmallisuuteen tilanteissa, joissa konserni- ja erillistason viralliset tilinpäätökset on laadittu eri tilinpäätösstandardien mukaisesti varsinaista tilintarkastusta varten, on esitetty erilaisia näkemyksiä. Kannat ovat pääasiassa jakautuneet kahtia sen suhteen, onko yrityksen ylipäätään mahdollista tai mielekäästä tehdä kirjanpitokäsittelyltään eroavien erien osalta min-käänlaisia oikaisuja tasetestauksen omavaraisuusvertailussa.

Muun muassa Suomen Asianajajaliitto oli sitä mieltä, että verovelvollisen tulisi voida antaa erillinen selvitys omavaraisuuslaskennan pohjana olevista eristä ja niiden oikaisemisesta verotusta toimitettaessa²⁰⁰. Muun muassa Verohallinnon toivottiin selventävän linjausta oikaisuiden tekemisen mahdollisuudesta korkovähennysoikeuden rajoituksia elinkeinotulolähteessä käsittelevällä syventävällä ohjeella. Verohallinnon vuonna 2014 antamassa korkovähennysoikeuden rajoituksia koskevassa syventävässä ohjeessa²⁰¹ IFRS/FAS-tasevertailuun ei kuitenkaan vielä tällöin otettu kantaa. Todennäköisesti myös Verohallinnossa haluttiin ensin odottaa, miten asia ratkaistaisiin oikeusteitse.

Keskusverolautakunta antoi vuonna 2014 kaksi ennakkoratkaisua, KVL 4/2014 ja KVL 6/2014, joissa otettiin kantaa IFRS-normiston ja FAS-normiston välisten erojen huomioimisesta tasevertailussa. Sittenkin myös Verohallinnon

¹⁹⁸ Ks. esim. Suomen Asianajajaliitto 2014.

¹⁹⁹ Aalto – Viilo 2013, s. 282.

²⁰⁰ Suomen Asianajajaliitto 2014.

²⁰¹ Verohallinto 2014.

ohjeistusta on päivitetty ajan tasalle. Molemmissa keskusverolautakunnan enakkoratkaisumenettelyyn päätyneissä tapauksissa lähtökohtana oli tilanne, jossa yrityksen erillistilinpäätös oli laadittu Suomen FAS-normiston mukaisesti, mutta konsernitilinpäätöksen laadinnassa oli sovellettu kansainvälisiä IFRS-standardeja. Tapauksessa KVL:4/2014 käsiteltiin nimenomaisesti poistoeron kirjanpitokäsittelyä. Tapauksessa KVL 6/2014 käsiteltiin puolestaan asuintalovarauksen kirjanpitokäsittelyä. Yhteistä tapauksille oli se, että niistä molemmissa kyseisiä eriä oli käsitelty FAS- ja IFRS-standardien välisistä eroista johtuen kirjanpidossa eri tavoilla.

Tapauksessa KVL:4/2014 FAS-standardien mukaan laaditussa A Oy:n tilinpäätöksessä suunnitelman mukaiset poistot ylittäneistä poistoista kertynyt poistoero esitettiin yhtiön erillistaseessa erillisenä eränä kirjanpitolautakunnan 12.9.2006 antaman yleisohjeen mukaisesti²⁰². Niin sanottua positiivista poistoeroa oli syntynyt, koska A Oy oli kirjanpidossaan poistanut siirto- ja jakeluverkkoonsa tehtävät investoinnit suunnitelman mukaisin poistoin, joiden vuosittainen määrä oli alitannut verotuksessa vähennyskelpoiset poistot. Konserni C, johon A Oy kuului, laati konsernitilinpäätöksensä kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti, jolloin konsernitaseessa poistoero laskennallisella verovelalla vähennettynä merkittiin taseessa omaan pääomaan.²⁰³

Tapauksessa KVL:6/2014 yhtiö oli puolestaan tehnyt kirjanpidossaan asuintalovarauksen, joka pienensi oman pääoman määrää yhtiön erillistilinpäätöksessä. Asuintalovaraus on asuinrakennuksia omistaville yhteisöille tarkoitettu varaus²⁰⁴. Verotuksessa asuintalovaraus voidaan muodostaa asuinrakennuksen rakentamisesta, käytöstä, huollosta ja korjausrakentamisesta sekä asuinrakennukseen liittyvän tontin huollosta ja käytöstä johtuvia verotuksessa vähennyskelpoisia menoja varten. Menot, joiden kattamiseen asuintalovarausta on käytetty, eivät ole verotuksessa vähennyskelpoisia.²⁰⁵

²⁰² Ks. tarkemmin KILA 2006.

²⁰³ Ks. KHO 2015:11, jossa kerrotaan tarkemmin tapauksen taustoista. KVL:n ratkaisu 4/2014 on kumottu KHO:n kyseisellä ratkaisulla, jota käsitellään jäljempänä tutkielmassa tarkemmin.

²⁰⁴ Laki asuintalovarauksesta verotuksessa 846/1986.

²⁰⁵ KILA 2010.

Asuintalovaraus on KPL 5:15 §:n mukainen vapaaehtoinen varaus, joten se käsitellään FAS-normiston mukaan samoin kuin edellisen luvun esimerkissä käsitellyt vapaaehtoiset varaukset. Yrityksen erillistilinpäätöksessä asuintalovaraus oli näin ollen kirjattu omaksi eräksi tilinpäätössiirtojen kertymiin, jolloin sitä ei lueta osittainkaan omaan pääomaan. Konsernitilinpäätöksessä asuintalovaraus oli sen sijaan jälleen jaettu taseessa omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan.

Lähtökohdat molemmissa tapauksissa olivatkin siis hyvin samantapaiset. FAS-standardien mukaan laaditussa erillistaseessa tilinpäätössiirtojen kertymiin kirjattu erä rasitti taseessa kokonaisuudessaan omaa pääomaa, kun taas IFRS-standardien mukaisessa konsernitaseessa erä oli jaettu oman pääoman ja laskennallisen verovelan kesken. Tilinpäätösstandardien välisestä kirjanpitoerosta johtuen näissä tilanteissa seurasi, että erillistilinpäätöksen omavaraisuusaste on konsernitilinpäätöksen omavaraisuusastetta pienempi.

Tapauksessa KVL:4/2014 yhtiö oli pyytänyt ennakkoratkaisua sen osalta, tuleeko EVL 18 a §:n 3 momenttia tulkita siten, että verrattaessa oman pääoman ja vahvistetun tilinpäätöksen mukaisen taseen loppusumman suhdetta verovelvollisen erillistilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen välillä tulisi poistoeron erilainen kirjanpitokäsittely erillis- ja konsernitilinpäätöksessä eliminoida lukemalla poistoero erillistilinpäätöksen oman pääoman eräksi vähennettynä poistoeron sisältämällä vieraaseen pääomaan luettavalla laskennallisella verovelalla, jotta säännöksen vastaavuusvaatimus täytyisi. Vastaavasti tapauksessa KVL 6/2014 haettiin ennakkoratkaisua siihen, onko yrityksen mahdollista oikaista erillistilinpäätöstään oman pääoman määrää pienentävän asuintalovarauksen osalta laskennallisen verovelan osuuden huomioiden.

Molemmissa keskusverolautakunnan päätöksissä katsottiin, että kyseessä oli vain tekniluonteinen ero tilinpäätössiirtoihin kuuluvan erän merkitsemisessä erillistilinpäätökseen ja konsernitilinpäätökseen eikä oman pääoman määrä näin ollen tältä osin tosiasiallisesti poikennut tilinpäätösten välillä. Koska vapautussäännöksen tarkoituksena on nimenomaan mahdollistaa korkomenojen vähentäminen verovelvollisen selvityksen perusteella silloin, kun yksittäisessä yrityksessä oman pääoman osuus taseen loppusummasta on vähintään samalla tasolla kuin

koko konsernissa, katsottiin, että verovelvollisen antamalla riittäväällä selvityksellä tulisi olla merkitystä tasetestauksen edellytyksiä arvioitaessa.²⁰⁶

Tätä perusteltiin sillä, että tasevertailun tarkoituksena on antaa verovelvolliselle mahdollisuus osoittaa, että sen omavaraisuusaste on vähintään samalla tasolla kuin saman konsernin yhtiöillä yleensä, jolloin korkojen vähennysoikeuden rajoituksia ei sovellettaisi. Lain sanamuodosta ei suoraan ilmene, miten tulisi menetellä, jos tasetestissä vertailtavat tilinpäätökset eroavat toisistaan tilinpäätössiirtojen käsittelyn osalta. Myöskään lain esitöissä ei oteta kantaa tulisiko tällaisissa tilanteissa vahvistettuja taseita vertailla sellaisenaan keskenään vai onko niiden oikaiseminen jossain määrin mahdollista.

Koska tilinpäätössiirtojen kertymien kirjanpidollisten erojen käsittelyyn ei ollut otettu kantaa, katsottiin, että lainkohdassa annetaan nimenomaan verovelvolliselle mahdollisuus esittää selvitys oman pääoman suhteesta vahvistetun tilinpäätöksen taseen loppusummaan. Painoarvoa annettiin myös sille, että kyseessä oli ainoastaan teknisluonteinen ero tilinpäätössiirtoihin kuuluvan erän merkitsemisessä tilinpäätökseen ja konsernipäätökseen. Näin ollen oman pääoman määrä ei tältä osin tosiasiallisesti poikennut erillistaseen ja konsernitaseen välillä, vaan ainoastaan kyseisen erän kirjaustapa poikkesi tilinpäätöksissä toisistaan. Aineellisista säännöksistä johtuvien erojen osalta keskusverolautakunnan päätöksessä olisikin saatettu päätyä erilaiseen ratkaisuun.²⁰⁷

Edellä mainituilla perusteilla katsottiin tapauksessa KVL:4/2014, että sovellettaessa EVL 18 §:n 3 momentin mukaista tasevertailua hakijan tilinpäätökseen merkitty poistoero oli mahdollista lukea oman pääoman eräksi laskennallisella verovelalla vähennettynä. Vastaavasti tapauksessa KVL:6/2014 yrityksen katsottiin voivan lukea erillistilinpäätökseen merkityn asuintalovarauksen laskennallisella

²⁰⁶ KHO 2015:11 ja VaVM 31/2012 vp.

²⁰⁷ KHO 2015:11.

verovelalla vähennettynä oman pääoman eräksi vahvistettujen tilinpäätösten mukaisia taseita vertailtaessa.²⁰⁸ KVL olisi näin ollen hyväksynyt FAS-normiston mukaan laaditun erillistilinpäätöksen oikaisemisen yhteismitalliseksi IFRS-standardien mukaan laaditun konsernitilinpäätöksen kanssa²⁰⁹.

Veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö kuitenkin vaati keskusverolautakunnan antamaan ennakkoratkaisuun KVL:4/2014 muutosta, koska EVL 18 a §:n 3 momentissa ei heidän näkemyksensä mukaan ole säädetty suhdelukuja laskettaessa eri tase-eriin tehtävistä oikaisuista, eikä tällaista oikaisumahdollisuutta myöskään ilmene lain esitöistä. Vaikka eri tilinpäätösstandardien noudattamisesta johtuvat erot omavaraisuusasteiden laskennassa tiedostettiin, nähtiin eri periaatteilla laadittujen taseiden vertaileminen kuitenkin tietoisesti valinnaksi lainsäädännössä. Veronsaajien oikeudenvilvontayksikön näkemyksen mukaan erillisyhtiön vahvistettua tilinpäätöstä tulisi siten sellaisenaan käyttää tasevertailussa. Lain sanamuodon ei nähty mahdollistavan oikaisuiden tekemistä.²¹⁰

A Oy:n antamassa vastineessa sen sijaan nähtiin, ettei lain sanamuodosta tai sen esitöistä ilmene, että omalla pääomalla tarkoitettaisiin suppeasti vain taseessa omana pääomana esitettyjä eriä. Sanamuoto edellyttää A Oy:n mukaan ainoastaan erillisyhtiön omavaraisuusasteen laskemista vertaamalla sen omaa pääomaa vahvistetun tilinpäätöksen mukaiseen taseen loppusummaan. Liitetiedoista on selkeästi eroteltavissa ne perusteet, joiden mukaan poistoero on jaettava omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan. Annetussa vastineessa katsottiin, että poistoeron liitetiedoissa olevan erittelyn huomioon ottaen oman pääoman oikaiseminen oli perusteltavissa – ovathan myös liitetiedot pakollinen ja itsenäinen osa vahvistettua tilinpäätöstä.²¹¹

Vastineessa vedottiin myös vapautussäännöksen varsinaiseen tarkoitukseen, joka on estää alikapitalisoinnin avulla tapahtuvaa veropakoa. Muun muassa edellä mainittuihin seikkoihin vedoten vastineessa katsottiin siis, että lainvalmisteluaineistosta ilmenevistä lain tarkoituksista olisi löydettävissä yksiselitteinen

²⁰⁸ KVL:4/2014, KVL 6/2014 ja KHO:2015:11.

²⁰⁹ Näin myös esim. Urpilainen 2015.

²¹⁰ KHO 2015:11.

²¹¹ Ks. tarkemmin KHO 2015:11.

tuki sille, että tasevertailussa olisi mahdollista soveltaa teknistä tasekaavaa laajempia perusteita omavaraisuusastetta laskettaessa.²¹²

Veronsaajien oikeudenvilvontayksikön valitus kuitenkin hyväksyttiin, ja korkein hallinto-oikeus kumosi 14.1.2015 antamallaan päätöksellä keskusverolautakunnan asiasta antaman ennakkoratkaisun äänin 4-1. Sittenmin KHO kumosi samoin perustein julkaisemattomalla ratkaisullaan KHO 14.1.2015 T 64 myös asuintalovarauksen kirjanpitokäsittelyä koskeneen keskusverolautakunnan päätöksen KVL:6/2014²¹³.

KHO:n päätöksen mukaan yhtiön ei ole mahdollista lukea tilinpäätökseen merkittyä poistoeroa vähennettynä laskennallisella verovelalla oman pääoman eräksi vapautussäännöksen edellyttämää tasevertailua tehtäessä. Tasevertailu on siten tehtävä erillisyhtiön vahvistetun tilinpäätöksen ja vahvistetun konsernitilinpäätöksen perusteella eikä oman pääoman erää voida oikaista valituksenalaisessa päätöksessä esitetyllä tavalla lisäämällä siihen osa poistoerosta. KHO:n päätöksen seurauksena tasevertailu tulee näin ollen tehdä vahvistettujen tilinpäätösten perusteella ilman oikaisuja. Tästä seuraa, että poistoero ilman piilevän verovelan osuutta on omaa pääomaa C Oyj:n laatimassa konsernitilinpäätöksessä mutta ei A Oy:n laatimassa erillistilinpäätöksessä²¹⁴.

Korkein hallinto-oikeus perusteli päätöstään sillä, että lainkohtaa koskevien esitöiden²¹⁵ mukaan tarkasteltaessa erillisyhtiön taseen ja konsernitaseen suhdelukuja verrataan kirjanpidon oman pääoman suhdetta taseen loppusummaan siten kuin ne määritellään tilinpäätöksessä kirjanpitolainsäädännön mukaan. Lain sanamuodon mukaan vertailussa käytetään siten vahvistettujen tilinpäätösten mukaisia suhdelukuja, mikä on todettu myös hallituksen esityksen perusteluissa.

KHO:n perustelut olivatkin pitkälti samoja kuin Veronsaajien oikeudenvilvontayksikön valituksessaan antamat kannanotot. Nimenomaisesti EVL 18 a §:n 3 momentin nykyisestä sanamuodosta johtuen ei tasevertailussa nähty olevan tilaa

²¹² Ks. KHO 2015:11.

²¹³ Urpilainen 2015.

²¹⁴ Urpilainen 2015.

²¹⁵ HE 146/2012 vp.

oikaisuiden tekemiselle, sillä lain sanamuodossa ja hallituksen esityksen perusteluissa on molemmissa nimenomaisesti mainittu, että vertailussa on käytettävä vahvistettujen tilinpäätöksiä mukaisia suhdelukuja. Ratkaisussa asettuvatkin näin ollen poikkeuksellisen selvästi vastakkain sisällöllinen ja muodollisjuridinen tarkastelutapa²¹⁶.

KHO:n päätöksessä on todettu, että lain sanamuodon mukainen tulkinta voi johtaa korkojen vähennysoikeuden rajoitussäännösten soveltumiseen myös sellaisissa tilanteissa, joissa yhtiön tosiasiallinen omavaraisuus on vähintään samalla tasolla kuin asianomaisen konsernin. Onkin nähty, että mikäli tasetestillä pyrittäisiin mahdollisimman täsmällisesti arvioimaan velallisyhtiön oman pääoman määrää suhteessa koko konsernin oman pääoman määrään, johtaisi poistoeron osalta oikaistu laskelma sisällöllisesti oikeampaan lopputulokseen. Tästä toiseikasta huolimatta katsottiin, että säännöksessä on niin yksiselitteisesti säädetty siitä, miten tasevertailu on vapautussäännöstä sovellettaessa tehtävä, ettei perusteita oikaisuiden tekemiselle näin ollen ole. Joissain tilanteissa lain sanamuodon mukainen tulkinta voi siis johtaa vähennysrajoituksen soveltumiseen, vaikka velallisyhtiön tosiasiallinen omavaraisuus on vähintään samalla tasolla kuin konsernissa.²¹⁷

KHO:n antamien ratkaisujen yhteydessä on toisinaan aiemminkin keskusteltu siitä, miten pitkälle lain sanamuoto voi joustaa esitöissä ilmaistun tulkinnan suuntaan. Myös ratkaisussa KHO 2015:11 oli osaltaan kysymys siitä, oliko KHO:lla tässä tapauksessa edellytyksiä sivuuttaa lain sanamuoto ja sen kanssa yhden-suuntaiset yksityiskohtaiset säätämisperustelut, varsinkin kun tilinpäätösten vertailtavuuteen liittyvät ongelmat olivat olleet jo valmisteluvaiheen toisella lausuntokierroksella nimenomaisesti esillä. Mikäli asia olisi ratkaistu vähemmistön kannan mukaisesti, olisi se tarkoittanut sitä, että lainsäätäjältä olisi viety toimivalta säätää tasetestistä haluamallaan tavalla.²¹⁸

²¹⁶ Urpilainen 2015.

²¹⁷ Näin mm. Urpilainen 2015.

²¹⁸ Ks. Urpilainen 2015.

On myös nähty, että korkovähennysrajoituksen toteuttamistavasta huolimatta sääntelyyn liittyisi väistämättä joitakin ongelmakohtia. Korkovähennysoikeuden rajoitukset olisi lainsäädäntöteknisesti voitu toteuttaa monella muullakin vaihtoehdoisella tavalla: joko nyt toteutunutta ankarampina tai lievempinä. Muun muassa tästä syystä sitä, että tasetestissä saatetaan joutua vertailemaan joiltain osin yhteismitattomia taseita, ei ole nähty ylitsepääsemättömän ongelmalliseksi. Toisaalta on nähty, että IFRS/FAS-tasevertailun ongelmakohtia olisi ollut mielekästä kommentoida ainakin jollain tavalla lopullisessa hallituksen esityksessä, koska taseiden vertailukelpoisuuteen liittyvät ongelmat olivat jo lain valmisteluvaiheessa tiedossa. Tämä olisi viestittänyt siitä, että asiasta on valmisteluvaiheessa tehty riittävät vaikutusarviointit ja että valittu sääntelymalli perustuu tätkin osin lainsäätäjän nimenomaiseen harkintaan.²¹⁹

KHO ei puoltanut erillistilinpäätökseen tehtävien oikaisuiden tekemistä myöskään muista käytännön syistä johtuen. Oikaisuiden tekeminen nähtiin haasteellisiksi – ellei jopa mahdottomaksi – muun muassa siksi, että säännöstä sovelletaan monissa eri valtioissa laadittaviin tilinpäätöksiin, jotka perustuvat usein toisistaan ainakin jossain määrin poikkeaviin tilinpäätösnormistoihin. Mikäli oikaisuiden tekeminen olisi sallittu, olisi myöhemmin todennäköisesti jouduttu rajaamaan sallittujen oikaisuiden laajuutta ja laatua, sillä kaikkien tilinpäätösten välisten erojen etukäteinen hahmottaminen ei etenkin kansainvälisissä vertailutilanteissa olisi todennäköisesti mahdollista.

Esimerkiksi poistoeron ja vapaaehtoisten varausten osalta oikaisujen tekemistä olisikin voitu pitää mielekkäänä vaihtoehtona, koska kyseiset erät ovat liitetietojen erittelytietojen avulla kohtuullisen helposti eroteltavana eränä yhtiön taseessa tilinpäätössiirtojen kertymien kertymissä. Esimerkiksi liikearvojen oikaiseminen olisi kuitenkin huomattavasti haasteellisempaa etenkin silloin, jos liikearvosta on tehty useampana vuonna IFRS-standardien mukaisessa taseessa arvonalentumispoistoja. Vastaavanlaisia ongelmia voi tulla vastaan myös muiden arvostamisratkaisuiden osalta. Kuten edellä on mainittu, IFRS-standardeissa arvostami-

²¹⁹ Ks. Urpilainen 2015.

nen pohjautuu käypiin arvoihin, jolloin myös arvonalentumisten kirjaamisen pohjalla on säännönmukaisten poistojen sijaan todellinen markkina-arvon aleneminen. Näillä eroilla on oma vaikutuksensa myös omavaraisuusasteiden suuruuteen, kuten muun muassa Pörssisäätiön ja Kallungin ym. tekemistä tutkimuksista voidaan havaita.

Mikäli oikaisuiden tekeminen vahvistettuun taseeseen olisi hyväksytty, olisikin todennäköisesti kohdattu lukuisia rajanveto-ongelmia sen suhteen, miten laajasti taseen oikaiseminen on mahdollista ja minkälaisia oikaisuita taseeseen ylipäättään saisi tehdä. Lainsäätäjän ja KHO:n välisen työnjaon näkökulmasta tarkasteltuna KHO:n päätös vaikuttaakin siis hyväksyttävältä ja ehkä jopa ainoalta mahdolliselta ratkaisulta. KHO:n oikeuskäytännöstä on aiemminkin ollut havaittavissa taipumus suosia sellaisia tulkintavaihtoehtoja, jotka rajoittavat vastaisten tulkintaongelmien tai rajanvetotilanteiden määrää. Tästä syystä ei olekaan nähty yllättäväksi, että myös tässä tapauksessa KHO:n enemmistö vetosi siihen, että poikkeaminen vahvistettujen tilinpäätösten luvuista esimerkiksi poistoeron osalta voisi jatkossa aiheuttaa tulkinnanvaraisuutta sen suhteen, millaisia muita oikaisuja tasetestiä varten voitaisiin tehdä.²²⁰ Laajimmillaan seurauksena olisikin saatanut olla, että yritys olisi oikaissut kaikki omavaraisuusasteen laskennan perusteena olevat tase-erät vastaamaan IFRS-normiston mukaisia eriä.

Toisena vaihtoehtona IFRS/FAS-tasevertailun yhdenvertaisuusongelman ratkaisemiseen onkin ehdotettu jopa sitä, että konsernitasevertailussa olisi mahdollisuus käyttää myös erillisyhtiöiden osalta IFRS-standardien mukaan laadittuja tilinpäätöslukuja, vaikka erillisyhtiö tekisikin virallisen tilinpäätöksensä FAS-standardien mukaan. Käytännössä tällä tarkoitetaan sitä, että yrityksessä laadittaisiin erillinen IFRS-standardien mukainen tilinpäätös ainoastaan verotuksessa tehtävää konsernitasetestausta varten.²²¹

Säännöksessä kuitenkin mainitaan selvästi, että vertailussa on käytettävä erillisyhtiön vahvistettua tasetta, joten tämän vaihtoehdon toteuttaminen tuskin on mahdollista varsinkaan ottaen huomioon, kuinka suuri merkitys nimenomaan lain

²²⁰ Näin myös mm. Urpilainen 2015.

²²¹ Esim. EK 2012b, s. 3 ja FVCA 2012, s. 3.

sanamuodolle annettiin KHO:n päätöksessä 2015:11. Oma ongelmakohtansa liittyisi tällöin myös yrityksessä toimitettavan tilintarkastuksen laajuuteen. Mikäli yritys laatisi IFRS-standardien mukaisen taseen verotuksen konsernitasetestausta varten, pitäisi tällekin taseelle todennäköisesti tehdä ainakin jonkinasteinen tilintarkastus. Tarkastamatonta tasetta tuskin voitaisiin pitää luotettava perustana verotuksessa tehtävälle tasetestaukselle.

Myös säännösteksti edellyttää, että vertailun pohjana käytetään nimenomaan yrityksen vahvistettua tasetta. Pelkkää omavaraisuusvertailua varten laadittua tasetta ei todennäköisimmin voida pitää säännöksen edellyttämänä vahvistettuna taseena. IFRS-taseeseen perustuvan omavaraisuusasteen käyttäminen erillisyhtiöiden osalta tasetestauksessa on näin ollen mahdollista ainoastaan silloin, kun yritys on siirtynyt kansainvälisten standardien soveltamiseen myös erillisyhtiöiden kirjanpidon osalta. Virallinen tilinpäätöksensä erillisyhtiöillä onkin tuki mahdollisuus laatia IFRS-normiston mukaisesti, mikäli se haluaa päästä käyttämään tasevertailussa keskenään paremmin vertailukelpoisia taseita.

Kansainvälisten tilinpäätösstandardien soveltaminen vaatii kuitenkin yrityksiltä huomattavissa määrin IFRS-tietoutta ja erilaista osaamista. IFRS-standardien soveltamisen aloittaminen vaatii esimerkiksi yrityksen henkilöstöltä laaja-alaista opettelua ja kouluttautumista. Myös johdon tulisi ainakin päällisin puolin tietää, mitä IFRS-standardeissa on säädetty ja mitä tulkintaohjeita standardien soveltamisesta on annettu, jotta IFRS-tilinpäätöksen laatiminen on mahdollista.²²² Koska IFRS-tilinpäätöksen laatiminen on työlästä ja vaatii yritykseltä myös huomattavasti resursseja, sen laatiminen yksinomaan konsernitasevertailua varten ei välttämättä ole yritykselle taloudellisesti kannattavaa. Usein juuri resurssipula estääkin yrityksiä siirtymästä kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan laadittuun tilinpäätökseen²²³. Korkeiden vähennysoikeudesta mahdollisesti saatava taloudellinen hyöty saattaisikin jäädä pienemmäksi, kuin mitä IFRS-tilinpäätöksen laatiminen yritykselle maksaisi.

²²² Ks. Leppiniemi 2003, s. 10–11.

²²³ Ks. tarkemmin esim. Leppiniemi 2003, s. 10–11.

Edellä mainittujen resurssikysymysten lisäksi IFRS-standardien soveltamiseen yrityksen erillistilinpäätöksessä liittyy myös muita ongelmakohtia. Näitä ovat esimerkiksi poistojen ja vapaaehtoisten varausten kirjanpitosidonnaisuuden edellytys verolainsäädännössä. Verotuspoistojen kirjanpitosidonnaisuuden periaate on vaatinut KPL:iin erityissäätelyä, mikä on toteutettu ottamalla käyttöön poistoeron käsite. Tämä on ollut tekninen ratkaisu ongelmaan, joka on johtunut verotuksen ja kirjanpidon poistojärjestelmien eroista. IFRS-tilinpäätöksessä ei kuitenkaan ole mahdollista operoida poistoeron käsitteellä. Verotuksen kirjanpitosidonnaisuudesta seuraa tällöin, että IFRS-standardeja soveltavan yrityksen ei tällä hetkellä Suomessa voimassaolevan lainsäädännön nojalla ole mahdollista tehdä verotuksessa täysiä poistoja silloin, kun verolainsäädännössä sallitut poistot ylittävät yrityksen suunnitelman mukaiset poistot. FAS-standardien mukaisessa tilinpäätöksessä poistot on saatu näissä tilanteissa vastaamaan verolainsäädännön poistoja poistoeron avulla.²²⁴

Verotukselliset seikat ovatkin osaltaan rajoittaneet yrityksen mahdollisuutta laatia yhtiön erillistilinpäätös IFRS-normiston perusteella. Konsernitilinpäätöksen laatimiseen verotukselliset syyt eivät sen sijaan vaikuta, koska se ei Suomessa ole verotuksen pohjana.²²⁵ Yritysten onkin otettava myös nämä seikat huomioon, kun tehdään päätöstä IFRS-standardeihin siirtymisestä. Punnittavana yrityksessä olisi tällöin korkovähennysoikeuden mahdollisesta turvaamisesta saatavan hyödyn vertaaminen poistoista ja vapaaehtoisista varauksista saatavaan hyötyyn.

Lainsäädäntöä voitaisiin pitää onnistuneempana, mikäli sen soveltaminen johtaisi myös kirjanpidon näkökulmasta johdonmukaiseen lopputulokseen etenkin silloin, kun verolainsäädäntö kytketään nimenomaan tilinpäätöksen lukuihin²²⁶. Tästä lähtökohdasta voidaan pohtia myös sitä, onko tarkoituksenmukaista, että pääasiassa juuri verotussyistä johtuen yritysten erillistilinpäätökset laaditaan Suomessa edelleen FAS-normiston mukaisesti, vaikka toisaalla verolainsäädännössä IFRS-

²²⁴ Ks. mm. Keskuskauppakamari 2010, s. 30–31.

²²⁵ Keskuskauppakamari 2010, s. 30.

²²⁶ Näin mm. Urpilainen 2015.

standardeihin siirtyminen edistäisi taseiden vertailukelpoisuutta ja näin ollen poistaisi lainsäädännön soveltamiseen liittyviä ongelmakohtia.

Kirjanpitolainsäädännön kansainvälistyminen onkin ajoittain asettanut paineita Suomen verolainsäädännön yhteensovittamiselle nykyistä paremmin IFRS-standardien kanssa siten, että esimerkiksi verotuksen ja kirjanpitolainsäädännön välistä kytkentää arvioitaisiin uudelleen. Esimerkiksi mainittu poistojen kirjanpitosidonnaisuudesta syntynyt ongelma voitaisiin ratkaista ainakin kahdella eri tavalla. Ensimmäisessä mallissa EVL:n poistot säädettäisiin samoiksi kuin tilinpäätöksen poistot. Verotuksessa hyväksyttävillä poistoilla voitaisiin kuitenkin asettaa EVL:ssa ylärajat²²⁷. EVL:n poistojärjestelmän on kuitenkin esitetty toimineen varsin hyvin. Tästä syystä on nähty, että poistoja ei tulisi leikata, koska se saattaisi esimerkiksi heikentää investointien tulorahoitusedellytyksiä. Toinen, jokseenkin enemmän kannatusta saanut malli perustuisikin verotuspoistojen kirjanpitosidonnaisuudesta luopumiseen. Tällöin verotuksessa olisi oma poistoja koskeva laskentajärjestelmä. Tilinpäätöksissä järjestelmien erojen vaikutus näkyisi laskennallisten verovelkojen tai -saamisten muodossa.²²⁸

Myöskään kirjanpitosidonnaisuudesta luopuminen ei ole täysin ongelmaton ratkaisu. Verotuksen ja kirjanpidon eriyttämiseen liittyy omat haasteensa, sillä se saattaisi osaltaan lisätä esimerkiksi verosuunnittelumahdollisuuksia. Joka tapauksessa IFRS-normiston yleistyessä nykyistä kirjanpidon ja verotuksen välistä suhdetta joudutaan väistämättä tarkastelemaan uudesta lähtökohdasta niiden välisten epäkohtien vuoksi. Alati kansainvälistyvä maailma saattaisikin edellyttää joidenkin EVL:n pykälien päivittämistä, jotta myös verolainsäädäntö osaltaan mahdollistaisi kansainvälisten tilinpäätösstandardien soveltamisen myös yritysten erillistilinpäätöksissä.

²²⁷ Tällaista ratkaisua on esittänyt VM:n asettama työryhmä muistiossaan ”Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus”. Keskuskauppakamari 2010, s. 30–31.

²²⁸ Keskuskauppakamari 2010, s. 30–31 sekä Suomen Tilintarkastajat ry 2008.

5 PÄÄTELMÄT

Elinkeinoverolain 18 a §:n 3 momentti sisältää vapautussäännöksen, jonka tarkoituksena on turvata korkojen vähennysoikeutta uusista rajoituksista huolimatta. Näissä tilanteissa on katsottu, että yrityksen korkojärjestelyistä saama veroetu on vähäinen tai sitä ei oletettavasti tavoitella. Vapautussäännöksellä pyritään näin ollen rajaamaan korkojen vähennysoikeuden rajoitukset koskemaan lähtökohtaisesti vain niitä tilanteita, joissa voidaan katsoa olevan veronkiertämisintressi. Tällaista intressiä – tai sen puuttumista – ei kuitenkaan nimenomaisesti tarvitse osoittaa toteen, vaan vapautussäännöksen edellytysten täyttyminen riittää turvaamaan korkojen vähennysoikeuden.

Vapautussäännöksen soveltaminen pohjautuu yrityksen erillistaseen ja konsernitaseen välillä tehtävään omavaraisuusasteiden vertailuun. Riittävän korkean omavaraisuusasteen on nähty merkitsevän sitä, ettei yrityksessä pyritä alikapitalisoinnilla veronkiertämiseen korkojen vähennysoikeutta hyödyntämällä. Näissä tilanteissa korkojen vähennysoikeus on haluttu säilyttää ennallaan. Lähtökohtaisesti omavaraisuusasteiden vertailuun pohjautuvan vapautussäännöksen olemassaolo on nähty hyväksi ratkaisuksi, sillä se pyrkii ehkäisemään muun muassa konsernirahoitukseen liittyviä kohtuuttomia tilanteita yhtiöiden kannalta.

Omavaraisuuteen perustuvaa vapautussäännöstä on kuitenkin kritisoitu muun muassa siksi, ettei erillisyhtiön koko konsernia korkeamman velkaisuusasteen ole aina nähty olevan merkki veronkiertämisestä, vaan velkaisuudelle voi olla myös puhtaasti liiketaloudellisia syitä. Myös tasetestauksen käytännön soveltamiseen liittyy tiettyjä ongelmakohtia esimerkiksi ennustettavuuden ja oikeusvarmuuden osalta. Myös vahvistetun konsernitaseen käsitettä on pidetty osittain epäselvänä. Edes keskusverolautakunnan asiasta antamat ratkaisut eivät ole täysin poistaneet ongelmaa, vaikka käsitettä onkin selvennetty niiden avulla. Sama pätee myös hybridiluontoisten rahoitusinstrumenttien uudelleenluokitteluun, johon annetuista ratkaisuista huolimatta liittyy edelleen epävarmuustekijöitä. Lisäksi esimerkiksi kuluvan vuoden taseen käyttämisen tasevertailussa on nähty aiheuttavan ongelmia säännöksen soveltamisen ennustettavuudelle.

Omana erityiskysymyksenään tutkielmassa on käsitelty niitä tilanteita, joissa yrityksen erillistilinpäätös on laadittu FAS-standardien mukaan, mutta konsernitilinpäätös on laadittu IFRS-standardien mukaan. Näissä tilanteissa omavaraisuusasteiden vertaileminen on nähty osittain ongelmalliseksi, koska taseet eivät ole keskenään täysin vertailukelpoisia. IFRS- ja FAS-standardien välillä on merkittäviä eroja muun muassa poistoeron, vapaaehtoisten varausten, hybridilainojen sekä liikearvon tilinpäätöskäsittelyssä. Näillä eroilla on vaikutusta myös omavaraisuusasteiden suuruuteen, kuten myös tutkielmassa esitetyistä esimerkeistä on huomattavissa. Myöskään näistä ongelmakohdista johtuen vapautussäännöstä ei ole nykyisessä muodossaan nähty riittäväksi keinoksi torjua esimerkiksi konsernirahoitukseen liittyviä ongelmakohtia.

On nähty, että IFRS- ja FAS-standardien väliset erot tulisi jollain tavalla huomioida EVL 18 a §:n 3 momentin mukaista tasevertailua tehtäessä, jotta omavaraisuusasteista saataisiin keskenään paremmin vertailukelpoisia. Ratkaisuksi on esitetty muun muassa sitä, että yrityksen erillistilinpäätös laadittaisiin konsernitasetestausta varten IFRS-standardeja noudattamalla. Toisena vaihtoehtona on esitetty, että taseita saataisiin oikaista kirjanpitokäsittelyltään toisistaan poikkeavien erien osalta vastaamaan paremmin toisiaan. Yrityksen taseet voitaisiin tällöin saada vertailukelpoisiksi esimerkiksi tekemällä taseeseen tiettyjä oikaisuita verotusta toimitettaessa. Konsernitasetestauksessa käytettävä omavaraisuusaste laskettaisiin tämän oikaistun taseen perusteella.

Taseiden oikaisemiseen verotusta varten liittyy kuitenkin lukuisia ongelmakohtia, jotka huomioitiin myös KHO:n 14.1.2015 antamassa päätöksessä KHO 2015:11. Näistä ongelmakohdista ja lain sanamuodosta johtuen KHO päättikin, että oikaisuiden tekeminen taseeseen ei ole mahdollista. EVL 18 a §:n 3 momentin tasevertailussa pohjana tulee näin ollen käyttää erillisyhtiön vahvistetun tilinpäätöksen ja vahvistetun konsernitilinpäätöksen perusteella laskettuja omavaraisuusasteita. Esimerkiksi IFRS/FAS-tasevertailun ongelmakohdat kuitenkin tiedostettiin myös KHO:ssa päätöstä tehtäessä. Päätöksessä mainittiinkin, että joissain tilanteissa eri tilinpäätösstandardien noudattaminen saattaa johtaa siihen, että EVL

18 a §:n 3 momentin vapautussäännöstä ei voida soveltaa, vaikka omavaraisuusasteiden välinen ero johtuukin ainoastaan teknisluonteisesta erosta tilinpäätösten välillä.

Vertailtavuusongelma ratkeaisi, mikäli yhtiöt laatisivat sekä erillistilinpäätöksensä että konsernitilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaisesti. Tähän yrityksillä onkin lähtökohtaisesti mahdollisuus. Muun muassa verotuksellisista syistä johtuen on kuitenkin tavanomaista, että erillisyhtiöiden tilinpäätökset laaditaan FAS-normiston mukaisesti, vaikka konsernitasolla olisikin velvollisuus laatia IFRS-normiston mukainen tilinpäätös. Laatimalla yrityksen erillistilinpäätös FAS-normiston mukaan pystytään muun muassa turvaamaan poistojen täysi vähennyskelpoisuus verotuksessa, sillä Suomen nykyisen verolainsäädännön kirjanpitosidonnaisuuden veloitteesta johtuen IFRS-tilinpäätöksen laativa erillisyhtiö ei välttämättä pysty tekemään verotuksessa täysiä poistoja. Muun muassa tästä syystä IFRS-normiston soveltamiseen ei olekaan yleensä erillisyhtiötasolla siirrytty.

Oma kysymyksensä liittyykin siihen, olisiko IFRS-tilinpäätöksen ja verolainsäädännön välisiin nykyisiin yhteensovittamisongelmiin syytä paneutua ja lainsäädäntöön tehdä näiltä osin muutoksia esimerkiksi poistamalla poistojen kirjanpitosidonnaisuus. Tämä ratkaisisi ainakin osittain myös EVL 18 a §:n 3 momentin soveltamiseen liittyvän IFRS/FAS-vertailtavuusongelman. Mikäli lainsäädäntöä muun muassa EVL:n poistojen osalta muokattaisiin paremmin yhteensopivaksi IFRS-standardeiden kanssa, yritysten olisi mahdollista alkaa soveltaa kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja laajemmin myös erillistilinpäätöksessään. On nimittäin esitetty, että juuri veropoistojen kirjanpitosidonnaisuus on yksi suurimmista esteistä IFRS-normistoon virallisessa erillistilinpäätöksessä siirtymiselle²²⁹. Mikäli yritykset laatisivat myös erillistilinpäätökset IFRS-normiston mukaan, EVL 18 a §:n 3 momentin tasevertailun pohjana käytettävät taseet olisivat keskenään vertailukelpoisempia, jolloin muun muassa tässä tutkielmassa esitetyt IFRS/FAS-vertailun ongelmakohdat poistuisivat²³⁰.

²²⁹ Ks. esim. Suomen Tilintarkastajat, 2008.

²³⁰ On kuitenkin huomattava että konsernitase ja erillistase poikkeavat toisistaan silloinkin, kun ne olisi laadittu samojen kirjanpitosidonnaisuuksien mukaisesti, joten kaikilta osin vertailtavuusongelmat eivät ratkeaisi tästäkään huolimatta.

EVL 18 a §:n 3 momentin soveltamiskohtien lisäksi kirjanpidon ja verotuksen yhteensovittamiselle olisi toki muitakin intressejä. Kirjanpitolainsäädännön jatkuva kansainvälistyminen onkin asettanut paineita Suomen verolainsäädännön muuttamiselle sekä esimerkiksi juuri verotuksen ja kirjanpitolainsäädännön kytkennän uudelleenarvioimiselle. Suurimmat kriitikot ovat jopa esittäneet, että Suomen verolainsäädäntö estää nykyisellään oikeiden ja riittävien tietojen antamista yhtiön taloudellisesta tilanteesta, jota on IFRS-standardeilla pyritty takaamaan. Esimerkiksi tilinpäätösten perusteella laskettavien yritysten tunnuslukujen kansainvälinen vertailtavuus voi kärsiä, mikäli maissa käytetään paikallisia tilinpäätösnormistoja kansainvälisten standardien sijaan. Tilinpäätöksen kansainväliseen tulkintaan ja analysointiin voivat vaikuttaa merkittävästi esimerkiksi tässä tutkielmassa käsitellyt liikearvon arvostamisratkaisut sekä valittu poistomenetelmä.²³¹

Onkin totta, että verolainsäädännön soveltamisen tulisi johtaa myös kirjanpidon näkökulmasta johdonmukaiseen lopputulokseen, ja lainsäädännön tulisi nimenomaan mahdollistaa eikä estää oikeiden ja riittävien tietojen antamista yrityksen taloudellisesta tilasta. Olisi varmasti tarkoituksenmukaista, ettei yrityksen tarvitsisi ainakaan yksinomaan verotussyistä laatia erillistilinpäätöstään FAS-standardien mukaisesti etenkin silloin, kun yritys toimii kansainvälisillä markkinoilla, jolloin IFRS-standardien mukainen tilinpäätös palvelisi paremmin myös muun muassa sijoittajien tiedontarpeita.

²³¹ Ks. tarkemmin tilinpäätöskulttuurien välisistä eroista ja erojen aiheuttamista vertailtavuusongelmista esim. Alexander – Nobes 2010, s. 341–342 ja 359–360.